COLUMNA

https://biblioteca-digitala.ro

ION MICLEA

COLUMNA

Cuvînt înainte de
Academician ZAHARIA STANCU
Dr. HORIA STANCU

Studiu și comentariu arheologic de
RADU FLORESCU

EDITURA DACIA CLUJ 1971

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

COLUMNA

Academician ZAHARIA STANCU
Dr. HORIA STANCU

Sveltă și albă-cenușie, Columna își înalță de peste optsprezece veacuri și jumătate silueta avîntată către cerul, albastru sau întunecat, însorit sau ploios al orașului etern. În jurul ei, Roma imperială s-a prăbușit, sub vitregia vremurilor nepăsătoare, a războaielor nesfîrșite și a oamenilor. Capitala imperiului întins de la Eufrat la coastele de apus ale Iberiei și la Britania, din pustiurile Africii pînă în pădurile tenebroase ale Germaniei și pînă la hotarul de miazănoapte al Daciei, mai trăiește azi doar în bolțile sparte ale bazilicilor, în coloanele decapitate ale forurilor, în statuile ciuntite, în zidurile ruinate ale amfiteatrelor. Sgomotul cortegiilor militare a amuțit de mult; în circuri nu mai aleargă carele de curse, nu mai mor sclavii gladiatori, animalele sălbatice ale deșertului nu mai sînt jertfite pentru plăcerea spectatorilor. Armatele înzăuate și disciplinate ale Republicii și ale Cezarilor s-au risipit și ele, pentru veșnicie. Consulii, generalii, dictatorii, împărații își înșiră chipurile sculptate în marmură în muzeele lumii. Rînd pe rînd, fețele supte, profilurile tăioase de păsări de pradă, frunțile înguste, ochii goi, obrajii și fălcile puternice, în stare să sfărîme tot, cefele groase de taur, pînă și rarele figuri aproape frumoase, dacă n-ar fi buzele subțiri și disprețuitoare, ne fac să înțelegem cu inima, după ce istoria ne-a făcut să înțelegem cu mintea, în ce a stat forța brutală și măreția Romei. O duritate severă sau desfrînată, lacomă și sobră, care a stăpînit peste popoare de supuși, care a călcat în picioare

https://biblioteca-digitala.ro

vechile libertăți, a construit castre și orașe, a sorbit seva și mierea pămînturilor cucerite și veacuri de-a rîndul a topit neamurile cele mai deosebite într-un singur popor, pînă s-a prăbușit, stoarsă de eforturi și de excese și sdruncinată de năvăliri și de răscoale. Azi, Roma imperială este doar o amintire, lăudată și hulită în același timp. Columna continuă însă să desfășoare, în marmura ei cioplită, roasă ici și colo de vînturi și de ploi, sfărîmată pe alocuri de arșițe și înghețuri, povestea unora dintre cele mai sîngeroase războaie purtate de stăpînii lumii. Friza ei șerpuitoare continuă și azi să ne istorisească cele două campanii duse de Traianus împotriva poporului de țărani, de pădurari și de păstori, de meșteri și de constructori, al Dacilor. Despre aceștia, Herodot scria cu o jumătate de mileniu înainte de era noastră, că se socotesc nemuritori. Un adevăr sau o jumătate de adevăr, valabil și pentru alții, fiindcă sîngele popoarelor robite cu două milenii în urmă, pulsează încă în sîngele popoarelor care trăiesc astăzi în fostele provincii împărătești.

Povestea nașterii poporului nostru a cunoscut o soartă ciudată și vitregă. Nimeni nu mai știe de urma elegiilor scrise, în exilul de la Tomis, de către Ovidius în limba geților, atît de armonioasă, de plastică și de bogată încît să tenteze un poet vestit. Jurnalul de campanie al împăratului Traianus « Despre războiul cu Dacii », scris după exemplul lui Iulius Caesar, s-a pierdut; s-au pierdut și însemnările medicului grec care-l însoțise în cele două campanii. Distrugerile, incendiile bibliotecilor, umezeala mucedă a pămîntului, au nimicit, pentru totdeauna, și cărțile altor istorici scriind despre strămoșii noștri. A rămas Columna. Document fără preț, operă de artă, apreciată divers de către specialiști, monument triumfal, ilustrare a jurnalului pierdut, act de naștere al poporului român, — cum i-au spus unii și alții. Columna este, poate, cîte puțin din fiecare toate aceste lucruri. Deși într-o țară străină, ridicată de meșteri străini, romani sau greco-romani, construită spre gloria învingătorilor, ea este și rămîne mai presus de orice, a noastră. Cu multe decenii în urmă, scriitorul și învățatul Odobescu o vedea turnată în bronz și înălțată în cea mai frumoasă piață a Bucureștilor. Mai de curînd, copia ei fidelă și integrală, fragmentată astfel ca să poată fi privită, admirată, studiată, și-a găsit adăpost într-unul din cele mai însemnate muzee ale Capitalei.

Columna ne aparține însă într-un sens imaterial. Ne închipuim miile de robi luați din Dacia noastră trudind la căratul și la ridicarea blocurilor de piatră sub biciul paznicilor; îi vedem pe prinși, îmbrăcați în hainele lor barbare, stînd înțepeniți în fața artiștilor care le schițau trupurile încordate, le înfățișau chipurile bărboase și dure, le desenau lanțurile, pentru a da urmașilor înfățișarea cea mai adevărată a ceea ce fusese războiul. Ne închipuim — cu toate îndoielile unor istorici de artă,— alți desenatori și sculptori, din suita împăratului Traianus, asistînd la bătălii, la arderea cetăților, la supliciul prizonierilor, lacomi să surprindă pe viu în însăși anii campaniilor, imaginile destinate viitorului. Îi auzim pe aceiași prinși horcăind în arene, invocînd pentru ultima dată pe Zamolxis, zeul fulgerelor, și pe Gebeleizis, zeul întunericului veșnic al infernului și aplauzele publicului din circuri ne sparg urechile. După mai bine de optsprezece veacuri, continuăm să fim încă sfîșiați în fața dramei din care ne-am născut și sufletul nostru se împarte într-o măsură egală între învinșii și învingătorii care ne-au plămădit. De la cei dintîi am păstrat dîrzenia, hainele țăranilor de la munte, casele de lemn, și mai înainte de orice, pămîntul pe care trăim. De la ceilalți am moștenit limba, obiceiurile, mîndria, tenacitatea și numele. Veacurile care au trecut, ne-au împăcat, și moștenirea celor două popoare care au alcătuit temelia poporului celui nou, al nostru, s-a contopit în fiecare din noi. Dincolo de ilustrația tragică a războaielor, cîteva imagini continuă să ne tulbure. Printre ele, capul lui Decebal și mîna lui dreaptă tăiate de sabia scurtă și lată a unui călăreț numid pentru a fi înfățișate împăratului, trimise la Roma, purtate la serbări, și apoi, azvîrlite, ca niște lucruri netrebnice, în apele tulburi ale Tibrului. Imaginea, dintre cele mai stricate de vreme, rămîne emoționantă. Istoria noastră e plină de capete tăiate: al lui Mihai, al lui Ioan Vodă Viteazul, al viteazului și

https://biblioteca-digitala.ro

straniului vodă Mavrogheni, al lui Tudor, și mai plină încă de trupuri sfîrtecate și chinuite, al lui Doja și al lui Horia, și ale nenumăraților obidiți fără nume. Mai înainte, îl văzusem pe regele dac înfigîndu-și în piept sabia încovoiată, atît de asemănătoare cu secerile de bronz care doboară grîul, disprețuind viața pe care, cu gestul obișnuit pentru gladiatorii înfrînți în circuri, i-o dăruie un ofițer roman. Artiștii Romei nu și-au putut stăpîni un fior de admirație, poate fiindcă ei înșiși erau robi sau urmași de robi, învinși sau urmași de învinși.

În sculpturile Columnei răsună pașii grei ai celei mai formidabile armate a antichității, trăiește violența războiului și a invaziilor. Istoria patriei noastre e plină de năvăliri și de cuceriri care se voiau definitive, dar încă și mai plină de tresăriri viguroase, de dîrzenii și de renașteri. Sguduirea zidurilor dărîmate de berbecii cu cap de aramă, ciocnirea săbiilor și a scuturilor, rostogolirea bolovanilor uriași, vuietul săgeților, gemetele celor căzuți, strigătele prinșilor ferecați în lanțuri și chinuiți săpate în piatra Columnei n-au fost unice, și s-au repetat secole. Ne-am născut în durere, și mai bine de optsprezece veacuri am trăit în durere, dar n-am uitat niciodată bucuriile vieții simple și niciodată nu ne-am renegat pămîntul. Nu l-am părăsit; nu ne-am luat femeile și copiii, turmele și zeii, și nu ne-am mutat în altă țară, mai blîndă, mai tihnită și mai puțin bătută de vifore. Ne-am întors, întotdeauna — ca în scenele care, pe Columnă, încheie atît primul cît și cel de-al doilea război dacic, — pe locurile care au fost ale noastre, și — ca în scenele finale ale Columnei — ne-am apucat din nou de muncă, am reclădit totul, mai frumos ca înainte, după fiecare dezastru al istoriei și al naturii.

Privim una dintre cele mai controversate scene ale Columnei: o ceată de daci, întinzînd mîinile goale, făcute căuș, sau cupe uscate, către un vas uriaș din care li se împarte băutura vieții. Niște mîini care cer și se roagă. În dreapta, trupuri în convulsiile morții. Unii spun că înainte de cucerirea Sarmizegetusei, băutura împărțită era otrava aducătoare de moarte. Sinuciderea lui Decebal, disprețul pentru viața trecătoare, neputința de a îndura robia ca și alte scene vin în sprijinul acestei interpretări spectaculare pînă la tragism. Istoricii de astăzi, mai lucizi, și întemeiați pe cercetări arheologice riguroase, cred că lichidul dătător de viață, era apa izvoarelor, păstrată cu grijă în uriașele cisterne secate de asediul îndelungat și necruțător. Cetățile care încununau munții abrupți și pădurоși ai Daciei purtau și ascundeau în ele sămînța acestui fel de înfrîngere. Oricare ar fi adevărul, ne-a fost întotdeauna sete de dreptate, de o viață frumoasă și mai ales liberă. O sete care ne-a torturat veacuri și veacuri de-a rîndul, pînă a fi în sfîrșit potolită în anii noștri.

Scriitorul și învățatul Alexandru Odobescu socotea scenele Columnei « interpretațiuni credincioase și perfecte ale faptelor ce ele reprezentă . . . » Avea dreptate? Știrile fragmentate și ciuntite care ne-au parvenit ca ecouri întîrziate ale operelor pierdute, sînt, nu o dată, ilustrate de Columnă. « Dacii se cred nemuritori », și sculpturile Columnei ni-i înfățișează de zeci de ori încleștați în bătălii inegale, opunînd săbiile încovoiate, scuturile rotunde de lemn, cămășile de cînepă aspră, capetele goale, pletoase, sau acoperite de căciuli, armelor și armurilor de fier, zidurilor de scuturi, coifurilor, balistelor și catapultelor. Înverșunarea bătăliilor e redată prin trupuri contorsionate prăbușite la pămînt, călcate sub picioarele cailor. Scenele de luptă, asemănătoare prin însăși substanța lor, sfîrșesc prin a deveni obositor de obsedante. Sîntem osteniți de moarte, și năzuim către o viață de muncă pașnică. « Se țin lipiți de munți », niște munți încununați de ziduri, — și Columna înfățișează peisagii aspre, prăpăstioase, sălbatice, presărate cu turnurile locuință, cu colibele rotunde ale așezărilor simple, și cu cetățile înălțate în acel « opus dacicus » pe care săpăturile arheologilor noștri aveau să le scoată la lumină. Veștile despre tezaurele fabuloase ale regilor daci, începînd cu Dromichetes, și sfîrșind cu Decebalus, trăiesc în scenele de jaf, — căci războaiele de cucerire au fost dintotdeauna însoțite de jaf. Soldați romani părăsesc așezări și cetăți cucerite, încărcați de odoare. Printre acestea ochiul recunoaște cu uimire vase și cupe, fără îndoială de aur, suprinzător de asemă-

https://biblioteca-digitala.ro

nătoare cu cele pe care și astăzi le plămădim din lut sau le cioplim în lemn. Imaginile Columnei sînt cioplite în marmură albă-cenușie spre nemurirea veșnică a gloriei Romei și a împăratului și totul e, în aparență, supus acestui țel. Legiunile mărșăluind prin Dacia, sacrificiile solemne, discursurile lui Traianus, primirea delegațiilor de barbari, zeii și victoriile înaripate sînt mai numeroase decît scenele în care apar stăpînii și apărătorii pămîntului cucerit. Înfățișarea înfrîngerilor pomenite de istorie, și fără care n-ar fi fost nevoie de două lungi campanii și de o armată apreciată de unii istorici la două sute de mii de oameni, e ocolită cu grijă sau abia sugerată de amănunte semnificative: soldați romani răniți, angajarea în luptă a infanteriei înzăuate a legiunilor, prizonieri torturați de femeile dacilor, capete bărboase înfipte în suliți sau rînjind de pe zidurile fortărețelor. Epoca în sine era aspră și crudă, și atîtea imagini de dezastru ne opresc să-i condamnăm pe cei înfrînți. Spațiul impune schematizări și scene simbolice. Ciocnirea cîtorva zeci de ostași e o bătălie în care s-au înfruntat mii de oameni, cîteva așezări de lemn date pradă flăcărilor înseamnă pîrjolul întregii țări, trupuri moarte, un adevărat masacru. Nici schematizările, nici permanenta preamărire a vitejiei romane și imperiale nu sînt în stare să ascundă faptul că Romei i s-a împotrivit nu numai oastea dacilor, ci un întreg popor. Un anume fior, care parcă vibrează încă în piatră, o anume desnădejde tragică ne spune că artistul sau artiștii Columnei au fost acolo, că au văzut, și că poate, uneori, inima lor a bătut alături de cei care se apărau cu atîta înverșunare.

Roma a biruit pînă la sfîrșit, și nici nu se putea altfel. Se înfruntau puteri inegale, civilizații cu dezvoltare diferită, un imperiu închegat de veacuri și un stat mai tînăr, din care n-au lipsit desbinările. Victoria romană a fost plătită cu pierderi grele, istoria nu ne-o spune deschis, dar putem s-o bănuim. Bătăliile au fost cîștigate cu sînge; cu sînge au fost dobîndite tezaurele de aur și de argint, munții, pădurile, apele, cîmpiile acoperite cu iarbă sau cu grîne de aur unduitor. Mai mult poate, victoria a fost plătită cu epuizarea forțelor. Peste mai puțin de un deceniu Roma suferea pe Eufrat o grea înfrîngere; peste un secol și jumătate imperiul era silit la părăsirea Daciei. Totuși după o sută șaizeci și cinci de ani de stăpînire,— ani presărați de răzvrătiri ale populației supuse și de năvale ale dacilor liberi de la miază-noapte și răsărit, Aurelian abandona o Dacie romanizată. Columna ne ajută să înțelegem această transformare adîncă și, în lumina istoriei pentru care timpul are alte dimensiuni, grabnică. Ea ne înfățișează prin reliefurile ei de marmură și o altfel de forță a Romei: ostașii construiesc drumuri și cetăți, leagă malurile bătrînului Danubiu cu cel mai vestit pod al antichității, taie păduri seculare și întunecate, deschizînd în mijlocul lor poiene largi. După încheierea păcii, aceiași ostași aveau să ridice orașe, temple, terme și teatre. Construcția a fost întotdeauna o putere fără margini, a cărei însemnătate o cunoaștem de un sfert de veac și noi, cei de astăzi, o putere pe care noi o punem în slujba păcii și a bunăstării poporului nostru. Interferența dintre cele două popoare și civilizații precedase războaiele prin intermediul negustorilor, al schimburilor de bunuri materiale, poate și de oameni. Prima împăcare dintre biruitori și înfrînți începuse sub același pămînt, la fel de primitor pentru trupurile celor căzuți. A urmat apoi traiul laolaltă, fiindcă ogoarele trebuiau arate, roadele strînse și adunate în hambare, piatra, lemnul și metalele lucrate. Una din scenele de încheiere ale Columnei înfățișează cete de Daci, cu femeile, copiii și turmele lor coborînd din munți, spre ogoarele mai primitoare ale podișurilor și dealurilor. S-a spus că sînt triburile care își părăsesc pămîntul, și-și caută altă țară. Altă țară, unde și pentru ce? Sîntem un popor statornic și țara noastră a fost aceasta, de astăzi. S-a spus că sînt cei care, după încheierea războaielor, se întorc pe locurile de baștină, încă pustiite și arse, dar frumoase și fertile. Fără a fi istorici noi credem că acesta e adevărul. Pretutindeni, unde se fac săpături, se găsește și se studiază astăzi amestecul treptat al celor două civilizații, urmele vieții duse împreună, alături, de către coloniștii imperiului și de către vechii oameni ai locurilor.

https://biblioteca-digitala.ro

De mai bine de optsprezece secole, marmura Columnei își păstrează sub soarele Italiei, strălucirea ei albă-cenușie. Dar vremea, ploile, înghețurile și arșițele și-au spus cuvîntul. Unele părți din friza șerpuitoare imaginată de Apollodor din Damasc s-au tocit, chipurile și-au pierdut contururile și albul marmurei s-a stins. Timpul devine mai concret sub luminile puternice ale muzeelor în care sînt adăpostite reproducerile integrale ale Columnei și care scot la iveală degradările inevitabile. Ești puțin surprins de această monocromie ștearsă în care umbrele se nasc doar din contrastul reliefurilor cu suprafețele plate, detaliile trebuiesc căutate, și adesea se pierd.

Ion Miclea și-a propus să traducă pentru noi, în limbajul artei fotografice, frumusețea și intensitatea imaginilor de marmură peste care au trecut secolele. A făcut-o, alegînd contraste puternice, jocuri de alb și negru, umbre mai adînci, alteori nuanțe de trecere între lumină și întuneric, sortite toate să redea profunzimea amplă a spațiului. Imaginile cioplite, nemișcate capătă, datorită obiectivului aparatelor de fotografiat, o nouă mobilitate. Chipurile și mișcarea studiate după metoda primplanurilor cinematografice devin mai vii și mai reale, privirile se ațintesc cu dispreț sau cu ură, hotărîte sau înspăimîntate, brațele se ridică și se înfruntă sau cad ostenite și neputincioase. Succesiunea imaginilor prezentate de Ion Miclea ne introduce treptat în peisajul și în lumea personagiilor Columnei, urmînd întotdeauna ordinea adevărată a scenelor. Omul unei arte moderne selectează și alternează imaginile care, într-o viziune contemporană, ne par cele mai sugestive și mai nepieritoare.

De cîte ori poposim într-un muzeu și pentru cîtă vreme?

O carte plină de imagini ne rămîne însă întotdeauna la îndemînă, și putem să revenim mereu la ea în ceasurile noastre de răgaz.

https://biblioteca-digitala.ro

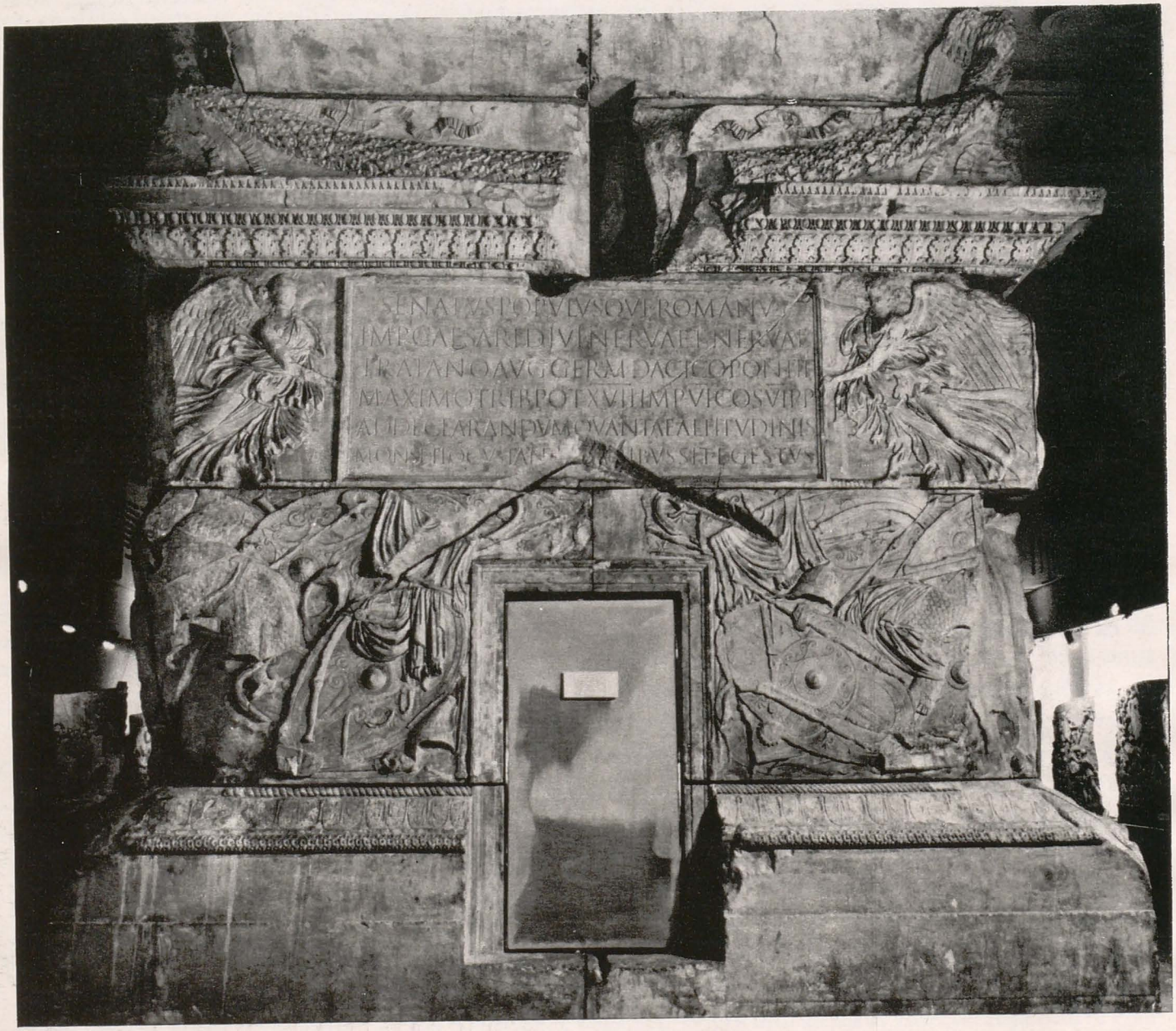

1

ASPECTE ALE SOCLULUI CUBIC AL COLUMNEI LUI TRAIAN

1. *Latura frontală (de sud-est). Se disting pe verticală crepidoma cu două registre, unul vertical şi neted, iar celălalt în dusină şi decorat cu un registru de palmete cu vîrful în jos, cuprins între două toruri, cel superior torsat iar cel inferior decorat cu o tresă. Urmau două asize verticale, neprofilate dar decorate cu reliefuri istoriate, peste care era aşezată o cornişă bogat profilată: un registru de frunze de stejar în dusină mărginit la partea superioară de o baghetă cu ove, şi o sofită îngustă terminată cu un lăcrimar. Deasupra acestuia începea un plan înclinat îngust, peste care urmau două trepte, retrăgîndu-se succesiv, decorate — cea inferioară cu ghirlande în relief, iar cea superioară cu vulturi în rondebosse la colţuri. Pe această latură, şi anume în axul ei, era situată şi poarta de intrare în interiorul Columnei, deasupra căreia era aşezată inscripţia, săpată pe o* « tabula » *încadrată de un chenar profilat simplu şi susţinută de două Victorii înaripate.*
2. *Latura de nord-est a soclului cubic, decorată în basorelief cu arme şi drapele din prada dacică. Fiecare panou — corespunzînd unuia dintre pereţii soclului cubic — era compus pe două registre suprapuse şi — relativ liber — în funcţie de axa de simetrie verticală. Pe peretele de nord-est se disting, în registrul*

https://biblioteca-digitala.ro

2

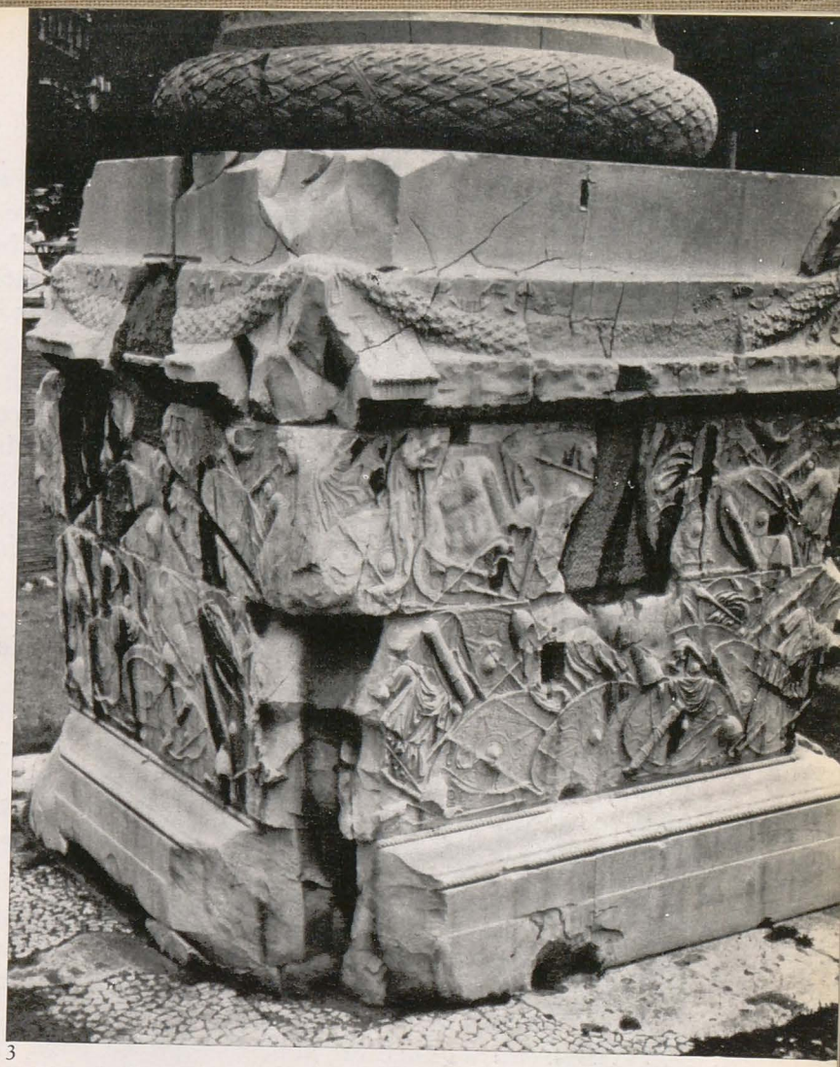

3

4

5

https://biblioteca-digitala.ro

de jos și de la stînga la dreapta — o tunică cu mîneci scurte și încheiată pe mijloc, apoi o tolbă (pharethra) cu săgeți, mai multe scuturi ovale, bogat decorate, fie cu imbricații, fie cu motive spirale, încadrate într-o compoziție generală radiară, o trîmbiță terminată în cap de lup, cîteva coifuri, de asemeni cu decor aplicat bogat, dintre care unul, cu calota supraînălțată, prezintă un spin în vîrf, iar altul reproduce forma unui bonet frigian. În colțul opus o armură din lamele — poate orientală — iar în centru, dreaptă, pînza unui vexillum. În registrul superior, în afara obișnuitelor scuturi, formînd fondul întregii compoziții, o armură de solzi, sarmatică — apoi un draco — drapel în formă de balaur cu cap de lup — dacic, arme comune, coifuri de același tip, ca și cele din registrul inferior, în mijloc un vexillum, iar în colțul din dreapta o armură de zale. În general, dacă printre armele reprezentate se întîlnesc și cele pe care le cunoaștem ca fiind specific dacice și pe care chiar Columna le prezintă ca tipic dacice, sau eventual sarmatice, sînt și destule tipuri care nu se întîlnesc la daci, ba chiar nici pe celelalte reliefuri ale Columnei. Prezența lor trebuie deci considerată drept simbolică.

3. Soclul cubic văzut dinspre nord.
4. Soclul cubic privit dinspre sud-vest.
5. Detaliu al laturii de sud-est a soclului cubic. Victorie înaripată susținînd tabula cu inscripția dedicatorie.

Narațiunea celor două teribile războaie ale romanilor cu dacii, începe cu momentul premergător declanșării primului război (anii 101—102), și anume prin prezentarea malului Dunării, în acea vreme graniță între imperiu și regatul lui Decebal. Limesul dunărean, cum este numit, cu un termen adoptat din latinește, de către specialiști, constituia un ansamblu de fortificații, posturi de pază, drumuri și localități cu porturi. Această zonă de frontieră se constituise în timp, începînd cu primele lucrări din vremea împăratului Tiberiu, apoi cu acelea din vremea lui Claudius și ale împăraților Flavieni, pentru a fi desăvîrșită în vremea lui Traian, tocmai pentru a servi drept bază de atac împotriva Daciei. Cel mai bine se reflectă acest proces în istoria drumului tăiat prin clisuri pe malul drept al fluviului, arteră strategică de mare importanță, ale cărei etape de construire au fost consemnate prin inscripții puse de unitățile militare care au lucrat.

I. Malul Dunării moesice cu două turnuri de pază în interiorul cîte unei incinte de palisadă. Se disting clar zidul din blocuri de piatră și acoperișul de scînduri late. Asemenea turnuri de pază, situate în fortificațiile mai importante — castre — sînt cunoscute pe alte segmente ale granitei romane — d.e., pe limesul renan sau bavarez — dar nu și pe malul Dunării moesice. Imaginea de pe columnă constituie o atestare indirectă a existenței lor. (Cic I/1, 2, 3, EC I)

II. Malul Dunării moesice cu trei posturi de pază mai importante. Se disting turnurile cu ziduri de piatră și balcoane de lemn la nivelul superior, incintele circulare din palisadă, faclele de semnalizare ieșind pe ferestrele turnurilor, în sfîrșit proviziile de lemne și furaje adunate în preajma unuia dintre ele. (Cic I/4, 5, 6, EC II)

6. Tabula Traiana. Inscripția pusă în Cazanele Dunării de trupele care au tăiat drumul prin clisură în vremea împăratului Traian: « Împăratul Caesar, fiu al divinului Nerva, Nerva Traianus Augustus Germanicul, mare preot, avînd pentru a patra oară puterea tribuniciană, părinte al patriei, consul pentru a treia oară, a făcut drumul, după ce a tăiat munții și a fixat console ».

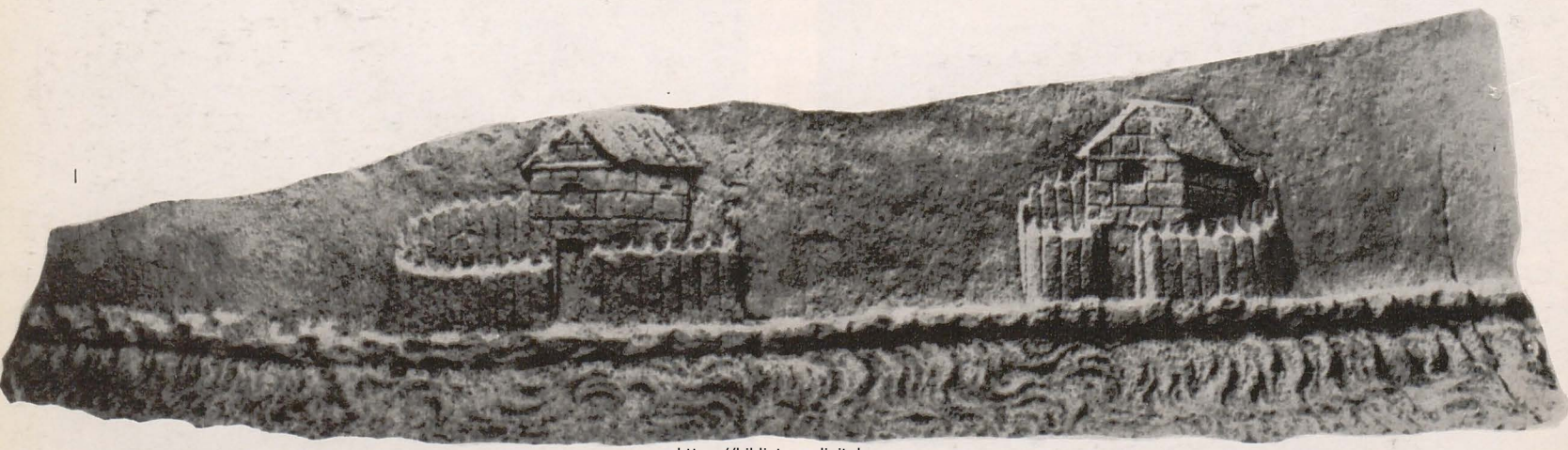

https://biblioteca-digitala.ro

6

II

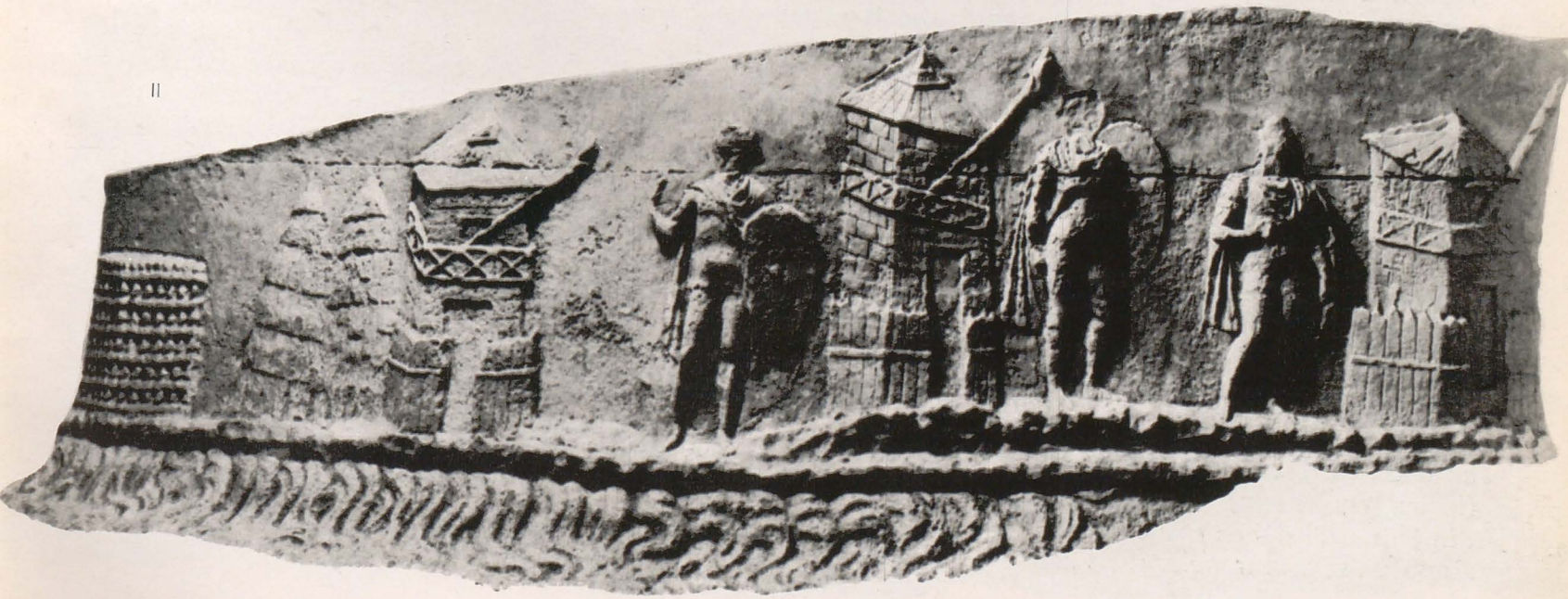

https://biblioteca-digitala.ro

III

III. *Malul Dunării moesice. Pe fluviu două bărci în care se încarcă saci şi butoaie — probabil provizii. Pe mal un post mai important constituit dintr-un turn şi un şopron, înconjurat de o palisadă. Postul este situat la marginea unei aşezări.* (Cic II/7, 8, EC III)

IV. *Malul Dunării moesice. Aşezare pe mal. În primul plan într-un fel de peşteră mărginită de stînci, zeul Danubius cu barba şi părul şiroind de apă. Deasupra pe stîncă aşezarea în care se disting două mari edificii extramurane, un amfiteatru, apoi o incintă — cu ziduri şi turnuri crenelate, înlăuntrul căreia se pot vedea clădiri înalte, din blocuri de piatră, cu mai multe niveluri şi cu acoperiş în două ape, — probabil urbană, identificată de exegeţii Columnei cu* Viminacium. *În dreapta se distinge arcada porţii prin care ies trupele pentru a trece pe podul de vase în Dacia.* (Cic III, IV/ 10, 11, 12, EC IV)

7. *Fragment de stelă funerară a unui veteran din legiunea XI Claudia, descoperită la Ibida (Slava Rusă), jud. Constanţa. În partea de jos, în relief o reproducere stîngace a* Lupoaicei capitoliene *cu Romulus şi Remus. Sec. II e.n., Muzeul de arheologie din Constanţa.*

V. *Trecerea trupelor romane peste podul de vase. Cele două imagini, reproducînd două segmente ale copiei reliefurilor Columnei, reprezintă trupele romane trecînd Dunărea pe un pod de vase dublu sau întrerupt de o insulă. Pe malul dacic se distinge un grup de călăreţi cu scuturi ovale şi lănci, apoi un grup de doi cornişti* (cornicines) *şi încă doi soldaţi cu platoşe de piele. Urmează pe două coloane, corespunzînd celor două poduri, legiunile. În fruntea fiecărei coloane merge un ofiţer, cu platoşe* (lorica Graeca) *urmează stegarii: în coloana din primul plan un* aquilifer, *un* vexillarius *şi doi* signiferi *cu capul acoperit cu blăni de fiare sălbatice, după care urma grosul soldaţilor din legiuni cu platoşe din benzi metalice* (lorica segmentata) *şi scuturi dreptunghiulare, purtînd bagajele şi casca în vîrful suliţelor. Coloana din planul al doilea este condusă tot de un ofiţer, după care urmează trei* signiferi, *un* vexillarius *şi un* aquilifer. *Grosul trupelor nu a mai fost figurat.* (Cic IV, V/13, 14, 15, 16, 17, 18, EC V)

https://biblioteca-digitala.ro

7

IV

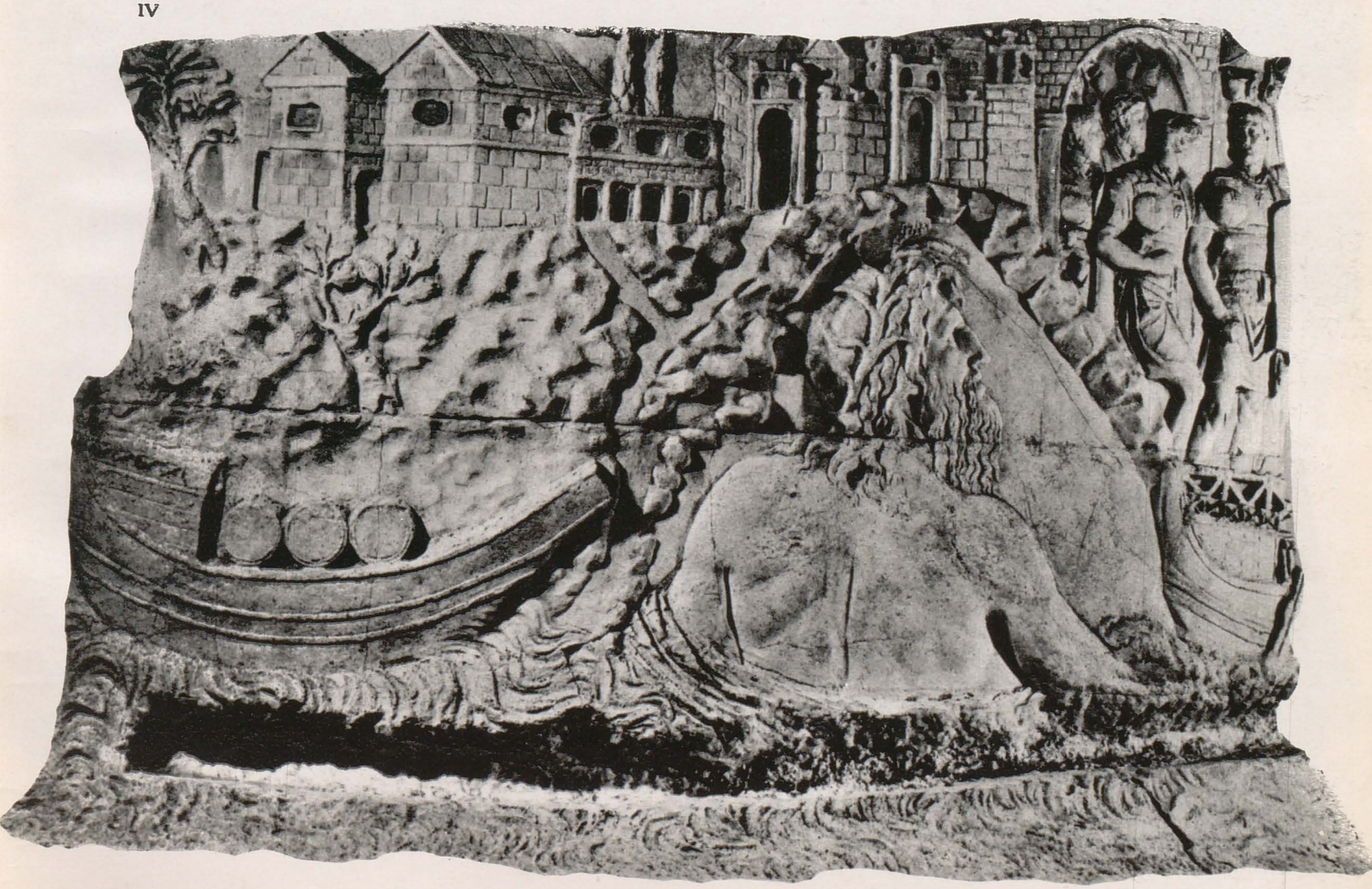

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

După reprezentarea trecerii Dunării, narațiunea continuă cu marele episod al înaintării romanilor prin Dacia. Acest episod se compune din mai multe secvențe, între care se disting unele, caracteristice: marșuri, construcții de fortificații și drumuri, sacrificii solemne, consilii de război, împăratul vorbind trupelor, solii.

VI. Imaginea reproduce un segment al copiei reliefurilor pe care se disting elemente din trei secvențe: în stînga figura împăratului, deschizînd marșul trupelor, care — în secvența anterioară — trec podul. În mijloc pe un suggestus — estradă din zidărie de piatră — împăratul stînd pe un scaun de campanie, flancat de alți doi ofițeri șezînd, iar în spatele lor mai mulți ofițeri — un consiliu de război (?). În dreapta un grup de călăreți, între care doi vexillarii. (Cic VI, VII/19, 20, EC VI)

8. Cap colosal de marmoră reprezentînd pe împăratul Traian. Muzeul din Pireu — Grecia.

VI

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

VII

https://biblioteca-digitala.ro

VII. *Pe fragment se distinge la stînga sfîrșitul grupului de călăreți de pe segmentul precedent și la dreapta, începutul secvenței următoare reprezentînd sacrificiul solemn. (Cic VII, VIII/21, 22, EC VII)*

VIII. *Sacrificiu solemn.* (lustratio) *În interiorul unui castru cu ziduri de piatră, dar fără turnuri, împăratul, cu capul acoperit ritual cu o margine a togei* (velato capite) *aduce jertfa de lichid* (libatio), *îndeplinind astfel ceremonia de purificare a armatei* (lustratio). *În afara castrului, trupele defilează în frunte cu trîmbițașii* (tubicines) *și cu sacrificatorul* (poppa), *înconjurînd tabăra, în timp ce sacrificatorii jertfesc un porc, o oaie și un taur* (souvetaurilia). *În dreapta, o secvență rămasă pînă astăzi nesatisfăcător explicată: Împăratul flancat de doi ofițeri, pe o înălțime stîncoasă, arată ceva cu mîna. La picioarele acestei înălțimi, un călăreț, cu picioarele și capul gol, și îmbrăcat numai cu o tunică scurtă, care-i lasă umărul drept dezvelit, cade de pe un cal sau mai degrabă catîr, ridicînd o mînă spre împărat. La oblîncul calului, un obiect circular. Identificarea călărețului cu solul burilor venit să aducă împăratului o scrisoare ultimativă, scrisă pe o ciupercă — așa cum propun unii exegeți, plecînd de la un text antic — nu se potrivește nici cu costumul și nici cu atitudinea călărețului, după cum nu are legătură directă nici cu situația și gestul împăratului. (Cic VIII, IX/23, 24, 25, 26, EC VIII)*

XI. *În stînga, împăratul însoțit de doi ofițeri, urcat pe* suggestus, *ține un discurs trupelor, între care se disting atît soldați din legiuni, cît și auxiliari. În dreapta sînt reprezentați soldați din legiuni lucrînd la construirea unor fortificații. (Cic X, XI/27, 28, 29, 30 EC IX)*

X. *În stînga împăratul vizitează lucrările de fortificații între care se disting în primul plan un zid crenelat, întrerupt de un pod, care trece peste o apă, iar în al doilea plan, alt zid paralel cu primul, întrerupt de un castru cu ziduri crenelate și corturi în interior. În dreapta un castru, cu ziduri simple și fără turnuri, cu corturi înăuntru, păzit de trei legionari. (Cic XI, XII, XIII/31, 32, 33, 34, 35, EC X)*

9. *Împăratul vorbind trupelor. Detaliu din segmentul IX.*
10. *Capete de soldați din grupul care ascultă cuvîntarea. Detaliu din segmentul IX.*
11. *Legionari construind fortificații. Detaliu din segmentul X.*
12. *Legionari păzind cartierul general al împăratului. Detaliu din segmentul X.*

VIII

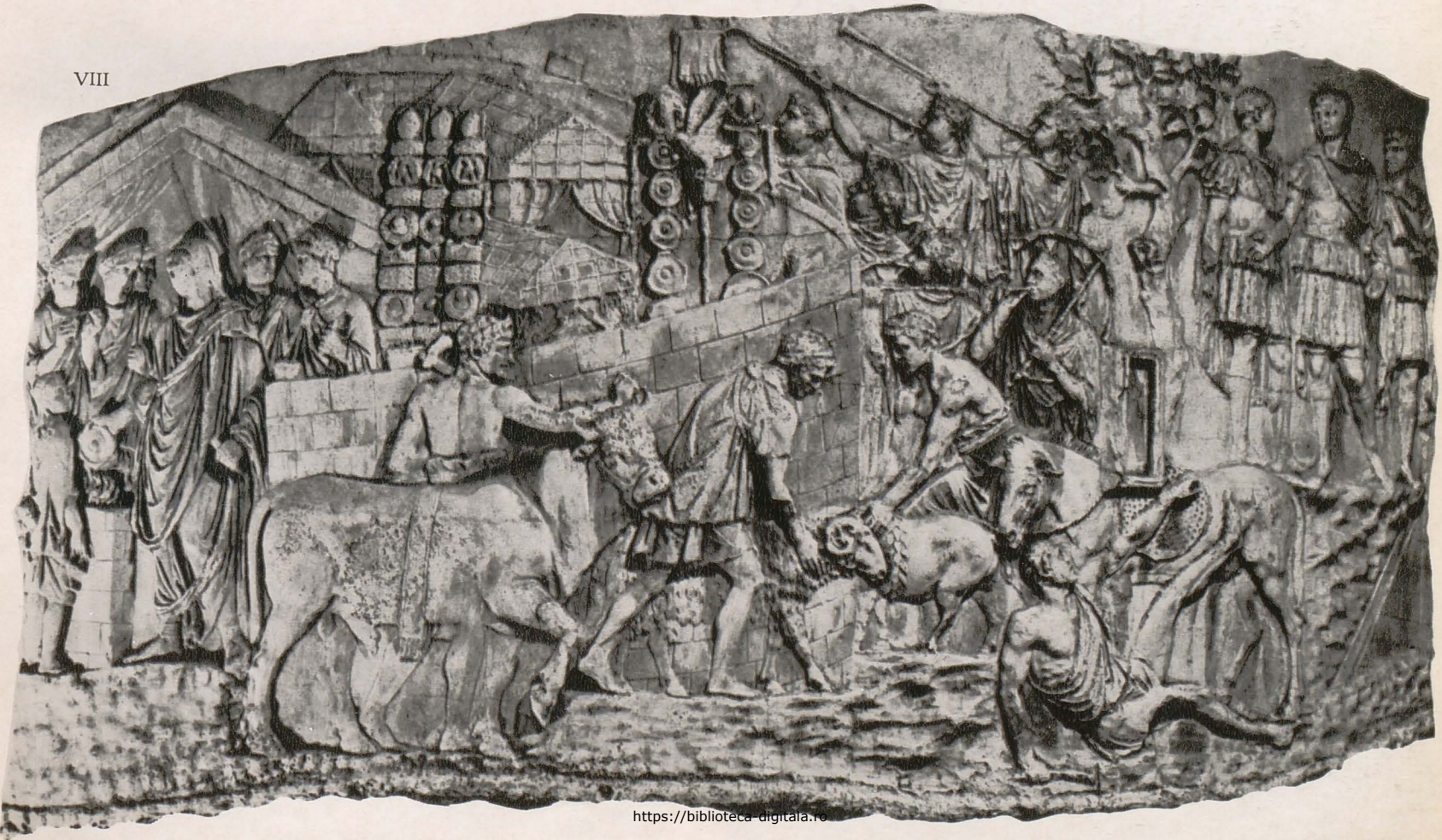

https://biblioteca-digitala.ro

IX

X

https://biblioteca-digitala.ro

9

10

11

12

https://biblioteca-digitala.ro

XIII. *În registrul superior se distinge un castru fără creneluri şi turnuri, păzit de doi legionari, iar spre dreapta legionari lucrînd la construcţia unui* castru *cu turnuri de lemn şi ziduri de piatră. În registrul inferior, în faţa împăratului Traian, flancat de doi ofiţeri şi urmat de trei soldaţi cu tunici de piele şi scuturi ovale, este adus un dac, de către un soldat auxiliar, însoţit de un alt personaj cu capul gol — poate un ofiţer. (Cic XVIII/42, 43, EC XIII)*

13. *Capul dacului prizonier din imaginea alăturată. Se remarcă încercarea de a reda trăsăturile etnice — figura cu structură masivă, puternică, părul lung, în şuviţe ondulate căzînd în dezordine, barba şi mustaţa lungi şi stufoase — şi de a exprima dîrzenia şi combativitatea dacului vizibile atît din atitudinea sa, cît şi din expresia figurii.*

XIII

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

XIV. *În registrul superior, împăratul vizitează un castru în curs de construcție. În registrul inferior, legionarii construiesc un pod peste o apă. Spre dreapta doi legionari cară în vase un material de construcție — probabil un liant, pămînt sau mortar. (Cic XIX/44, 45, EC XIV)*

14. *Coif de bronz decorat în relief, descoperit la Ostrov, jud. Constanța. Creasta coifului terminată cu protoma unui mistreț. Sfîrșitul sec. I e.n. Muzeul de Arheologie din Constanța.*

15. *Coif de bronz decorat în relief, descoperit la Ostrov, jud. Constanța. Obrăzarul stîng, pe care este reprezentat un Dioscur nud, cu calul de căpăstru și cu o suliță în mîna stîngă. Muzeul de arheologie din Constanța.*

XV. *Segment succesiv celui reprodus pe pagina alăturată. În registrul superior, în stînga o parte din castrul în care are loc vizita împăratului. În centru un copac mare pe o streașină de stîncă, iar în dreapta, din nou un castru fără creneluri și turnuri, în interiorul căruia se văd corturi. În fața acestuia castru, pînă în planul din față un grup de cavaleriști cu tunici de piele țin caii de frîu. În stînga registrului inferior legionari scoțînd piatră dintr-o carieră. Scuturile și căștile lor sînt așezate alături. (Cic XX/46, 47, 48, EC XV)*

XIV

https://biblioteca-digitala.ro

14

15

XV

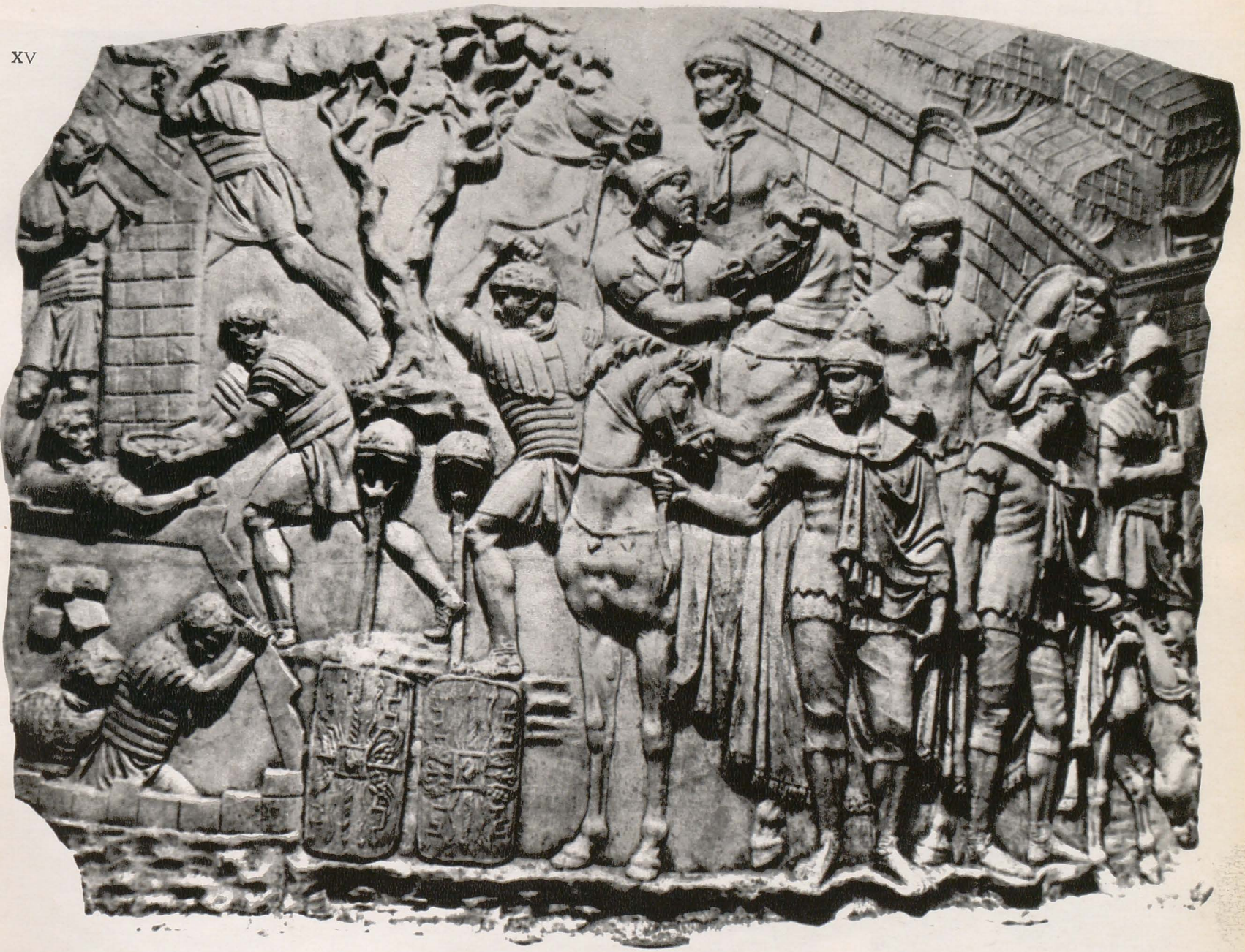

https://biblioteca-digitala.ro

16

17

18

19
22

20
23

21
24

https://biblioteca-digitala.ro

FIGURI DE SOLDAȚI ROMANI. 16. Legionar — detaliu din segmentul LVII; 17. Legionar, detaliu din segmentul LXXXVIII; 18. Legionar — detaliu din segmentul LIX; 19. Infanterist din trupele auxiliare, *purtînd tunică de piele — detaliu din segmentul XCVI; 20. Cavalerist — detaliu din segmentul CXV; 21. Legionar — detaliu din segmentul XCVI (Clișeul ranversat); 22. Infanterist* auxiliar, *cu tunică de piele — detaliu din segmentul XVIII; 23. Cavalerist — detaliu din segmentul CXVI; 24. Infanterist* auxiliar *— detaliu din segmentul XVIII (Clișeul este ranversat).*

XVI. *Cu acest segment începe reprezentarea unuia dintre cele mai importante episoade ale narațiunii în relief — o mare bătălie, pe care exegeții au identificat-o cu aceea localizată de epitomatorul lui Dio Cassius la Tapae. În stînga segmentului se încheie prezentarea — pe două registre paralele, a marșului de înaintare al romanilor prin Banat. În registrul superior este reprezentat în continuare castrul, fără creneluri și turnuri, păzit de sentinele, apoi un mare arbore și din nou un castru fără creneluri și turnuri, dar în al cărui interior se pot distinge construcții stabile, nu corturi. În fața acestor fortificații un detașament de cavalerie, trece peste un pod. În dreapta segmentului, pentru a face trecerea de la reprezentarea pe două registre la aceea care folosește întreg cîmpul, pentru a reda un singur episod, pe planul din fund este reprezentată o pădure. În fața acesteia, în primul plan este redată concentrarea unei legiuni. Se disting și insignele acesteia* (signa), *care sînt aceleași cu cele ale coloanei care a trecut Dunărea pe podul din planul prim, al segmentului V. (Cic XXI, XXII/49, 50, 51, 52, EC XVI)*

XVI

https://biblioteca-digitala.ro

XVII

XVII. *Pe acest segment continuă marea scenă a bătăliei de la Tapae. Este înfăţişată pe toată înălţimea bandei decorate concentrarea trupelor. În stînga, în pădurea care tocmai se sfîrşeşte, cîţiva legionari sînt ocupaţi cu defrişarea, pentru a croi drum. În dreapta, pe trei planuri, parţial suprapuse, legiunile adunate în ordine de bătaie, complet înarmate, şi chiar cu armele pregătite pentru atac. Şi de data aceasta se pot distinge insignele lor* (signa). *În registrele inferioare aceste insigne sînt aceleaşi cu cele din scena anterioară. În schimb, în ultimul plan apare o insignă asemănătoare cu acelea ale coloanei de pe podul din planul II, în scena trecerii Dunării. (Cic XXIII, XXIV/53, 54, 55, EC XVII)*

25. *Fragment din relieful decorînd una din laturile arcadei arcului de triumf al lui Traian de la Benevent. Relieful reprezenta un sacrificiu solemn, oficiat de Traian însuşi, reprezentat cu capul acoperit de o pulpană a togei,* (velato capite), *după tradiţie. Exegeţii au presupus că este vorba de sacrificiul celebrat la Benevent cu prilejul plecării lui Traian în campania partică, pe şoseaua Via Traiana, care lega Beneventul cu portul Brundisium. Fragmentul reprodus înfăţişează pe cîţiva dintre participanţi: flautistul, un «*camillus*» copil care ajuta la îndeplinirea ceremoniei, şi un sacrificator.*

25 ▶

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

XVIII. *Următorul segment redă desfășurarea bătăliei de la Tapae însăși. Se disting două grupuri de luptători romani și două grupuri de daci. Compoziția opune două grupări diferite: în stînga rîndurile ordonate ale romanilor, în centru și în dreapta, învălmășeala luptei, în cadrul căreia chiar, mișcarea romanilor păstrează un ritm unitar în timp ce aceea a dacilor este dezordonată și violentă. S-a remarcat de asemeni că la această bătălie nu iau parte decît trupe auxiliare.*
În stînga jos, un detașament de cavalerie se îndreaptă în goana cailor spre cîmpul de luptă. Deasupra acestora, mai întîi, doi signiferi *— continuarea aceluia din registrul superior al segmentului anterior. Apoi împăratul cu ofițerii care-l însoțesc și cu doi soldați de gardă, în fața unui castru. În centru și dreapta se poate vedea începutul bătăliei. Primul cavalerist atacă un grup de daci. Doi infanteriști prezintă împăratului capetele tăiate ale unor daci. În fața lor o linie de infanteriști auxiliari se luptă cu sulițele* (pila)

XVIII

Urmează, un grup de trei daci, între care un tarabostes *— nobil dac — purtînd* pileus *— boneta ascuțită caracteristic. Apoi ieșind din nori (?), bustul lui Jupiter, care cu mîna dreaptă aruncă fulgerul în daci, în timp ce cu stînga reține mantia care se arcuiește deasupra capului, formînd cadrul care distinge în mod obișnuit figurile divine, în desfășurarea narațiunii figurate a Columnei. În planul din față se disting un auxiliar «* barbar *» — poate germanic — cu bustul gol, care luptă cu o măciucă, apoi trei infanteriști auxiliari, dintre care unul, cu sabia scoasă, ține în dinți capul unui dac. Ceilalți doi aruncă sulițele într-un grup de șase daci, care ies dintr-o pădure, între care se disting doi* tarabostes. *Printre picioarele luptătorilor din primul plan, se disting trupurile unor daci căzuți. Așa cum se va întîmpla de altfel pe toată lungimea bandei cu decor figurat, nu sînt reprezentați și luptători romani căzuți. (Cic XXIV/55, 56, 57, 58, EC XVIII)*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

26. *Imaginea reprezintă un detaliu de la zidul de incintă al cetății dacice de la Costești. Se distinge tehnica caracteristică zidurilor dacice* (murus Dacicus), *constituite din două* paramente *din blocuri mari de piatră — în cazul de față din calcar — avînd între ele umplutură* — emplecton — *din sfărîmături de piatră și pămînt. Umplutura era traversată de bîrne de lemn, care se încastrau în lăcașuri anume scobite în fața superioară a blocurilor din cele două* paramente, *asigurînd astfel legătura dintre ele și trăinicia zidului pînă la tasare.*

XIX. *În stînga segmentului dacii scot din bătălie pe răniți; în ultimul plan, printre copaci, se distinge figura unui* tarabostes, *identificată cu aceea a lui Decebal, care, deci, ar fi condus personal bătălia de la Tapae. În centru soldați romani din trupele auxiliare dau foc unei așezări fortificate dacice în prezența împăratului, însoțit de doi ofițeri. În imagine se disting zidurile tipice din blocuri de piatră, cu creneluri și o poartă încadrată de un profil simplu, cu fronton triunghiular în chip de coronament. În interiorul cetății se distinge un turn de veghe pe stîlpi înalți, reprezentat ca o casă de plan patrulater, cu ziduri din blocuri de piatră și cu acoperiș în două ape, și o construcție circulară de lemn, fără acoperiș. Imediat în spatele zidului, înfipte în pămînt un* vexillum, *probabil roman, și mai mulți pari cu hîrci omenești în vîrf. Exegeții Columnei sînt de acord în a identifica în aceste elemente reprezentarea trofeelor luate de daci de la armatele nimicite ale lui Domițian. În spatele construcției rotunde de lemn este figurat un* draco — *drapel dacic. În fața zidului de incintă — două incinte mici patrate cu cîte două obeliscuri în interior, mai mulți pari rotunzi, iar în primul plan două construcții de lemn înconjurate de o palisadă.*

Cichorius considera că este vorba de cetatea — necunoscută arheologic — de la Tapae. În dreapta un grup de daci care se retrag pe furiș, printre munți. (Cic XXIV, XXV/62, 63, 64, 65, EC XIX)

XIX

◀ 26

https://biblioteca-digitala.ro

XX. *În stînga segmentului este reprodus un grup de soldaţi romani din legiuni, care trec prin vad un rîu important, peste care nu există pod. Se disting clar armele, insignele* (signa) *— cornurile trupei, unul dintre soldaţi dezbrăcat, trece purtînd pe cap scutul cu armele. În planul din fund o construcţie ciudată, semănînd cu un templu de tip roman. În dreapta pe un* suggestus, *împăratul Traian, însoţit de un ofiţer, vorbeşte. Jos, lîngă* suggestus, *alt ofiţer şi un* aquilifer. *(Cic XXVI, XXVII/65, 66, 67, EC XX)*

XX. a. *Reproducerea cuprinde atît partea dreaptă din segmentul prezentat în imaginea alăturată cît şi partea stîngă a segmentului următor. Este prezentată integral o scenă de* « exhortatio », *cuvîntarea împăratului către trupă. Pe un* suggestus *cuprins în interiorul unui castru cu ziduri crenelate, împăratul, însoţit de un ofiţer vorbeşte trupei, care este masată parţial în interiorul castrului — legionari cu insignele lor* (signa)*—, parţial în exterior— în stînga un ofiţer şi un* aquilifer, *iar în dreapta doi auxiliari «*barbari».

https://biblioteca-digitala.ro

XX a

https://biblioteca-digitala.ro

XXI. *Segment în care în dreapta sînt înfățișați un grup de daci* — comati, — *adică simpli oameni liberi — care vin în solie la împărat. Către centrul segmentului este înfățișat împăratul primind solia în fața unui castru fără turnuri, în interiorul căruia se distinge un cort, păzit de doi legionari.*
În dreapta, dincolo de un arbore care brăzdează banda decorată pe toată înălțimea ei, reprezentarea altei ciocniri armate între trupele auxiliare romane și daci. (Cic XXVII, XXVIII, XXIX/68, 69, 70, 71, EC XXI).

27. *Animal fantastic, probabil un grifon, — decor în relief, ciocănit pe apărătoarea de ceafă a coifului de aur de la Poiana — Coțofenești, sec. V î.e.n. Muzeul Național de Antichități.*

28. *Bustul unui războinic cu coif conic și cămașă de zale — decor de pe obrăzarul coifului de aur de la Poiana — Coțofenești. Sec. V î.e.n. Muzeul Național de Antichități.*

XIX

40

27

28

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

XXII. *Segment reprezentînd o scenă încă nesatisfăcător explicată pînă acum. În dreapta jos o peşteră în care sînt închise mai multe animale — oi şi vaci — moarte. Deasupra, un grup de femei — se pare, după costum, dace — se îmbarcă pe o corabie în prezenţa împăratului. În fruntea lor o femeie izolată — poate o înaltă doamnă —. Grupul este încadrat de soldaţi. Exegeţii Columnei dau interpretări diferite. Unii raportează această scenă la o ştire dintr-un izvor literar, care relatează că Laberius Maximus, guvernatorul Moesiei Inferior, ar fi capturat-o pe sora lui Decebal. (Cic XXIX, XXX/71, 72, 73, EC XXII)*

XXIII. *Segmentul acesta reprezintă, despărţit printr-un arbore de scena precedentă, un grup de daci călări trecînd un fluviu înot. Scena a fost interpretată drept trecerea dacilor în Moesia, peste Dunăre, episod care avea să declanşeze campania moesică a lui Traian. (Cic XXXI/74, 75, 76, EC XXIII)*

XXIV. *Mare segment care continuă reprezentarea episodului moesic. În stînga se disting luptătorii daci ajunşi pe malul celălalt. Mai sus un grup de călăreţi îmbrăcaţi în armuri complete din solzi de metal, care au fost identificaţi cu sarmaţii, aliaţi cu dacii aşa cum ne-o documentează şi faptul că după războaiele cu dacii, Traian a sărbătorit şi un triumf sarmatic. În centrul panoului, un castru (?) de piatră, fără turnuri şi creneluri, dar în interiorul căruia se disting unele construcţii din zidărie de piatră, ocupat de soldaţi romani, luat cu asalt de dacii, şi sarmaţii care tocmai au trecut fluviul. Soldaţii din interiorul castrului sînt auxiliari cu tunici de piele. Artistul a prezentat situaţia favorabilă romanilor, arătînd cîţiva daci căzuţi la piciorul castrului. (Cic XXXII/77, 78, 79, EC XXIV).*

XXIV

https://biblioteca-digitala.ro

Întreaga desfășurare care urmează constituie povestirea așa numitului episod moesic. Informațiile literare sau epigrafice sînt extrem de sărace. În afară de menționarea triumfului sarmatic în listele consulare și de cele două toponime Tropæum Traiani și Nicopolis ad Istrum (Monumentul triumfal al lui Traian și Orașul Victoriei de lîngă Dunăre, în traducere literară) nu mai dispunem decît de cele două inscripții — aceea votivă, dedicată lui Mars Ultor, de pe monumentul triumfal și aceea funerară de pe altarul sub care au fost îngropați soldații căzuți — de la Adamclisi. De aceea multă vreme exegeții Columnei și chiar și ai monumentului, precum și istoricii războaielor dacice, au ignorat existența acestui episod. Petersen, cel dintîi, a precizat că este vorba de ceea ce astăzi numim în mod curent episodul moesic, și a și explicat ridicarea monumentului de la Adamclisi drept monument triumfal pentru victoria repurtată pe aceste meleaguri. Apoi Teohari Antonescu a avansat ideea că și scenele de pe monument nu ar reprezenta în mod simbolic războaiele dacice în general ci, în mod special și localizat, luptele din Dobrogea, adică din Moesia inferior. Exegeții au încercat apoi să reconstituie desfășurarea evenimentelor după narațiunea Columnei și, în parte, și a monumentului. Localizarea evenimentelor rămîne încă pînă astăzi în discuție, căci dacă prezența altarului funerar justifică plasarea ultimei bătălii la Adamclisi, distanța apreciabilă de la Stari Nikiup și pînă la Adamclisi face greu de acceptat localizarea primei bătălii la Nicopolis ad Istrum, care de altfel este și mult prea în interiorul provinciei. Mai trebuie menționat că pînă acum nu s-a făcut compararea narațiunii de pe Columnă cu aceea de pe monument, iar unele nepotriviri dintre cele două variante nu sînt încă satisfăcător explicate.

XXV

https://biblioteca-digitala.ro

XXV, *Segmentul constituie începutul episodului moesic propriu-zis. El reprezintă o scenă relativ unitară: îmbarcarea împăratului și a unui corp de trupe pe corăbiile flotei de pe Dunăre (classis Flavia Moesica). Planul de fond al reliefului înfățișează o localitate în care de la stînga la dreapta se disting: o așezare fortificată, cu turnuri și creneluri și cu construcții de piatră în interior, un amfiteatru, apoi o mare construcție din zidărie de piatră cu acoperiș în două ape, de țigle. La extrema dreaptă a localității o arcadă, încununată de o atică îngustă. Localitatea este situată pe malul unui fluviu — Dunărea — ale cărui ape sînt de altfel figurate. Pe malul opus, arcadei susamintite îi corespunde altă arcadă identică. S-a propus identificarea acestei localități cu Drobeta sau cu o ipotetică Pons Traiani. În fața acestei localități, corăbii de război sînt trase la mal, în care se urcă Traian, urmat de trupe — o legiune, după insigne — în haine de călătorie, fără armuri. În același timp alți soldați încarcă bagajele în corăbii de transport. Una dintre galere, încărcată cu soldați, pornește la drum. (Cic XXXIII/80, 81, 82, 83, EC XXV)*

29. *Medalion de teracotă, decorat în relief plat, încrustat, cu detaliile incizate, cu o efigie feminină, purtînd diademă, identificată cu reprezentarea zeiței Bendis, divinitatea feminină cea mai importantă din panteonul dacic, asimilată de romani cu Diana. Descoperit la Sarmizegetusa Regia. Sec. I î.e.n. Muzeul de Istorie Cluj.*

30. *Aplică de bronz în relief reprezentînd masca zeiței Bendis — Diana dacică — descoperită La Piatra Roșie. Sec. I î.e.n. Muzeul de Istorie Cluj.*

Ultimele două figuri înfățișează două dintre rarele monumente figurate ale dacilor. Simplitatea reprezentărilor și lipsa atributelor, ar putea indica gradul avansat de abstractizare al conceptelor teologice ale dacilor.

29

30

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

XXV. *Segmentul reprezintă o parte din secvența navigației pe Dunăre și înfățișează două corăbii — o navă de transport încărcată cu caii unei unități de cavalerie și o galeră — poate una de tonaj mai ușor — încărcată cu trupe și care prezintă particularitatea de a avea o tendă întinsă peste puntea pe care stau vîslașii. (Cic XXXIV/84, EC XXV)*

XXVI. *În stînga continuă scena navigației pe Dunăre. Sînt reprezentate două galere grele, cu baldachine pentru cîrmaci, navigînd în formație — paralel. In galera din planul din față, stă chiar împăratul Traian. În dreapta, unele dintre corăbiile de transport au și ajuns la destinație, și au început descărcarea bagajelor. Pe mal, în fața unui castru care, după poarta în arcadă și după turnurile de piatră de la colțuri și de deasupra porții, ar putea să fie același cu cel atacat de daci în segmentul XXIV, împăratul și însoțitorii săi au debarcat. (Cic XXXIV, XXXV/85, 86, 87, EC XXVI)*

XXVI

https://biblioteca-digitala.ro

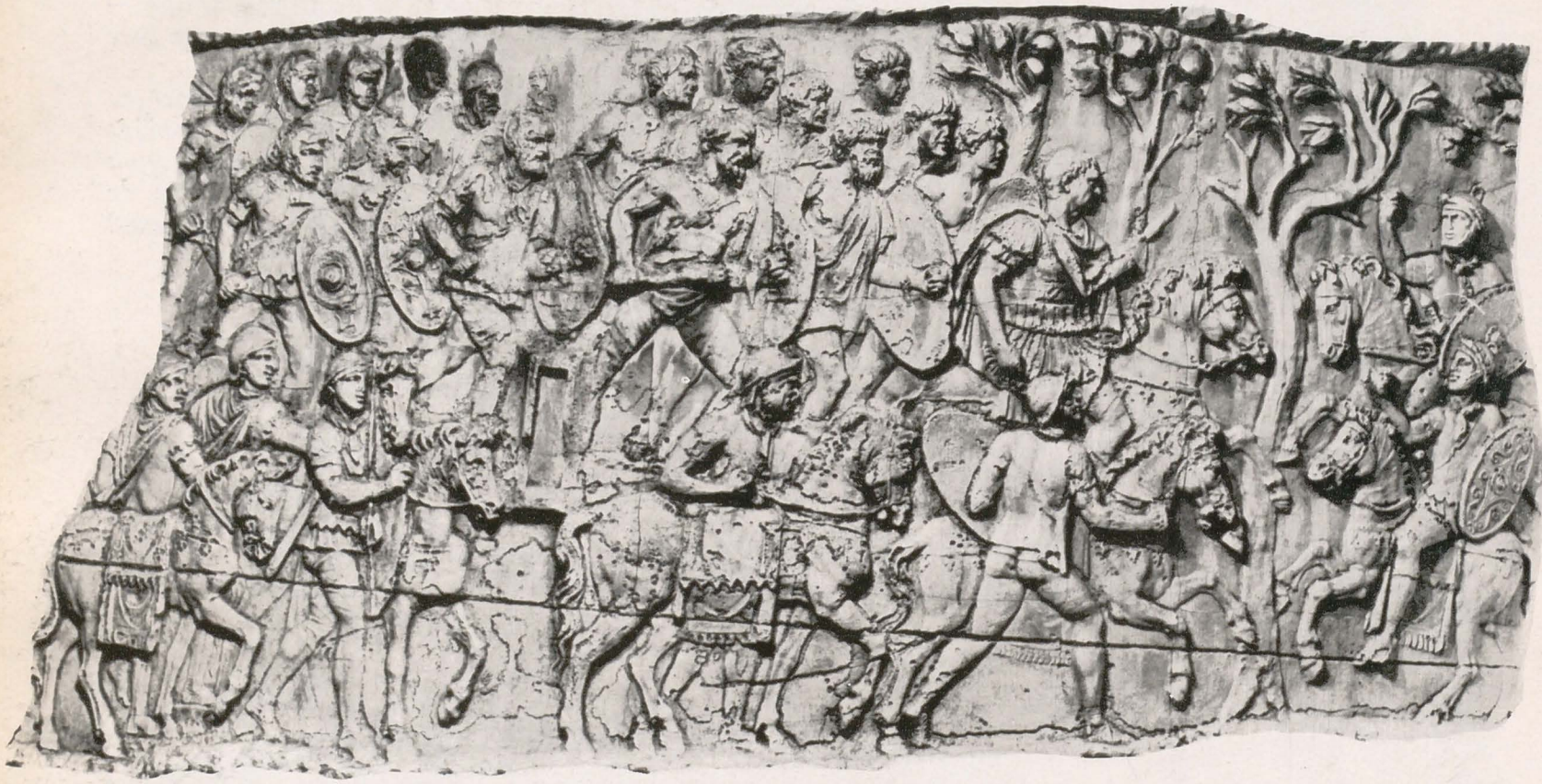

XXVII. *După debarcare trupele au pornit în marş forţat. În frunte merge cavaleria, condusă chiar de împărat. Urmează infanteria auxiliară* numerii *— trupe de aliaţi purtînd încă costumul şi armamentul lor originar — şi apoi* cohortele *— trupe recrutate dintre locuitorii imperiului, îmbrăcate şi înarmate după modelul roman. În stînga un soldat, dintr-o patrulă înaintată, face semn că duşmanul a fost descoperit. (Cic XXXVI, XXXVII/88, 89, 90, 91, EC XXVII)*

Cele patru imagini următoare sînt reproduceri de detaliu ale covorului de mozaic pavimentar care decora sala mare a unui edificiu, datînd din sec. IV e.n. şi care făcea parte din amenajarea portului Tomis. Edificiul acesta monumental era destinat să facă trecerea de la platforma peninsulei tomitane la terasa portului. Comportînd două nivele, prezenta către mare o faţadă cu două rînduri de arcade, aşa cum pot fi văzute şi în reprezentările de pe Columnă a oraşelor portuare din episodul călătoriei pe mare a lui Traian de la începutul celui de al doilea război dacic. Mozaicul însuşi era compus dintr-un număr impar de cîmpuri dreptunghiulare şi patrate, alternînd, încadrate toate într-un chenar continuu format dintr-o bandă de împletitură şi una cu motivul vrejului de iederă.

31—33. *Sînt detalii ale unuia dintre cîmpurile patrate, care împărţite prin benzi de torsade în cîmpuri mai mici dreptunghiulare înscrise toate într-un cerc desenat de o bandă cu guillochis-uri circumscriau diferite motive figurative — vase, motive vegetale stilizate, securi duble şi scuturi* (pelta) *— redate în tonuri clare pe fondul mai închis.*

34. *Detaliul din chenarul general. Se distinge banda cu motivul împletiturii şi altă bandă, mai îngustă, cu motivul guillochis-ului..*

https://biblioteca-digitala.ro

31

32

33

34

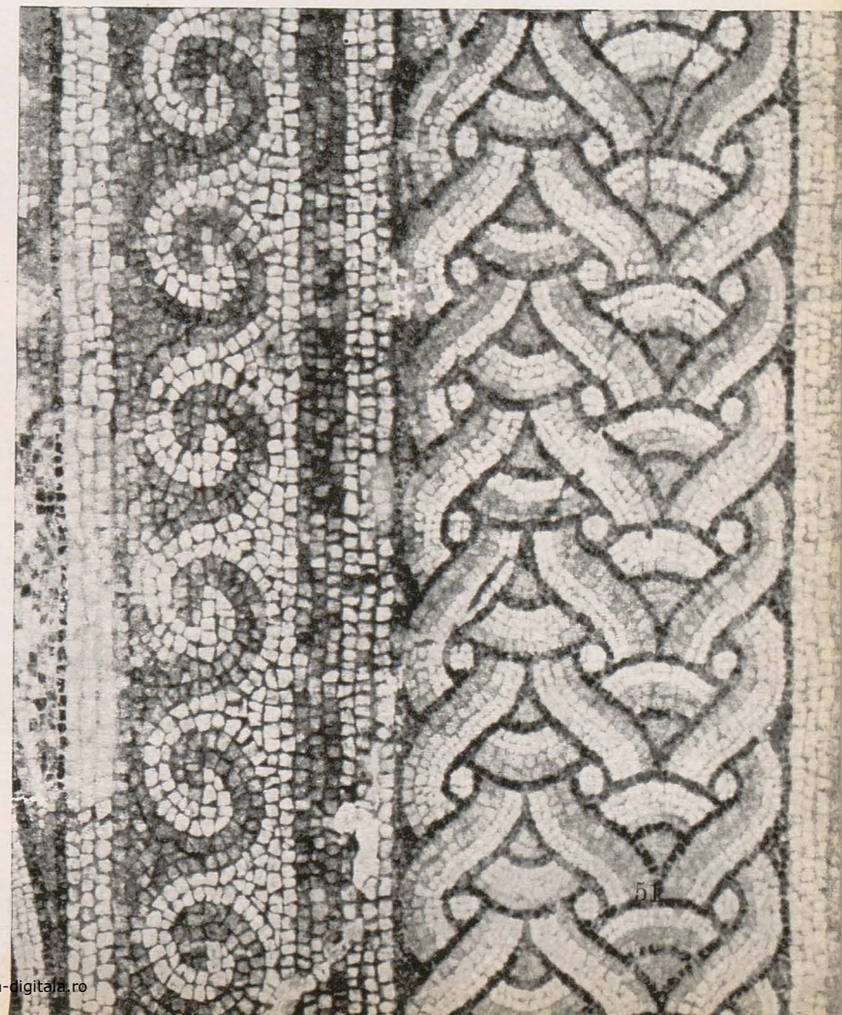

https://biblioteca-digitala.ro

XXVIII

XXVIII. *Cu această imagine se reia narațiunea în relief a Columnei. Episodul povestit, atît pe segmentul acesta cît și pe cel următor este acela al primei bătălii din Moesia. În stînga cavaleria romană a ajuns din urmă pe aceea a sarmaților îmbrăcați în armuri de solzi. Unii dintre sarmați au și fost loviți de romani și au căzut, alții încearcă să reziste trăgînd cu arcurile, în timp ce cei mai mulți se grăbesc să se retragă. (Cic XXXVII/92, 93, 94, EC XXVIII)*

XXIX. *Lupta continuă. După ce au împrăștiat cavaleria sarmată, romanii au ajuns la dacii fortificați într-o tabără de care, reprezentată în planul din fund al scenei. Este interesantă înfățișarea acestor care înalte, cu patru roți, încărcate cu tot bagajul, cu armele și cu drapelele corpului expedi-*

https://biblioteca-digitala.ro

XXIX

ţionar. În stînga sus, pe aceeaşi linie cu carele, este înfăţişată o figură feminină, arcuindu-şi mantia deasupra capului, ca şi Jupiter în bătălia de la Tapae. Această figură a fost identificată cu noaptea — Zeiţa Nyx a tradiţiei elenistice — simbolizînd astfel faptul că bătălia a avut loc noaptea. Artistul a încercat, de altfel, să sugereze surprinderea şi încercuirea dacilor de către romani. Trupele romane auxiliare — numeri, cohortae *şi* alae, *trupe de cavalerie — sînt reprezentate de jur împrejur, iar în centru dacii, care după cum se vede din armele care se găsesc pe care, nu sînt complet înarmaţi şi sînt copleşiţi de numărul mare al advesarilor lor. În primul plan cîţiva daci răniţi se apără încă cu îndîrjire sau cad pradă morţii. (Cic XXXVIII/92, 93, 94, 95, 96, EC XXIX)*

https://biblioteca-digitala.ro

XXX. *În stînga se mai disting ultimele elemente ale reprezentării bătăliei din jurul cetăţuii. În centru legionarii construiesc un castru. În mijlocul castrului, Traian, însoţit de trei ofiţeri, primeşte — făcînd un gest de primire cu mîna dreaptă — trei personaje, îmbrăcate în costum de fruntaşi daci —* tarabostes *purtînd pe cap boneta caracteristică —* pileus. *În stînga acestei scene, pe lîngă zidul castrului, un grup de civili, îmbrăcaţi de asemeni cu costume tipic dacice, bărbaţi, femei şi copii, îndreptîndu-se spre intrarea în castru. Scena a fost interpretată ca supunerea unui grup de daci după prima victorie din Moesia a lui Traian. Atît atitudinea şefilor din interiorul castrului, cît şi aceea a împăratului care-i primeşte nu este similară cu cele din alte scene de supunere, de exemplu de la sfîrşitul celui de al doilea război cu dacii. (Cic XXXVIII, XXXIX / 97, 98, 99, 100, EC XXX)*

COPII PE COLUMNĂ

Seria de imagini alăturate prezintă în detaliu figurileşi portul populaţiei civile, cu costum caracteristic dacic, din trei scene importante, după cum urmează:
Din scena segmentului XXX — Închinarea către împărat a unui grup de populaţie în costum dacic — sînt detaliile din fig. 35 — copil, 36 — prunc în braţele mamei sale, 40 — mamă cu prunc, 41 — bărbat ţinînd un copil pe umeri şi 43 — bărbat cu doi copii, unul de mînă şi altul pe umeri (clişeul ranversat); din scena segmentului LXXVIII, reprezentînd un grup de populaţie civilă, cu costume caracteristic dacice, primind pe împărat într-un oraş situat pe drumul de la portul de debarcare la Drobeta, şi din care fac parte fig. 37 — fetiţă, 42 — femeie cu o fetiţă în braţe; în sfîrşit din scena prezentată la XXVIII, populaţie civilă dacă se întoarce la casele sale, după sfîrşitul primului război, fac parte fig. 38 — femeie cu o fetiţă în braţe şi 39 — femeie cu copil pe cap.

XXX

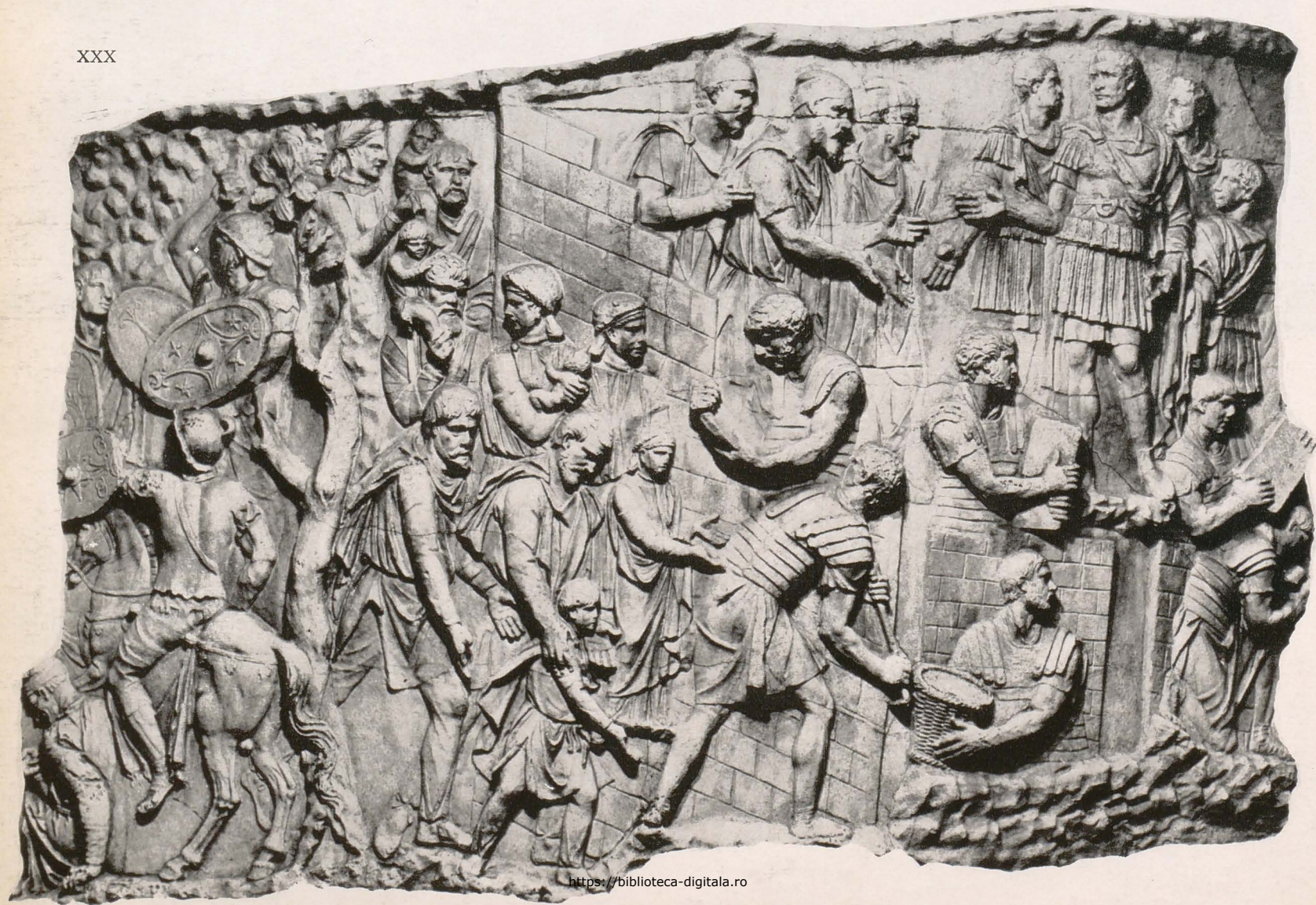

https://biblioteca-digitala.ro

35

36

37

38
41

39
42

40
43

https://biblioteca-digitala.ro

Următoarele două segmente prezintă un episod important a cărui narare curge continuu, în paralel cu cîteva scene secundare. Pentru a realiza acest paralelism, artistul a dispus povestirea pe două registre.

XXXI. *În registrul inferior, jos în stînga, trei soldaţi* auxiliari *romani au adus trei prizonieri, pe care îi prezintă împăratului în castru; dintre cei prinşi, doi sînt, după port, cu siguranţă daci în timp ce al treilea prezintă detaliul neobişnuit de a purta o haină încheiată în faţă, sub care se distinge bustul gol. Cei trei soldaţi au gesturi dure, iar expresia celor trei prizonieri este şi ea îndîrjită, arătînd din plin revolta.*

XXXI

În centru un grup de trei — un legionar sprijină pe un altul, rănit, pe care îl pansează alt militar, îmbrăcat în uniformă de infanterist auxiliar. *În dreapta jos, un soldat* auxiliar *este pansat la picior. În registrul superior se vede o coloană de atac: în frunte doi* signiferi *şi un* vexillarius *după care urmează un grup de legionari, mărşăluind pe două rînduri. Cei trei schimbă direcţia, ca şi cînd doi dintre ei ar purta pe al treilea, rănit. În stînga sus, doi cavalerişti, precedaţi de doi infanterişti* auxiliari. *(Cic XXXIX / 101, 102, 103, EC XXXI)*

XXXII. *În registrul superior se poate distinge continuarea coloanei de atac: un* signifer *şi doi* cornicines *— cornişti — în faţa cărora în două cărucioare trase de catîr:* balistele, *însoţite de servanţii lor.*

https://biblioteca-digitala.ro

În registrul inferior, în stînga jos, împăratul însoţit de un ofiţer asistă la bătălie. Un auxiliar *îi aduce un prizonier dac — un luptător simplu, cu capul gol.*
În dreapta segmentului este reprezentată o bătălie, a cărei narare continuă şi pe segmentul următor. După cîte se pare, dacii au fost încercuiţi şi, în ciuda înverşunării cu care se apără, sînt pînă la urmă nimiciţi. Pe segmentul 32 se disting, în partea de sus a reliefului, şi orientaţi spre dreapta şi în jos, un grup de daci care se luptă cu îndîrjire.

XXXII

În partea de jos a segmentului sînt reprezentaţi, masaţi şi orientaţi atît spre dreapta cît şi spre stînga şi în sus, soldaţi romani — legionari şi auxiliari *— care se apără cu scuturile şi lovesc cu suliţele —* pila *— şi cu săbiile. La rîndul lor dacii lovesc tot cu suliţele, dar unul dintre ei, în stînga sus, a ridicat o spadă sau un pumnal, pentru a despica cu el. Este o armă mai puţin obişnuită; acest episod ar putea explica prezenţa ei pe reliefurile de grămezi de arme de pe soclu.*
Printre picioarele romanilor se întrezăresc siluetele unor daci căzuţi. Bătălia reprezentată este deosebit de importantă, fiind una dintre puţinele la care iau parte şi legiunile (Cic XL / 104, 105, 106, EC XXXII)

https://biblioteca-digitala.ro

44

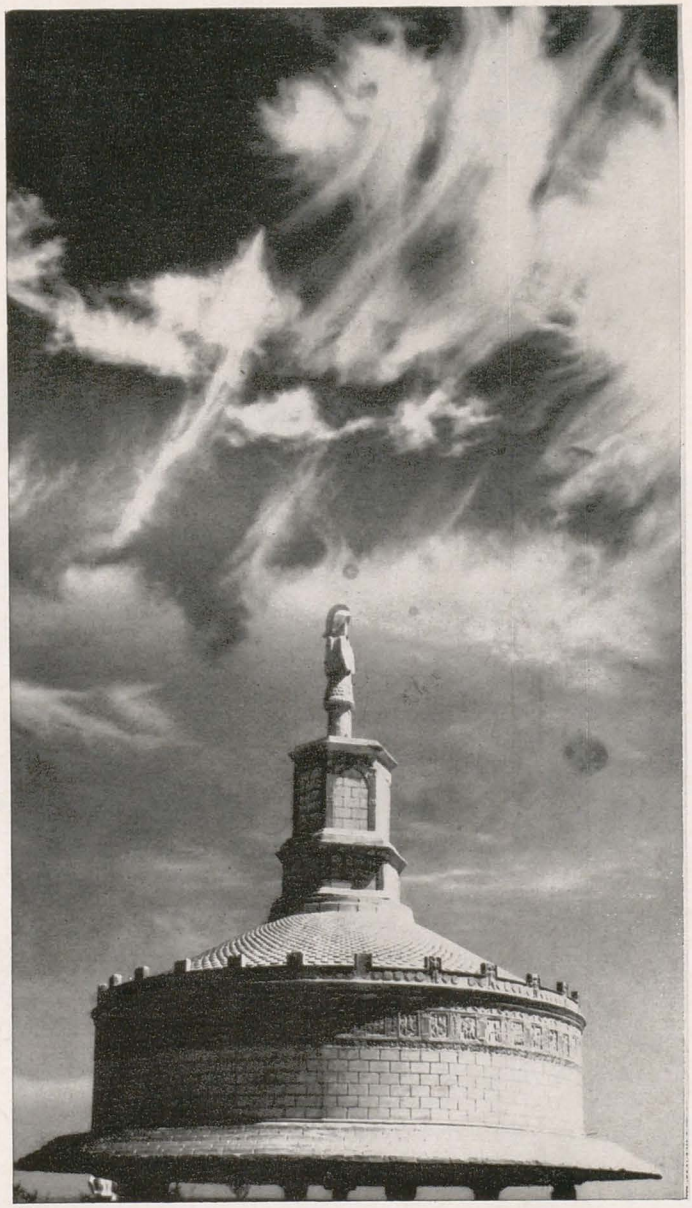

45

Pentru comemorarea victoriei moesice, Traian a pus să se ridice, în 109 e.n., la Adamclisi pe locul ultimei bătălii, un monument triumfal dedicat lui Mars Ultor (Marte Răzbunătorul), cunoscut încă din antichitate sub numele de Tropaeum Traiani. Alături de monument s-a dezvoltat cu timpul o aşezare importantă romană, care în a doua jumătate a sec. II e.n. a căpătat rangul de municipiu. Din monumentul triumfal ni s-au păstrat numai ruinele, şi, împrăştiate în jurul masivului de zidărie central, o serie de blocuri şi lespezi de piatră cioplite îngrijit şi chiar decorate cu reliefuri istoriate, din paramentul său. Iniţial construcţia se prezenta ca o statuie uriaşă reprezentînd un trofeu de arme, aşezat pe o bază colosală construită din două socluri hexagonale, suprapuse, situate la rîndul lor deasupra unui corp important cilindric, acoperit de altul tronconic, făcînd trecerea la bazele hexagonale. Cilindrul era decorat cu metope reprezentînd luptele dintre daci şi romani din Moesia.

44. *Ruina monumentului triumfal* Tropaeum Traiani, *de la Adamclisi.*
45. *Monumentul triumfal Tropaeum Traiani, de la Adamclisi. Reconstituire varianta Radu Florescu.*

https://biblioteca-digitala.ro

XXXIII. *Nararea bătăliei din Moesia continuă pe acest segment. În stînga segmentului este situat de fapt centrul scenei de bătălie. Între doi arbori — unul situat în planul al doilea, iar celălalt în primul, şi tăind întregul cîmp al bandei decorate — se disting, în primul plan, mai mulţi luptători daci căzuţi, iar în planul din fund, trei daci îndreptîndu-se spre stînga, ca şi cum ar fugi din faţa unui cavalerist roman, situat sus în centru. Zona centrală a segmentului este ocupată de trupele romane care desăvîrşesc încercuirea. De data aceasta sînt trupe auxiliare, cavalerie şi* numeri. *O parte din luptătorii romani se întorc spre stînga unde alt grup de daci se războiesc cu îndîrjire cu romanii care i-au încercuit. S-ar părea că o trupă dinafară vine în ajutorul celor încercuiţi dar sînt respinşi, de un detaşament al trupelor de asediu. (Cic XLI / 107, 108, 109, 110, EC XXXIII)*

46. *Imagine reprezentînd reconstituirea frizei decorate cu scene istoriate de pe monumentul triumfal de la Adamclisi. De jos în sus şi de la stînga la dreapta se disting: friza cu vrej sinusoid de acant, ai cărui cîrcei se termină în capete de lup, brîul de metope alternînd cu pilaştri plaţi — în figură o metopă cu trei cornişti, care deschid marşul trupelor, apoi friza superioară cu torsade oblice şi palmete.*

XXXIII

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

XXXIV a

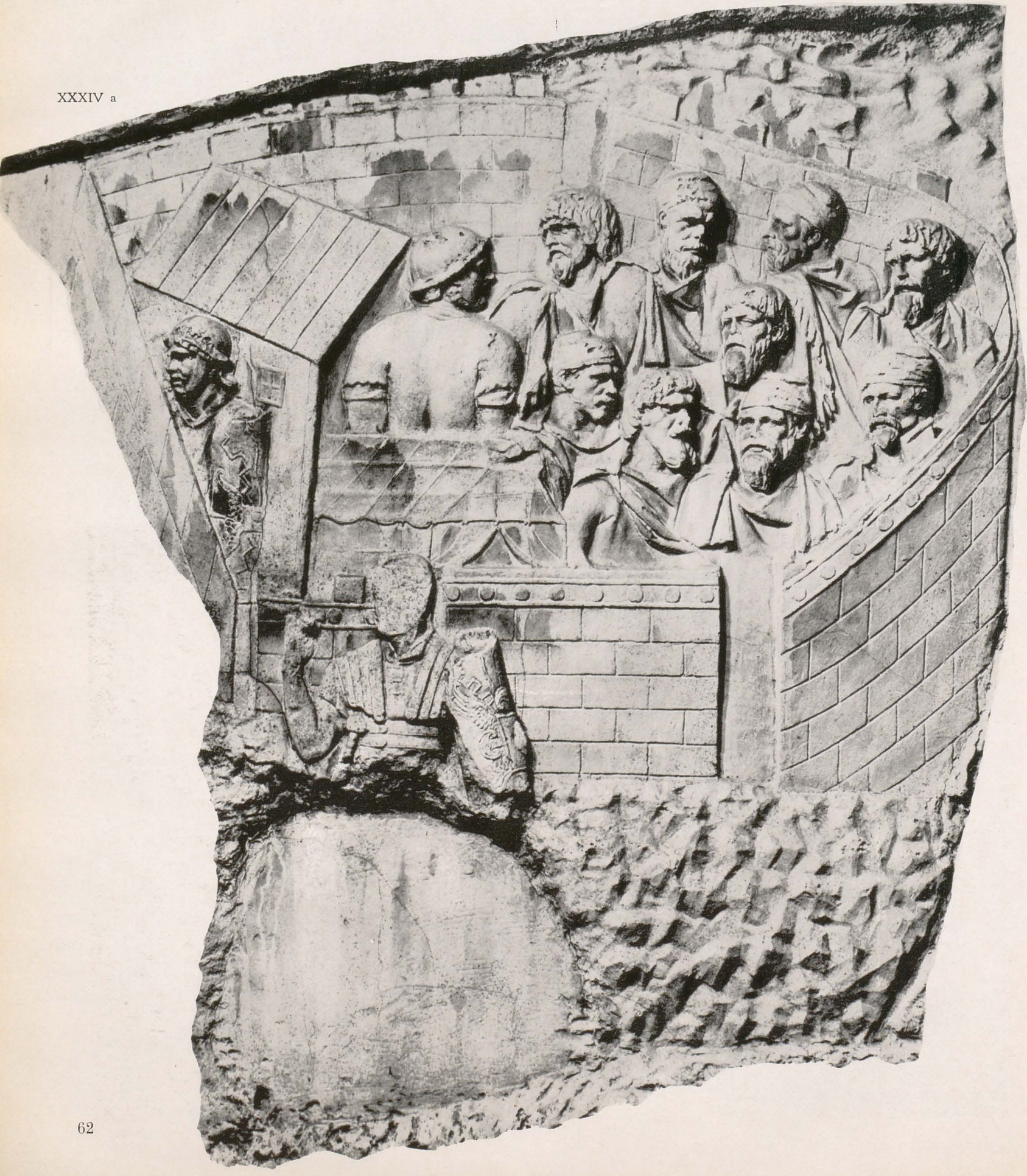

https://biblioteca-digitala.ro

XXXIV. *Din nou o scenă de* exhortatio. *Împăratul, urcat pe* suggestus, *însoţit de alţi doi ofiţeri, vorbeşte soldaţilor, între care se disting cavalerişti, infanterişti* auxiliari, numeri *şi* legionari. *Între aceştia din urmă pot fi identificaţi trei* signiferi, *ale căror* signa, *prezintă asemănări cu acelea ale coloanei de pe podul din planul al doilea de la trecerea Dunării. Exhortaţia încheie campania din Moesia, în mod firesc. (Cic XLII / 112, 113, EC XXXIV)*

XXXIV. a. *Jumătatea dreaptă a segmentului a cărui jumătate stîngă a fost reprodusă în imaginea anterioară. Reprezintă un castru cu ziduri crenelate dar fără turnuri, păzit de doi legionari şi în interiorul căruia se disting o construcţie de lemn şi un cort. În acest castru sînt închişi nouă prizonieri daci, între care se deosebesc cinci* tarabostes, *păziţi de un auxiliar roman. Castrul este situat într-un peisaj stîncos, poate pe malul Dunării. (Cic XLII, XLIII / 113, 114, EC XXXIV)*

47. *Prizonier dac de pe aticul monumentului de la Adamclisi, piesa nr. II.*

47 a. *Prizonier german de pe aticul monumentului de la Adamclisi, piesa nr. I.*

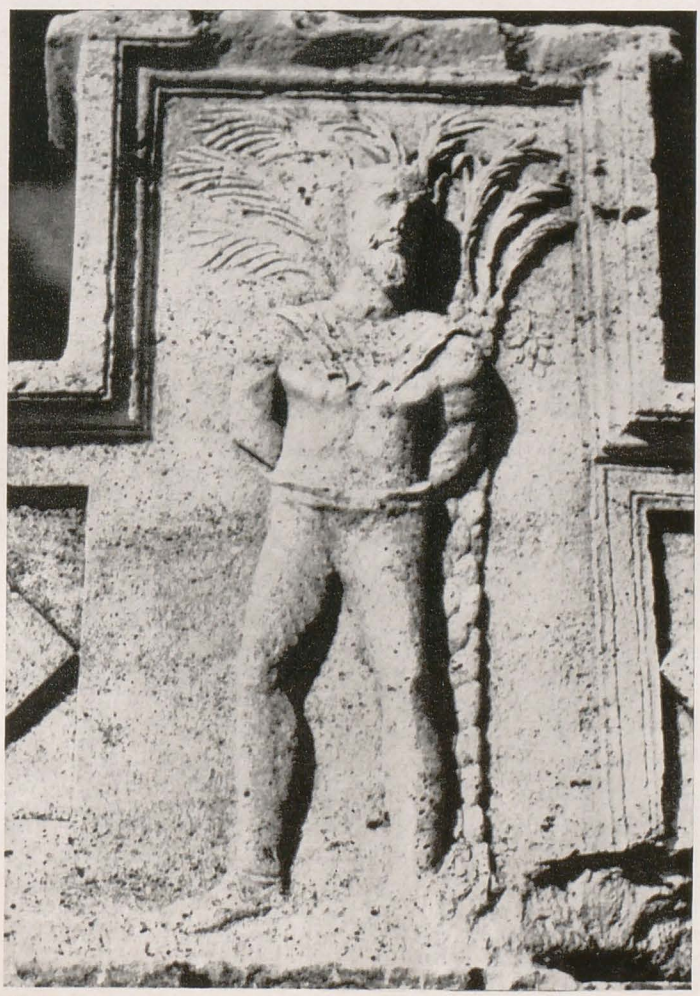

47

47 a

https://biblioteca-digitala.ro

XXXV. *Partea stîngă și centrul acestui segment sînt ocupate de o scenă care a primit interpretări contradictorii. Ea reprezintă pe împărat așezat pe o* sella castrensis, *— scaun de campanie — la care se prezintă soldații, pe rînd. În jurul acestui grup, situat central, alte grupuri de soldați manifestîndu-și bucuria. Cel care se prezintă tocmai împăratului, îi sărută mîna. Exegeții au considerat că este vorba fie de lăsarea la vatră a veteranilor —* honesta missio *— fie de recompensarea celor viteji. În dreapta o scenă de asemeni mai puțin clară: în jurul unui turn situat pe o înălțime stîncoasă, niște femei îmbrăcate în costum asemănător cu acela al femeilor dace, chinuiesc niște bărbați goi. S-a considerat că este vorba despre femeile dace care chinuiesc prizonierii romani, fapt de natură să explice plecarea grăbită a împăratului de pe teatrul de operații din Moesia. De remarcat că în desfășurarea narațiunii nu intervine nici o cezură — arbore, fluviu, etc . . . — care să justifice plasarea acestei acțiuni în altă parte decît în Moesia. (Cic XLIV, XLV / 115, 116, 117, EC XXXV)*

48. *Cap de amazoană decorînd apărătoarea de genunchi a uneia dintre cnemidele de argint ciocănit, din tezaurul funerar de la Agighiol (jud. Tulcea); sec. IV î.e.n., Muzeul Național de Antichități, București.*

48 ▶

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

XXXVI

XXXVI *Segmentul reprezintă scena îmbarcării împăratului după terminarea campaniei din Moesia. Traian iese însoţit de trei ofiţeri dintr-un castru, cu zid de piatră, creneluri şi turnuri tot de piatră, cu poartă terminată cu arcadă — ar putea să fie acelaşi cu cel reprezentat în scena debarcării — şi se îndreaptă către o corabie de război. În stînga bărbaţi în costum dacic i se închină, în timp ce el le adresează un gest de rămas bun. În dreapta pe prova altei corăbii de război două* signa, *iar în spatele acestora pe mal mai mulţi soldaţi care încarcă o corabie de transport, de asemeni trasă la mal. Încă din dreptul acestei corăbii, peisajul din planul de fond se schimbă; pe o înălţime stîncoasă, se disting pe rînd o mare construcţie cu zid de piatră şi cu acoperiş în două ape, apoi începutul unei incinte urbane, cu zid crenelat de piatră şi cu mai multe porţi în arcadă. (Cic XLVI, XLVII/ 118, 119 120, EC XXXVI)*

https://biblioteca-digitala.ro

XXXVII. *Un mare segment pe care este din nou înfăţişată o scenă de trecere a Dunării peste un pod de vase. Trupele ies pe o poartă în arcadă şi se angajează pe un pod de vase, construit din corăbii de transport. În frunte merg cavalerii descălecaţi şi cu caii de frîu. Urmează un soldat cu tunică de piele apoi un ofiţer cu platoşă mulîndu-i torsul* — lorica Graeca — *după care se înşiruie coloana de legionari. În frunte merg un* aquilifer, *purtînd hampa cu un animal — mistreţ (?) — în vîrf, un* vexillarius *şi trei* signiferi, *după care urmează grosul trupei. Şi de data aceasta artistul a folosit procedeul celor două registre. Paralel cu trupele care trec pe pod, despărţite de acestea printr-un zid de blocuri de piatră, este prezentată altă aglomerare de trupe, — legiuni şi* auxilia — *cu armele în mîini. Deasupra acestora se văd alte detalii, butoaie pe căruţe, reprezentînd probabil coloanele de aprovizionare. După poarta cu arcadă care se distinge în stînga zidului, pare să fie a doua coloană, ca şi în prima scenă a trecerii Dunării. (Cic XLVIII, XLIX/121, 122, 123, 124, EC XXXVII)*

XXXVII

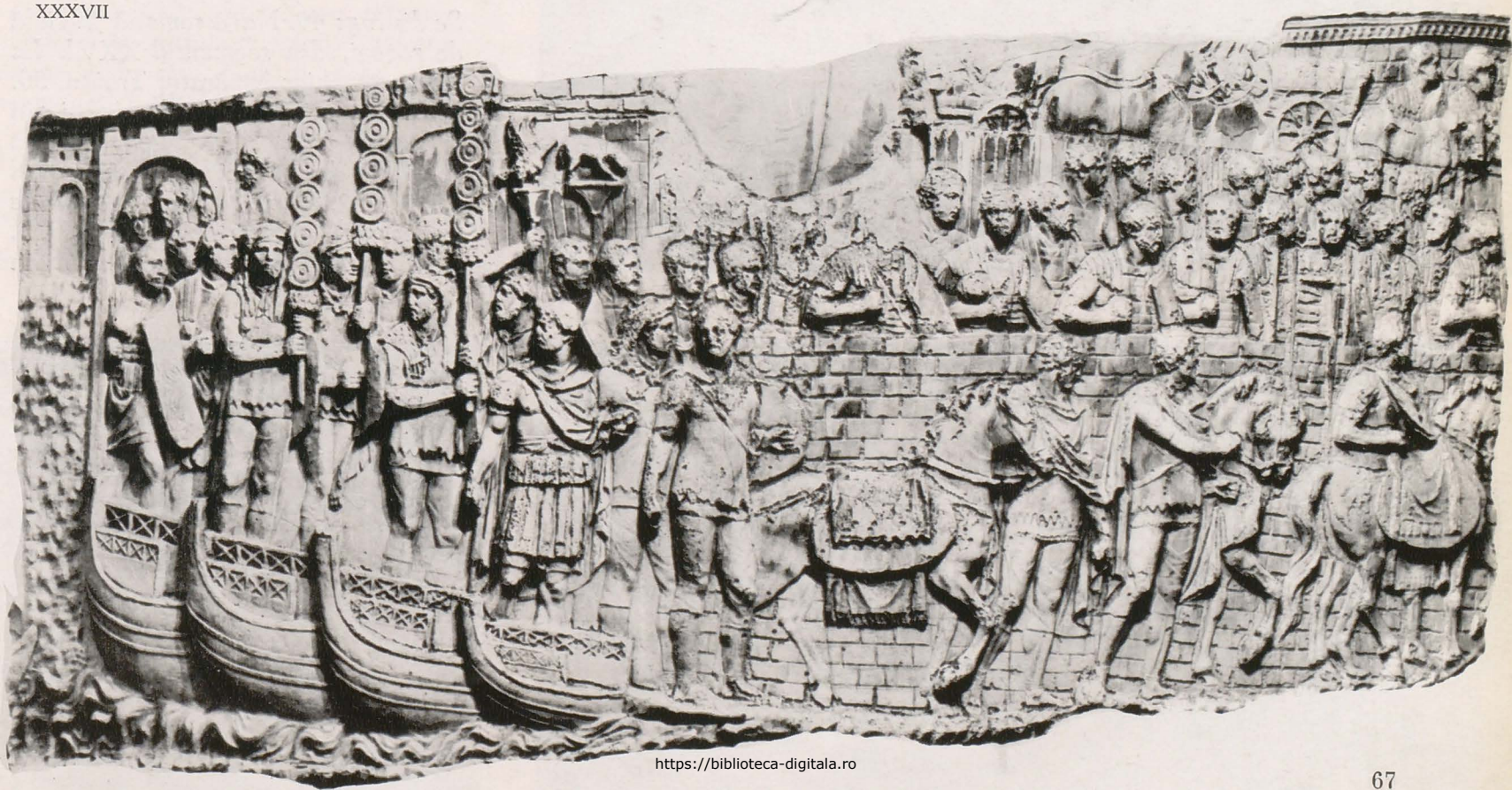

https://biblioteca-digitala.ro

49

50

51

52

53

NAVE ROMANE PE COLUMNĂ

Se disting: 49. Navă romană fluvială de război, din segmentul XXVI. La cîrmă stă chiar împăratul Traian. 50. Navă romană fluvială de război din segmentul XXV. 51. Navă romană fluvială de război din segmentul XXVI. 52. Navă romană fluvială de transport din segmentul XXV. 53. Navă romană fluvială de transport din segmentul XXVI. 54. Nave romane fluviale de transport folosite pentru construirea unui pod de vase, din segmentul XXXVII. 55. Navă romană maritimă de război din segmentul LXIX; la prova se distinge catargul care poartă pînzele, culcat. 56. Navă romană maritimă de război acostată, din segmentul XXIII..

54

55

56

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

57. *Imaginea reprezintă un fragment din segmentul prezentat mai jos. În dreapta este înfăţişat împăratul Traian însoţit de doi ofiţeri, care la ieşirea de pe un pod întîmpină trupele, făcînd parte din cea de a doua coloană din imaginea precedentă. Acestea sînt reprezentate de un grup de legionari, dintre care doi, cu capul acoperit de blănuri de fiare, trebuie să fi fost* signiferi *deşi hampele drapelelor pe care le purtau nu se disting în relief.*

XXXVIII. *Segment mare purtînd o secvenţă complexă, compusă din mai multe elemente narative şi descriptive. În stînga pe lîngă un turn rotund nemaiîntîlnit pînă acum în iconografia Columnei, trece o coloană dublă: în primul rînd un grup de legionari, iar în al doilea, cai încărcaţi cu poveri. După caracterul reprezentării pare să fie vorba de cea de a doua coloană din segmentul precedent. În continuarea coloanei, la ieşirea de pe un pod, împăratul întîmpină coloana, însoţit de doi ofiţeri. Pe fondul acestei scene întîl-*

XXXIII

nim elemente caracteristice de peisaj: un castru cu ziduri de piatră, creneluri şi turnuri de lemn, de la care coboară o potecă în zig-zag printr-un peisaj stîncos, la o mică construcţie. De la aceasta pleacă o şuviţă de apă, care trece pe sub podul, lîngă care, este reprezentat împăratul. De remarcat că în planul din fund, lîngă castru se distinge încă un mic pod. În dreapta, în planul din fund, un castru cu ziduri de piatră, turnuri de lemn, iar în interior cu două construcţii cu acoperiş în două ape. În jurul acestui castru, în stînga o coloană, după toate aparenţele aceeaşi ca şi în secvenţa precedentă, avînd în frunte pe împărat, se întîlneşte cu altă coloană compusă tot din legionari, care vine însă dinspre dreapta. Ambele trupe au signa *lor, dar numai una are* acvilă, *la aceea din stînga distingîndu-se doar un* vexillum. *În extremitatea dreaptă a segmentului sînt reprezentaţi cîţiva legionari defrişînd pădurea. (Cic L, LI/126, 127, 128, 129, EC XXXVIII)*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

58

59

60

61

https://biblioteca-digitala.ro

XXXIX. *În centrul segmentului este reprezentat împăratul Traian, primind o solie de daci* — comati, *oameni din popor* — *într-un peisaj stîncos, în fața unui mic castru. Împăratul răspunde la gestul de rugă al dacului, cu un gest de negație hotărîtă. De jur-împrejurul acestei scene alte secvențe: pe fundal legionari lucrează la defrișare; în primul plan alții lucrează la obținerea și transportul unor materiale de construcție.* (Cic LII/130, 131, EC XXXIX)

DETALII DE LA MONUMENTUL TRIUMFAL TROPAEUM TRAIANI

58. *Micul trofeu situat deasupra porții orașului Tropaeum Traiani sec. IV e.n.* 59. *Decorul de vrejuri al unui pilastru.* 60. *Circel terminat în cap de lup de la friza inferioară decorată cu vrej sinusoid de acant.* 61. *Cap de meduză solară de pe una din* cnemidele *trofeului* — *inițial erau patru astfel de* cnemide, *două pe o față și două pe cealaltă* — *care încorona monumentul triumfal Tropaeum Traiani de la Adamclisi.*

XL. *Reprezentarea unei* lustratio. *În centrul unui castru, la care se disting zidurile de piatră, dar fără turnuri, și cortul din interior, în fața căruia este situat un altar, tot de piatră, decorat cu ghirlande în relief,*

XL

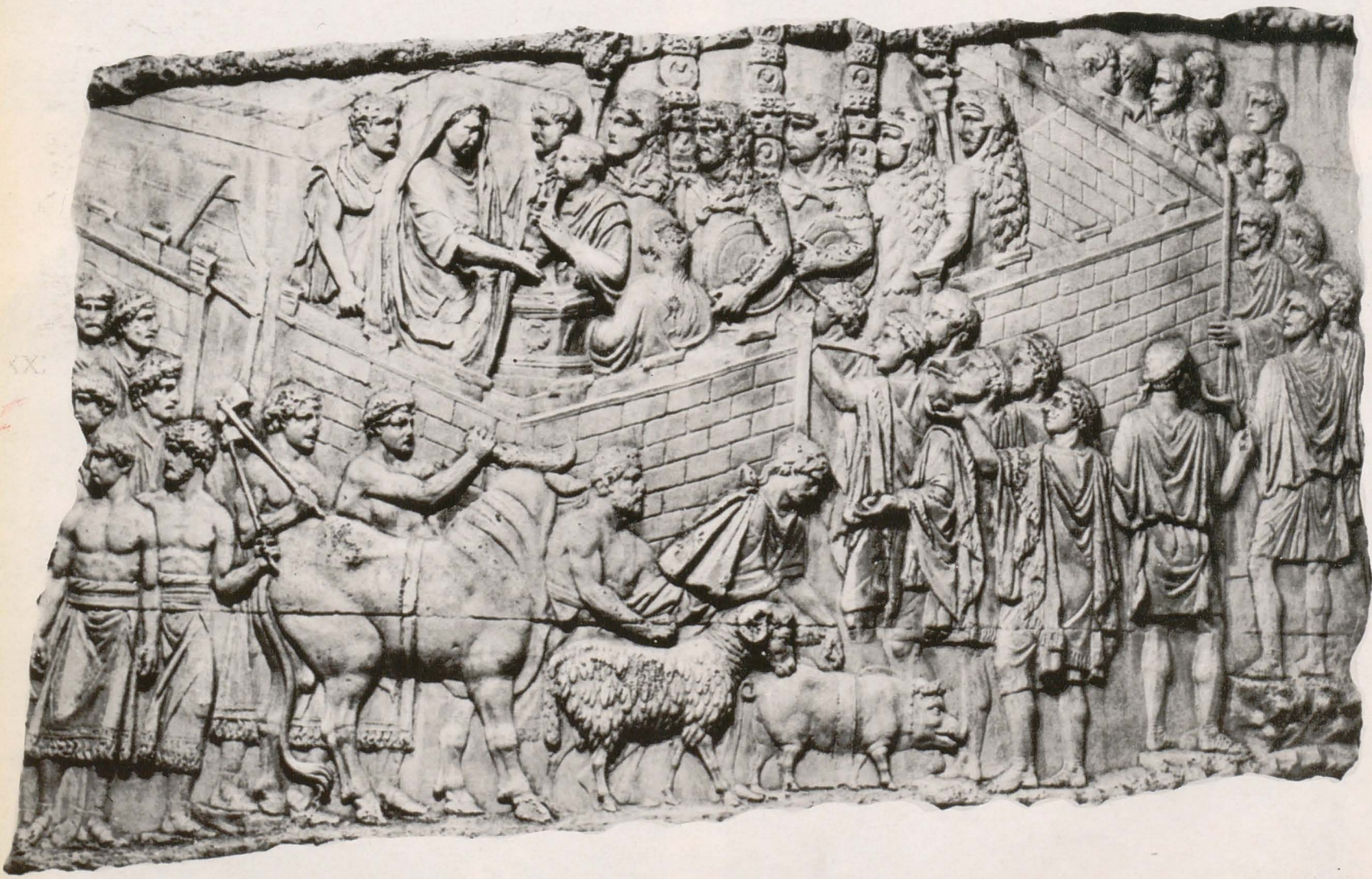

https://biblioteca-digitala.ro

XLI

împăratul, asistat de un ofiţer, doi flautişti şi un camillus, *oficiază* libatio *lustrală în prezenţa stegarilor, între care se disting doi* aquiliferi *şi trei* signiferi. *În exterior de jur împrejurul castrului trupa în costum de călătorie, fără arme, cu* tubicini *în frunte şi cu sacrificatorii care mînă cele trei animale cuvenite pentru o* suovetaurilia: *un porc, o oaie şi un taur. (Cic LIII/132, 133,* 134, *EC XL)*

XLI. *În stînga, obişnuita scenă a unei* exhortatio: *împăratul, urcat pe* suggestus, *vorbeşte trupelor, dispuse în careu în jurul său. În primele rînduri se disting legionarii, în timp ce rîndurile exterioare sînt formate din* auxiliari. *În flancul stîng al careului se disting un* vexillum *şi două* signa. *În partea dreaptă a segmentului un grup de legionari în ordine de bătaie, înarmaţi dar fără coifuri urcă sprijinindu-se în suliţe —* pila *— printr-un peisaj stîncos. Secvenţa se leagă de cele de pe segmentul următor. (Cic LIV, LV/135, 136 137, EC XLI)*

https://biblioteca-digitala.ro

62

63

64

65

66

67

68

69

SCUTURI de pe trofeul sarmatic din scena alegorică care desparte narațiunea celor două războaie: 62, 65, 66. Scuturi de auxiliari romani: 63 din segmentul LX: 64 din LXXXI (clișeu ranversat); 69 din XCII. Scuturi de legionari romani: 67 din XV. Imaginea 68 reprezintă scutul lui Decebal din scena sinuciderii, din CXVI.

https://biblioteca-digitala.ro

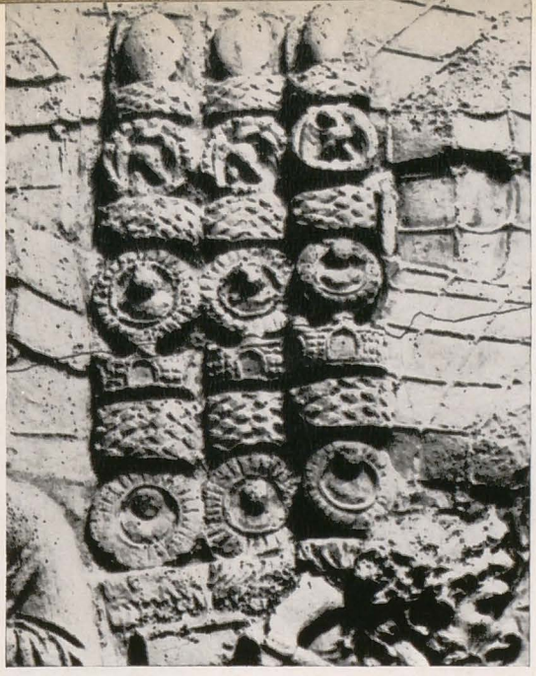

70

71

72

DRAPELE ROMANE: 70. Trei signa *din segmentul VIII; 71 Două* signa *și o* aquilă *din VIII; 72. Trei* signa *din LXXXVIII; 73. Trei* signa *din LXI; 74 Două* signa *și o* aquilă *din XX a; 75. Un* vexillum *de cavalerie din VI; 76. Două* aquile *și un* signum *din XXXVII; 77. Trei* signa *din XXXIV.*

73

74

75

76

77

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

78. *Coif de fier, decorat cu o pasăre de bronz, cu ochii și ciocul încrustați, descoperit într-un mormînt de șef din cimitirul celtic de la Ciumești, jud. Satu Mare. Sec. IV sau înc. sec. III î.e.n. Muzeul din Baia Mare.*

XLII. *În stînga, legionarii defrișează o pădure pentru a croi drum. Soldații și-au lăsat scutul, coiful și armele la marginea codrului, pentru a lucra mai ușor. Se distinge clar cum, în timp ce unii taie arborii, ceilalți construiesc terasamentul șoselei, sau chiar construiesc punți în zonele în care terenul nu permite o consolidare prin terasament. În dreapta se zărește un castru cu ziduri de piatră și creneluri, dar fără turnuri. În interior se disting două corturi, în fața intrării în castru, două capete de* comati *— oameni din popor — daci, înfipte în pari. Același peisaj stîncos ca și în secvențele precedente (Cic LVI/138, 139, 140, EC XLII)*

XLII

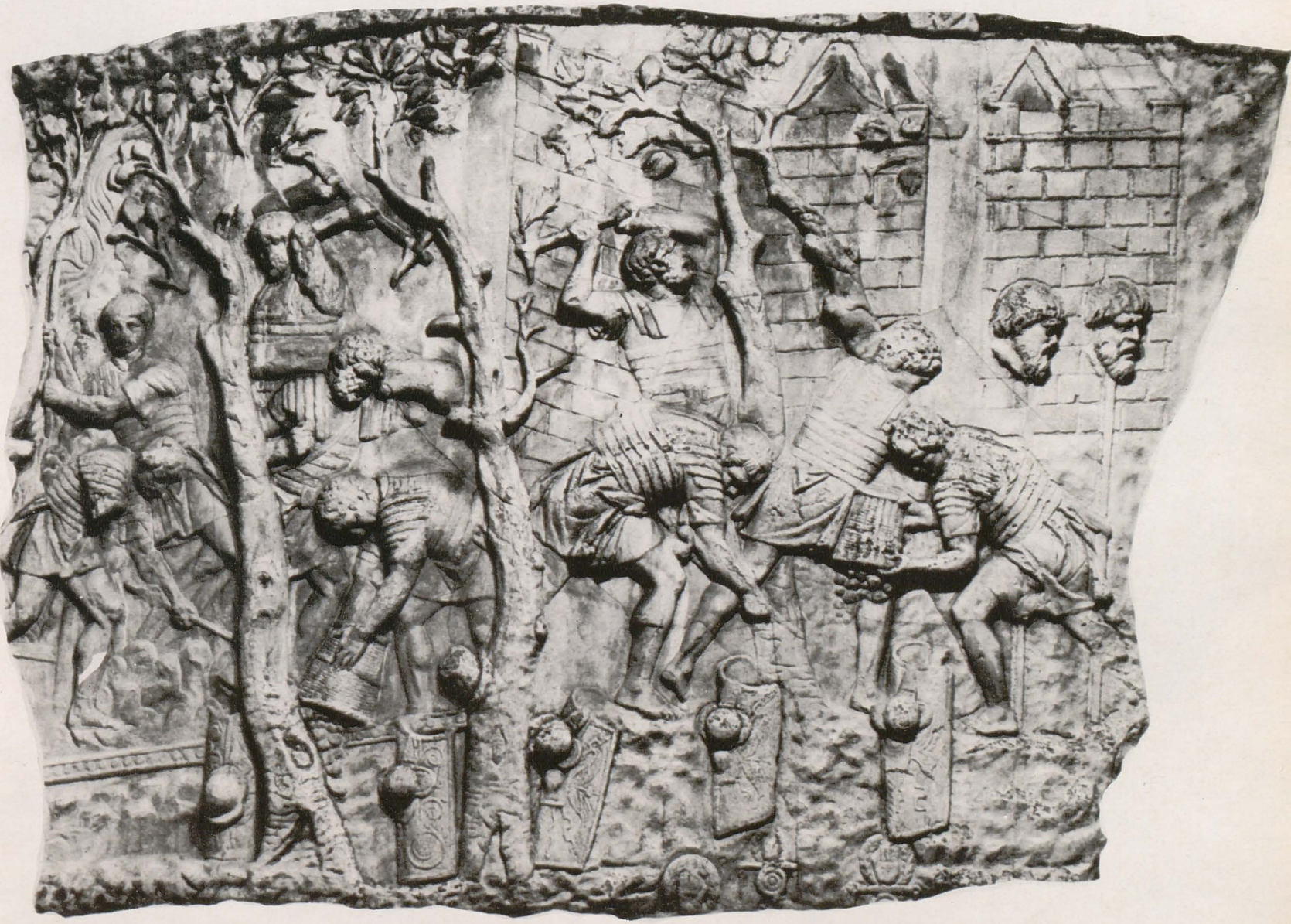

https://biblioteca-digitala.ro

XLIII. *În acelaşi peisaj stîncos, reprezentat şi pe segmentele precedente, mai multe grupuri de soldaţi romani. În stînga în primul plan, doi cavalerişti urcă un drum în pantă. Deasupra lor, în planul din fund, doi infanterişti auxiliari dau foc unui turn — de forma unei căsuţe pe patru stîlpi — dacic. În continuare, în centrul segmentului şi către dreapta, împăratul urmat de doi cavalerişti, merg la pas, pe un drum de munte pe care se văd importante lucrări de artă: poduri şi parapeţi de lemn. La picioarele unuia dintre poduri trei infanterişti* auxiliari. *În planul din fund, către dreapta, pe o înălţime stîncoasă, o mică fortificaţie cu ziduri de piatră, creneluri şi poartă cu arcadă, dar fără turnuri. Nu se distinge nici un detaliu care să permită o atribuire precisă a cetăţuii, mai degrabă, după poziţia ei, ar putea fi o fortificaţie dacică. În ansamblu pe segment par a fi reprezentate patrule romane în apropierea cetăţilor dacice. (Cic LVII, LVIII/141, 142, 143, EC XLIII)*

79. Detaliu din zidul cetăţii dacice de la Costeşti jud. Hunedoara.

XLIII

XLIV. *Segmentul — cu compoziţie complexă — arată în planul de fund, după o ridicătură stîncoasă a terenului, un grup de mai mulţi* comati, *daci, înarmaţi, purtînd şi două drapele cu* draco. *În dreapta la oarecare distanţă, tot după ridicătură, trei legionari romani. În primul plan, în stînga doi auxiliari romani dau foc unei aşezări dacice — o casă de lemn, înconjurată de o palisadă. În dreapta un grup de legionari construiesc în grabă un castru (Cic LIX, LX/ 144, 145 146, EC XLIV)*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

XLV

XLV. *În fața unui castru din zid de piatră, cu creneluri dar fără turnuri, în interiorul căruia se distinge un cort, împăratul însoțit de patru ofițeri. Dintre aceștia doi poartă coifuri — semn că este aproape cîmpul de luptă. În fața împăratului, un* tarabostes, *dac, cu* pileul *caracteristic, îngenunchiat, cu scutul așezat pe pămînt în fața lui, întinde mîinile spre împărat, într-un gest de rugă. Traian la rîndul său îi răspunde printr-un gest binevoitor. Scena a fost interpretată ca predarea unui șef dac. În spatele dacului, o legiune în coloană de marș, cu* cornicinii *și* signiferii *în frunte. În colțul din stînga un legionar, cărînd în spate o sarcină. În colțul din dreapta partea din spate a unei căruțe, cu trei butoaie, fragment din reprezentarea unei coloane de aprovizionare, de pe segmentul următor. (Cic LXI/147, 148, EC XLV)*

https://biblioteca-digitala.ro

ARMATA ROMANĂ ȘI REPRZENTAREA EI PE COLUMNĂ

În perioada în care Traian întreprindea marile sale războaie cu dacii, armata romană era o instituție cu îndelung și glorios trecut și cu o structură complexă. La origine — în vremea republicii — armată de cetățeni, în decursul procesului istoric de constituire a imperiului, în cadrul căruia jucase un rol important, se profesionalizase. Dar în ciuda acestui caracter, căpătat între timp, nu pierduse cu totul nici caracterul cetățenesc. Astfel armata lui Traian era recrutată, dacă nu exclusiv, cel puțin în zdrobitoare majoritate din locuitori ai imperiului, care însă rămîneau sub arme între 14 și 20 de ani, fiind plătiți pentru activitatea lor, și recompensați la eliberare (honesta missio). După originea lor trupele se împărțeau în două: legiunile, alcătuite din cetățeni romani, care constituiau infanteria grea și care rămîneau sub arme 14 ani, și auxiliile, infanteria ușoară și cavaleria, recrutate dintre locuitorii imperiului fără drept de cetățenie romană — așa numiții peregrini — și numai în cazuri speciale dintre cetățeni. Auxiliile erau constituite în alae — de cavalerie — și cohortes — de infanterie — iar soldații din ele serveau 20 de ani. Garda împăratului era alcătuită din cohortele pretoriene, recrutate dintre cetățenii romani locuind în Italia, și constituiau o trupă de elită. Aceste trupe pot fi deosebite între ele pe reliefurile narațiunii Columnei prin detaliile de arme și armuri pe care le poartă sau le folosesc.

Astfel legiunile sînt totdeauna îmbrăcate în lorica segmentata — armura alcătuită din benzi metalice late, care acoperă tot pieptul și umerii și poartă scutul mare dreptunghiular sau mai degrabă în formă de segment de cilindru. Cavaleria, ca și o parte din infanteria auxiliară, poartă tunici de piele groasă, care permiteau o mișcare mai rapidă, caracteristică trupelor ușoare. Scuturile purtate de trupele auxiliare sînt ovale și mai ușoare decît cele ale legiunilor. În ceea ce îi privește pe pretorieni, reliefurile Columnei nu sînt clare. Împăratul este, obișnuit, însoțit de soldați îmbrăcați ca și auxiliarii. Cartierul său general — un castru în interiorul căruia se poate distinge un cort — este păzit în unele scene de soldați în costum de auxiliari, în altele de soldați îmbrăcați la fel cu aceia din legiuni.

În reprezentările care înfățișează legiunile în marș, detașamentul din frunte este alcătuit din corniști și portdrapeli. Corniștii — cornicines — și portdrapelii — signiferi — poartă tunica de piele ca și auxiliarii — un scut mic, rotund, iar pe cap, în loc de coif o blană de fiară sălbatică, în așa fel aranjată încît botul acesteia, cu gura căscată și arătîndu-și colții să vină chiar deasupra frunții. Între reprezentările de soldați nu se pot distinge, după detaliile uniformei și a armamentului, ofițerii inferiori. Cei superiori, grupați de obicei în suita împăratului, poartă tunica sau lorica Graeca — platoșa din foaie de metal ciocănit, placată pe un suport de piele.

În afara trupelor acestora — considerate regulate — în armata lui Traian apar și contingentele popoarelor din jurul granițelor imperiului, libere dar intrate în raporturi de clientelă politică cu statul roman, așa numiții symmachiarii sau aliați, care luptau în costumul și cu armele lor naționale, adesea sub conducerea unor șefi proprii — cum era cazul celebrului general maur Lusius Quietus, prietenul împăratului — grupați în unități speciale. Între acestea se disting cel puțin cinci tipuri diferite pe reliefurile Columnei. Maurii lui Lusius Quietus au fost identificați cu niște călăreți încălecați pe deșelate, îmbrăcați cu niște tunici scurte, cu picioarele complet goale, purtînd un scut mic, rotund și sulițe. Alt grup este format din luptători care mînuiesc măciuca. Ei poartă pantaloni lungi strînși pe pulpe, bustul gol, scut oval, iar părul lung îl poartă legat într-un nod care atîrnă de o parte a frunții. După acest mod de pieptănătură, caracteristic suebilor, acești luptători au fost identificați cu germanii de la Dunărea de sus. Două grupuri de arcași se diferențiază între ele prin faptul că unii poartă o tunică lungă, încheiată în față — un caftan — și cămăși de piele pe deasupra, iar pe cap, în bătălie, un coif conic, și în repaos, capul gol, cu părul legat cu o bandă, pe cînd ceilalți poartă o tunică lungă, despicată în părți, și armuri din solzi. În luptă și aceștia poartă tot coif conic, în repaos o bonetă tronconică, pe cîte se pare, rigidă.

Ultimul grup este reprezentat de prăștiași, figurați de obicei cu o tunică scurtă și cu picioarele complet goale.

Armata romană avea și servicii specializate. Legionarii folosesc mașini de război — baliste — pe care le așează pe eșafodaje de bîrne. Tot legionarii sînt înfățișați în calitate de conducători ai coloanelor — din atelaje — de aprovizionare și de constructori de fortificații și drumuri. În sfîrșit pe Columnă sînt reprezentate și unități de marină fluvială sau maritimă. Nu se disting nici detalii de costum și nici de armament, în schimb navele fluviale sînt mai mici și nu au greement — catarg și dispozitive pentru pînze.

https://biblioteca-digitala.ro

XLVI — XLVII. *Segmentele XLVI și XLVII compun împreună o singură secvență, în cadrul căreia se pot distinge mai multe scene. În planul din fund, dincolo de o creastă stîncoasă, se disting trei — în segmentul XLVIII se vede al patrulea — edificii curioase. Acestea sînt construcții din piatră, de plan circular, cu acoperiș conic, pe care sînt situate două deschideri ca două lucarne, și cu o poartă centrală cu ancadrament profilat. În jurul acestor edificii — care după părerea descoperitorilor cetăților dacice din munții Orăștiei, nu pot fi identificate cu nici unul dintre monumentele dezvelite pînă acum în această zonă — mai multe grupe de soldați romani par să urmărească sau să caute ceva între grupurile de arbori ce înconjoară aceste edificii.*

XLVI.

https://biblioteca-digitala.ro

În stînga jos doi legionari cu o coloană de aprovizionare: o căruţă cu două roţi, trasă de boi, pe care sînt trei butoaie, alta dejugată, cu două butoaie, un atelaj de catîri pe care un soldat tocmai îi deshamă şi mai sus, între stînci, doi boi liberi. În centru din nou reprezentarea castrului cu zid de piatră şi creneluri, porţi axiale dar fără turnuri, în interiorul căruia se distinge un cort. La porţi de pază trei legionari. În dreapta un grup de auxiliari în repaus, fac parte, de fapt, din scena următoare. (Cic LXII / 149, 153, EC XLVI, XLVII)

80. *Victoria înaripată scriind pe scut numele poporului învins. Figură alegorică din scena care desparte cele două războaie pe Columnă.*

XLVII.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

XLVIII

https://biblioteca-digitala.ro

81. *Detaliul unei statui de dac. Replică în marmoră din sec. al XIX-lea, după o lucrare antică. Constituie, împreună cu alte statui de daci, decorul unei balustrade din grădina Pincio – Piazza del Populo – Roma (pagina anterioară)*

XLVIII. *Secvența înfățișează o concentrare de trupe: în primul plan auxiliarii. În al doilea plan, dincolo de o creastă stîncoasă, o legiune cusigniferii în frunte. În planul din fund o construcție curioasă, dreptunghiulară și crenelată și cu o poartă monumentală încadrată de un profil întru totul asemănător cu cele reprezentate la cetățile și monumentele dacice. Spre stînga un castru roman cu ziduri de piatră, creneluri și turnuri de lemn. (Cic LXIII / 153, 154, 155, EC XLVIII)*

XLIX—L

https://biblioteca-digitala.ro

L

XLIX—L. *Cele două segmente reprezintă o mare bătălie dintre daci și romani. Pe două coloane atacă o trupă de cavalerie, caracterizată prin costumul specific — o simplă tunică, căzînd pînă la jumătatea coapsei — și prin faptul că luptătorii sînt încălecați pe deșelate și strunesc calul — sau catîrul (?) — cu o simplă funie trecută pe după gît și nu cu dîrlogi. Cele două coloane se strecoară pe două văi de munte stîncoase și se izbesc de un grup de daci masați într-o pădure, purtînd un drapel cu* draco. *Călăreții îi lovesc pe daci cu sulițele și îi calcă în picioarele cailor. Pe secvența* L *se văd luptători daci căzuți, iar alții par a schița o mișcare de retragere. Fragmentul a fost interpretat a fi reprezentarea intervenției trupelor maure ale lui Lusius Quietus, despre care vorbește și un izvor literar. Este interesant de remarcat însă că pe segmentul* XLIX, *în spatele celor două coloane de călăreți, este reprezentat împăratul Traian, însoțit de un ofițer ceea ce indică faptul că lupta a avut loc în prezența sa. (Cic* LXIV / 155, 156, 157, 158, 159, 160, EC XLIX, L)

82-83. *Efigii feminine decorînd aplicele unei toarte de vas de bronz de la Costești. Sfîrșitul sec. I e.n. Muzeul de Istorie Cluj.*

LI. *Reprezintă o singură scenă: construirea unui castru pe un vîrf de munte. Vîrful ascuțit este reprezentat în interiorul castrului, prezentînd și particularitatea caracteristică de a avea două creste paralele. Soldați din legiuni taie piatră, scot pămînt pentru terasamente și plantează stîlpii de lemn care susțin turnurile. În primul plan spre stînga o masare de trupe auxiliare. (Cic* LXV / 161, 162, 163, EC LI)

https://biblioteca-digitala.ro

LI.

82.

83.

https://biblioteca-digitala.ro

LII

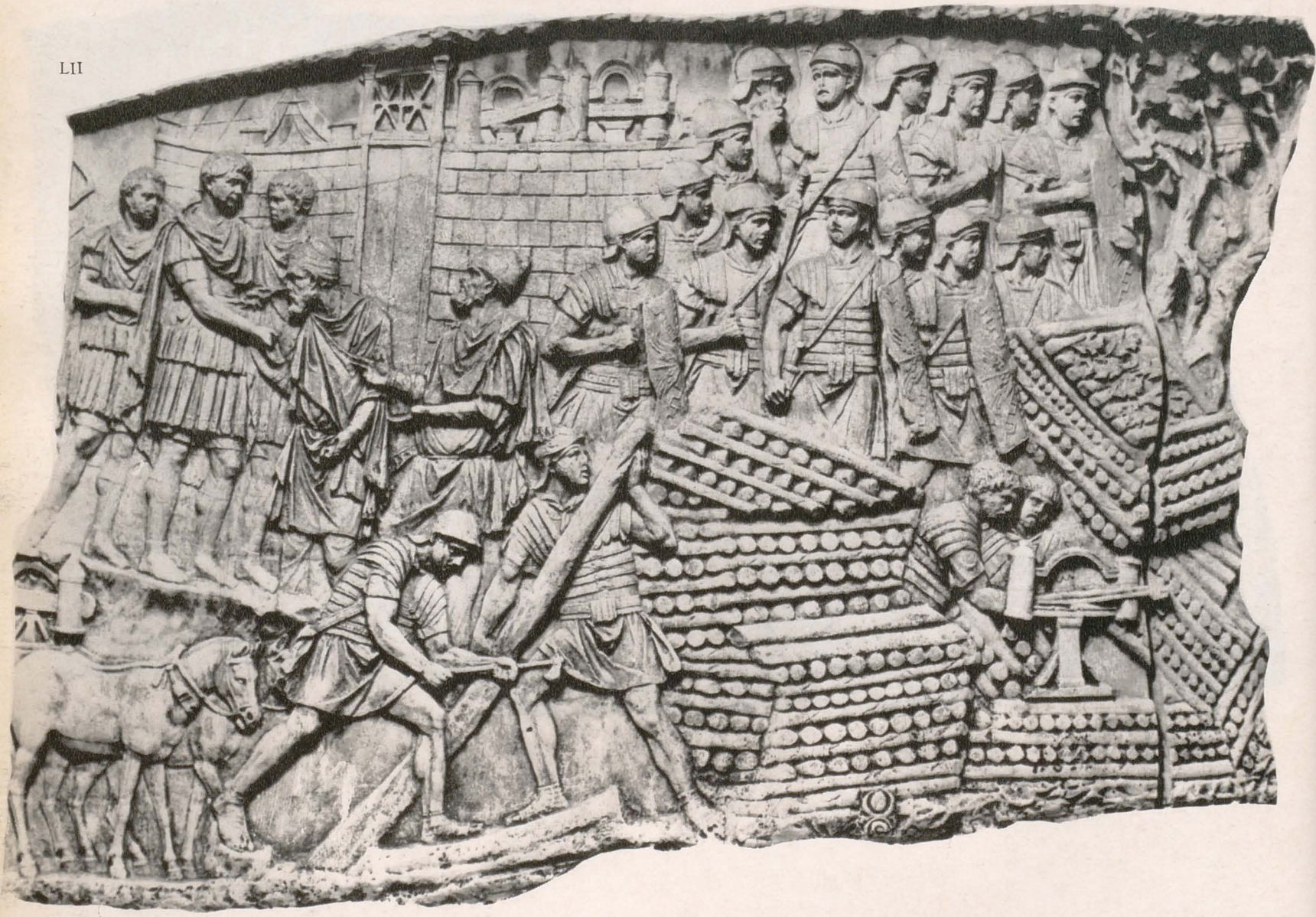

LII. *Segmentul compus din mai multe secvenţe, reprezintă pregătirile de asediu ale romanilor. În primul plan spre stînga un fragment dintr-o căruţă trasă de cai, pe care este transportată o balistă. Partea din spate a căruţei şi un legionar care o însoţeşte sînt reprezentate pe segmentul anterior. Deasupra acesteia, în planul al doilea, Traian însoţit de doi ofiţeri primeşte închinarea a încă doi* tarabostes *daci. Pe planul din fund, în spatele împăratului, un castru, cu ziduri şi creneluri de piatră şi un turn de lemn deasupra porţii, în interiorul căruia se poate distinge un cort. Pe zid, spre dreapta două baliste. În dreapta castrului, tot în planul din fund, un grup de legionari cu arme. În planul din faţă în mijloc doi legionari construiesc un eşafodaj; spre stînga alţi doi pun în bătaie pe un astfel de eşafodaj o balistă. (Cic LXVI / 164, 165, 166, EC LII)*

84. *Berbeci bătînd în zidurile Sarmizegetusei. Detaliu din XCVII.*
85. *Doi legionari cărînd o balistă cu o căruţă. Detaliu din XXXII.*
86. *Doi legionari cărînd un trunchi de arbore — lucrări de drumuri. Detaliu din XI.*
87. *Doi legionari punînd în bătaie o balistă. Detaliu* din *LII.*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

LIII. *Segmentul înfățișează o luptă între daci și romani. Grupul de legionari din segmentul precedent se lega deci cu această secvență. La luptă însă nu iau parte decît trupele auxiliare. În stînga sus un grup de arcași, cu coifuri tronconice și armuri de solzi. În fața acestora un grup de infanteriști auxiliari cu tunici de piele. Apoi mai spre dreapta un grup de prăștiași cu tunici scurte și cu bilele de praștie ținute într-un fald al mantiei, de asemeni scurtă și alt grup de luptători cu măciuci, cu bustul gol, identificați cu aliații germanici. Acestora le țin piept un grup de daci care se sprijină pe o palisadă, situată în dreapta sus. Pe creasta palisadei doi daci mînuesc o balistă. Arbori presărați pe toată întinderea secvenței indică un peisaj păduros drept cadru al acțiunii. (Cic LXVI / 167, 168, 169, EC LIII)*

LIV. *Segmentul situează narațiunea numai în tabăra dacilor. Jos spre stînga un grup de daci înarmați vin în ajutorul celor angajați în lupta cu romanii. Spre dreapta un dac taie arbori din pădure. În planul din fund, alt grup de daci, cu un* vexillum *și un* draco, *conduși de un* tarabostes, *asemănător ca înfățișare cu aceea sub care este în mod obișnuit reprezentat Decebal, se grăbește spre palisadă. (Cic LXVI / 170, EC LIV)*

LIII

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

LIV a

LV

https://biblioteca-digitala.ro

88

LIV a. *Pe planul din fund este reprezentată o cetate dacică cu zid de piatră şi cu poarta cu ancadrament cu profil caracteristic. În faţă şi spre stînga un grup de daci lucrează la defrişarea unei păduri. În centru doi daci, după o creastă stîncoasă privesc spre activitatea romanilor, care este situată spre dreapta segmentului. Lîngă cei doi daci, un edificiu ciudat, de mici dimensiuni, patrulater, aproape pătrat, din zid de piatră şi cu o poartă de asemeni cu ancadrament cu profil specific. Nu se poate distinge clar dacă acest edificiu este numai o incintă sau are acoperiş în formă de terasă. Către dreapta doi arbori, de mari dimensiuni, taie complet pe verticală banda decorată cu reliefuri. (Cic LXVI, LXVII / 171, 172, 173, EC LIV)*

LV. *Începînd încă din dreapta segmentului anterior este reprezentată o secvenţă complexă, constituită din mai multe scene: în stînga, continuînd scena care începe în segmentul LIV a, dincolo de arbori, un grup de legionari construieşte un castru. În continuare, în primul plan, un grup de auxiliari înarmaţi, în repaus. În planul din fund, într-un peisaj stîncos, în faţa împăratului, însoţit de patru ofiţeri, doi auxlliari aduc un prizonier dac, un* tarabostes, *cu* pileus*-ul caracteristic pe cap. În dreapta un grup de legionari lucrează la construirea unui drum — ei şi-au aşezat scuturile în rînd la marginea pădurii şi cu securile au început defrişarea. (Cic LXVIII / 174, 175, 176, EC LV)*

88. *Zeul Pan, statuetă de bronz. Detaliu. Sec. II e.n. Descoperită la Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Muzeul din Sarmizegetusa.*

https://biblioteca-digitala.ro

LVI–LVII. *Cele două segmente înfăţişează, amîndouă în continuare, bătălia din jurul unei fortificaţii dacice. În centrul secvenţei, deci, parte în dreapta segmentului* LVI *şi parte în stînga segmentului din* LVII, *este reprezentată o fortificaţie dacică, constînd dintr-o palisadă cu o construcţie pe stîlpi în interior, palisadă care prelungeşte o incintă din zid de piatră. În interiorul, atît al palisadei cît şi al incintei cu zid de piatră, se văd luptători daci, apărători ai fortificaţiei. În faţa fortificaţiei este încinsă o teribilă bătălie. Dinspre stînga atacă trupele auxiliare de romani, ieşind din pădure — arcaşi cu coifuri conice şi tunici de piele peste tunici lungi, infanterişti auxiliari, cu tunici de piele, prăştiaşi cu tunici şi mantii scurte, luptători cu măciuca şi cu bustul gol. Ei îi copleşesc pe dacii, care se retrag în interiorul palisadei. În centrul scenei se vede o grămadă de leşuri, dînd imaginea unui adevărat măcel. Profitînd de breşa astfel creată, un grup de legionari s-a apropiat de cetate şi făcînd* testudo *— formaţie de luptă apropiată cu scuturile aşezate deasupra capetelor, creînd o pavăză continuă pentru întregul grup ca o carapace de broască ţestoasă — încearcă să ia cu asalt cetatea de zid. Scena aceasta este situată în dreapta secvenţei. Dacii se împotrivesc cu înverşunare, dar victoria este de partea romanilor. Trupele auxiliare ale acestora s-au şi regrupat în dreapta sus. (Cic LXX, LXXI / 177, 178, 179, 180, 181, 182, EC LVI, LVII)*

89. *Aplică ovală de argint, poate ornament de scut. Reprezintă, în relief ciocănit un cavaler trac, acompaniat de un vultur. Face parte din tezaurul dacic — inventar al unui atelier de argintar, ascuns în împrejurări necunoascute — descoperit la Surcea jud. Covasna, Sec. I e.n. Muzeul din Sfintu Gheorghe.*

LVI

https://biblioteca-digitala.ro

89

LVII

https://biblioteca-digitala.ro

LVIII. *Segmentul îl înfățișează sus în stînga pe împărat, însoțit de doi ofițeri, în fruntea unui detașament de auxiliari — reprezentați pe segmentul precedent — pe o înălțime stîncoasă. Spre el se întorc doi auxiliari, venind dinspre dreapta, care îi prezintă capetele tăiate ale unor daci. În continuare, în dreapta un grup de legionari, masați, la liziera unei păduri. (Cic LXXII / 183, 184, EC LVIII)*

90. *Capul colosal al lui Traian de la Ostia. Muzeul din Ostia, Italia.*

LVIII

https://biblioteca-digitala.ro

90

DACII ȘI ALIAȚII LOR REPREZENTAȚI PE COLUMNĂ

Reprezentarea dacilor pe Columna lui Traian corespunde cu imaginea pe care ne-a păstrat-o și tradiția literară. Ei poartă costumul caracteristic, cu pantalonii lungi și largi, legați pe glesne, încălțăminte de piele, legată cu șireturi, ca o opincă, cămașa lungă pînă la genunchi, încinsă la brîu și despicată în părți. Nu totdeauna relieful este destul de clar ca să permită a se distinge dacă tunica dacică avea mîneci lungi, sau dacă — prevăzută cu mîneci scurte — mînecile figurate în reliefuri sînt cele ale unui alt veșmînt, purtat pe sub tunică. Peste tunică dacii purtau o mantie, prinsă la gît cu o fibulă, uneori tivită cu franjuri. Uneori în bătălie ei nu poartă mantia. Cei nobili — tarabostes — *purtau un bonet moale pe cap* — pileus. *Oamenii de rînd umblau cu capul gol și purtau plete* — comati. *Armele dacilor sînt pe lîngă suliță și sabie, aceasta din urmă mai rar reprezentată, sabia curbă* — falx dacica — *și scutul oval, decorat cu motive geometrice în relief. Ei cunosc și arme perfecționate, cum ar fi balistele greco-romane, pe care le mînuiesc luptătorii obișnuiți. Drapelul lor este un* draco, *un cap de lup, cu corp de balaur. Capul era probabil de bronz — un exemplar se păstrează la Muzeul Central Romano-germanic din Mainz — iar corpul probabil din piele. Pe Columnă sînt reprezentate drept drapele ale dacilor și* vexilla.

O singură dată sînt reprezentați pe Columnă și alți « barbari » *în tabăra adversarilor romanilor. Este vorba de* cataphractarii *sarmați — călăreți înarmați cu arcuri, și îmbrăcați, atît ei cît și caii lor, în armuri complete din solzi* (Cataphracta) — *care apar în episodul moesic.*

https://biblioteca-digitala.ro

91

92

93

https://biblioteca-digitala.ro

91. *Figurină de bronz reprezentînd un vultur (?) cu o coroană în cioc, aşezat pe o bară. Figurina se pare că reprezintă un element de* signum *roman. Sec. II—III e.n., Muzeul Naţional de Antichităţi, Bucureşti.*
92. *Jupiter Dolichenus. Statuetă de bronz reprezentînd ipostaza obişnuită a divinităţii orientale susamintite. Descoperită la Ilişua, jud. Bistriţa Năsăud. Sec. III e.n. Muzeul de Istorie Cluj.*
93. *Vedere de ansamblu a cetăţii dacice de la Blidaru. Se disting traseele celor două incinte alăturate, cu turnurile patrulatere la colţuri, precum şi unele detalii de parament. Sec. I î.e.n. — I.e.n.*

LIX. *Segmentul reprezintă, în parte, continuarea aceluia din LVIII. Este descrisă din nou o bătălie, la care iau parte numai trupele auxiliare, în timp ce legiunile stau numai pregătite — aşa cum sînt reprezentate pe segmentul LVIII — ca rezervă de şoc. În planul de fond, dincolo de o creastă stîncoasă, un grup de luptători daci schiţează o mişcare către stînga, părînd să părăsească o fortificaţie de lemn — palisadă — situată în acelaşi plan, în extrema dreaptă. Această fortificaţie este foarte asemănător redată cu aceea din segmentele LVI — LVII. În primul plan un grup de daci, luptînd cu îndîrjire, este nimicit de trupele auxiliare romane. Printre daci se deosebesc unul cu un bonet sau coif cu calotă terminată cu un spin, precum şi doi mînuind cuţitul curb, caracteristic. Sînt de asemeni remarcabile scuturile dacilor, deosebit de bogat decorate. Între* auxiliarii *romani se disting prăştiaşii, cu tunici scurte şi bilele de praştie adunate într-un fald al mantalei, luptătorii germanici cu bustul gol şi părul adunat într-un nod pe tîmplă, care mînuiesc măciuca, precum şi simpli infanterişti* auxiliari *cu tunică scurtă de piele în chip de armură. În extremitatea stîngă a segmentului se văd şi doi legionari care par a se angrena în luptă. Şi această scenă, prin secvenţa din dreapta segmentului LVIII cu care se leagă, este indicată de artistul Columnei a se petrece în prezenţa împăratului. (Cic LXXII/185—188, EC LIX)*

https://biblioteca-digitala.ro

LX. *Segmentul reunește două scene probabil simultane. În stînga și centru în interiorul unui castru, împăratul urcat pe* suggestus, *vorbește legionarilor. Traian este însoțit de trei ofițeri. Castrul prezintă particularitatea de a avea o intrare cu arcadă și cu usciori profilați, de un tip nemaiîntîlnit pînă acum. Ansamblul, constituie reprezentarea unei tipice scene de* exhortatio, *cu particularitatea că aceasta are loc într-un castru și că participă numai soldați din legiuni, fapt de asemeni insolit în toată iconografia de pînă acum a Columnei. În fața castrului, tot legionari construiesc un drum defrișînd pădurea. (Cic LXXIII /189, 190, EC LX)*

LXI. *Despărțită de un arbore, care taie banda decorată, pe toată înălțimea, de cea precedentă, secvența de pe acest segment reprezintă în planul din fund un castru cu ziduri de piatră și un turn de lemn deasupra porții, în care intră din dreapta legionari purtînd poveri, și o fortificație rotundă cu ziduri și creneluri de lemn, de la piciorul căreia izvorăște o apă canalizată printr-un apeduct. În bazinul de acumulare al acestuia își adapă caii un grup de cavaleriști. (Cic. LXXIV/191, EC LXI)*

LX

https://biblioteca-digitala.ro

LXI

https://biblioteca-digitala.ro

LXII—LXIII. *Pe cele două segmente se desfăşoară în continuare şi într-un fel de perspectivă panoramică, marea scenă a închinării dacilor. În planul din fund se văd de la stînga la dreapta, un castru roman cu ziduri de piatră, creneluri şi turnuri de lemn, după care se disting eşafodajele care serviseră drept lucrări de asediu. Urmează apoi o zonă de peisaj dacic şi, pe segmentul LXIV, imaginea unei fortificaţii dacice. În faţa fortificaţiilor în stînga, trupele romane făcînd front în spatele* suggestus-*ului, pe care împăratul tronează singur, iar în dreapta dacii, care azvîrlă armele şi imploră, în genunchi sau în picioare, îndurarea împăratului întinzînd braţele către el. În faţa tronului chiar, un grup de daci legaţi au fost consideraţi drept meşteri şi dezertori romani, pe care, conform izvoarelor literare, Traian i-ar fi cerut lui Decebal să îi restituie, prin una din condiţiile păcii. (Cic LXXV/193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, EC LXII—LXIII)*

94. *Detaliu cu Traian tronînd.*

95. *Detaliu cu grup de daci implorînd în genunchi pe împărat.*

LXII

https://biblioteca-digitala.ro

94

95

LXIII

https://biblioteca-digitala.ro

LXIV *Segmentul final al secvenței închinării dacilor. Fondul este constituit de imaginea unei mari cetăți dacice, cu ziduri de piatră și creneluri, în interiorul căreia se disting niște construcții înalte, de lemn. În continuarea fortificației spre dreapta, cîteva construcții de piatră, cu acoperiș — probabil de lemn — în două ape, printre care se disting și cîțiva daci.*
În primul plan, în stînga, pe o ridicătură, în picioare, într-o atitudine plină de semeție, în ciuda gestului de implorare pe care-l face cu mîna, un tarabostes *dac, în care toți comentatorii Columnei sînt de acord să-l identifice pe Decebal. În spatele regelui, doi daci, — doi* comati *— distrug un zid. Scena a fost interpretată drept reprezentarea dărîmării cetăților, după izvoarele literare, alta dintre condițiile impuse de Traian dacilor pentru a le acorda pacea. Apoi spre dreapta într-un peisaj brăzdat de creste stîncoase (?), grupuri de femei și copii și chiar cîțiva bărbați — după aparențe bătrîni — în mișcare către dreapta. La vremea ei scena a dat naștere la interpretări controversate. Unii exegeți au considerat că scena reprezintă evacuarea de către romani a cetăților dacice. După sensul mișcării și după absența bărbaților valizi, pare mai plauzibilă interpretarea mai recentă care consideră că este vorba de reîntoarcerea dacilor la vetrele lor. (Cic LXXV, LXXVI/200, 201, 202, EC LXIV)*

96. *Statuie colosală din marmoră cu porfir considerată a reprezenta un șef dac. Sec. II e.n. Muzeul Termelor — Roma.*

96 ▶

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

LXV. *Din nou o scenă de* exhortatio. *Împăratul, în costum de călătorie însoţit de doi ofiţeri, îmbrăcaţi la fel, urcat pe un* suggestus, *vorbeşte trupei, de asemeni în costume de călătorie, care se masează în careu în faţa lui. În flancul stîng se disting drapelele —* signa. *Toţi exegeţii sînt de acord să vadă*

LXV

https://biblioteca-digitala.ro

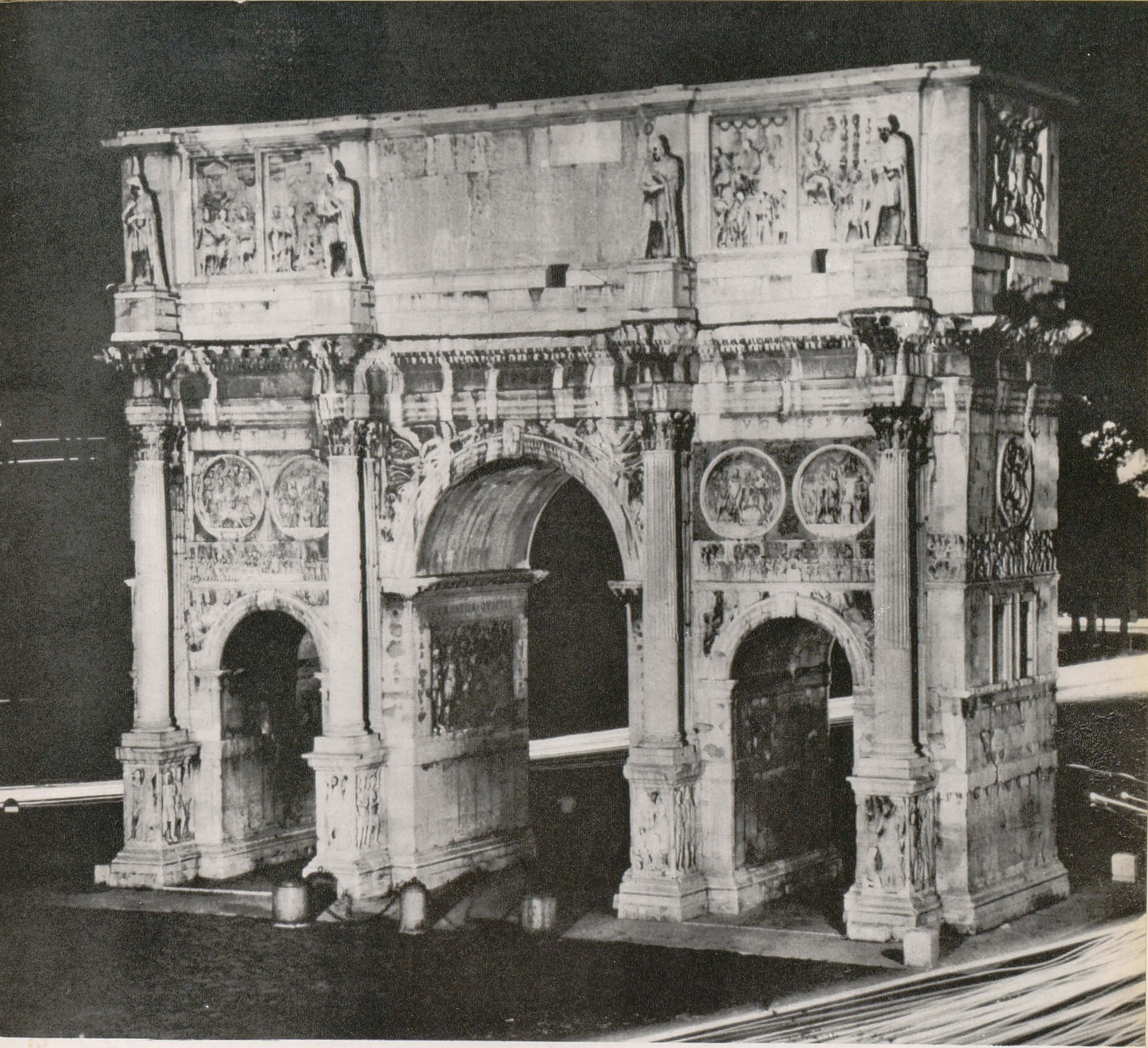

97

în această scenă pe aceea a despărțirii împăratului de soldații săi după ce pacea se încheiase și forțele romane începeau să se retragă din Dacia. Peripețiile acestui episod nu mai sînt reprezentate pe Columnă, care nu urmărea să dea o povestire completă a evenimentelor ci să ilustreze « virtutea » împăratului — virtus imperatoris — și să explice prin această calitate de ordin divin marile fapte de arme ale romanilor. (Cic LXXVIII/202, 203, 204, EC LXV)

97. *Arcul de triumf al lui Constantin de la Roma. Monument celebrînd victoriile militare ale lui Constantin, este împodobit și cu reliefuri din vremea lui Traian și Hadrian, adaptate la reprezentarea obișnuită a împăratului din sec. IV e.n.*

https://biblioteca-digitala.ro

LXVI

LXVI— *Cele două segmente constituie împreună scena alegorică despărţind naraţiunea celor două războaie.*
LXVII. *Ea reprezintă o Victorie înaripată flancată de două trofee de arme. În stînga trofeul se compune din o cască conică cu obrăzare, bogat decorată cu reliefuri, o draperie, şi de o parte şi de alta cîte un grup de scuturi între care se disting arme — suliţe — şi cîte un* draco *dacic. După costum acesta ar putea fi considerat un trofeu dacic. La picioarele trunchiului de arbore care îl susţine altă grămadă de arme, între care se disting mai multe scuturi ovale, cu decor în relief aplicat (?), două coifuri de acelaşi tip cu cel din vîrf, dar li se distinge şi apărătoarea de ceafă, mai multe suliţe şi o sabie curbă tipic dacică, precum şi două* vexilla.
În mijloc figura Victoriei, înveşmîntată în hitonul lung, amplu, fin drapat, care îi lunecă de pe umărul

https://biblioteca-digitala.ro

LXVII

drept, şi în hlamida care-i cuprinde şoldurile, cu pieptănătura ridicată şi aripile ample lăsate pe spate, se înscrie în tradiţia figurilor elenistice. Scutul pe care îl ţine în mîna stîngă şi pe care scrie cu cea dreaptă este un Clipaeus, *tradiţionalul scut al hopliţilor şi al armatei romane republicane. Trofeul din dreapta este, după armura de solzi în care este îmbrăcat, un trofeu sarmatic, ceea ce coincide şi cu tradiţia literară care a păstrat menţiunea unui triumf sarmatic al lui Traian. Între arme se disting în plus faţă de cel din stînga securea şi coiful tot conic, dar cu apărător de ceafă flexibil, din solzi. În dreapta trofeului începe imediat reprezentarea peisajului urban din scena îmbarcării împăratului la plecarea în cel de al doilea război cu dacii. (Cic LXXVIII/204, 205, 206, EC LXVI, LXVII)*

https://biblioteca-digitala.ro

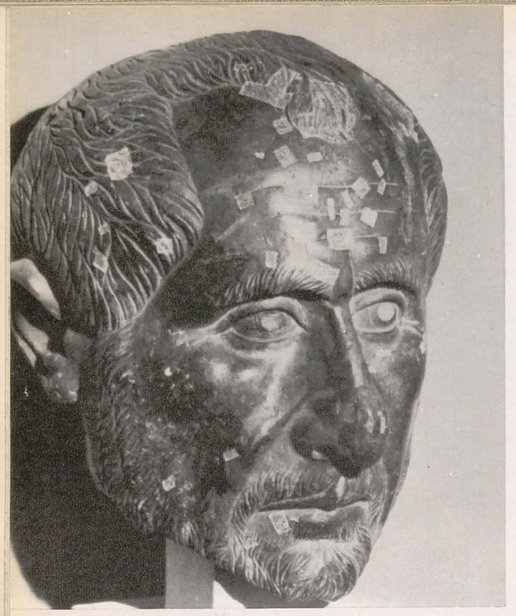

98

LXVIII

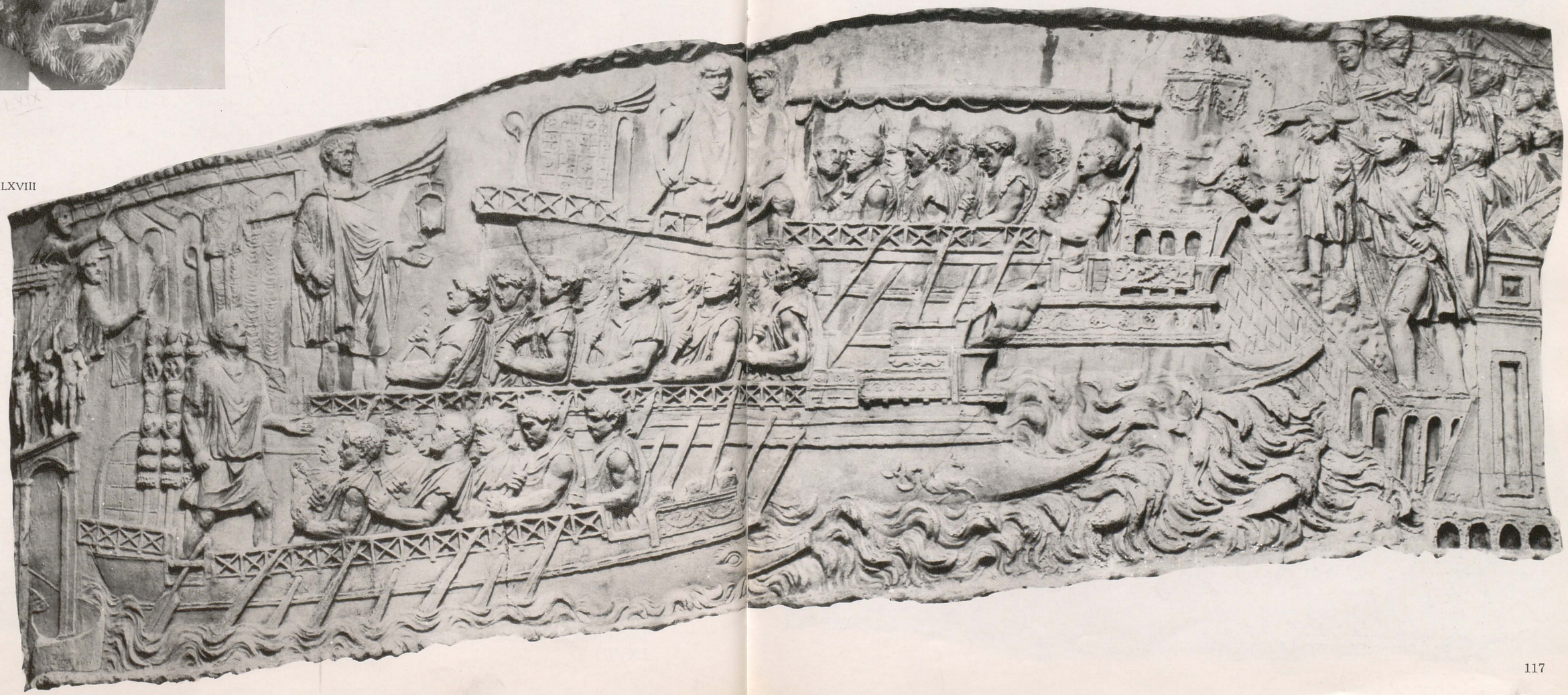

LVIII. *Pe un mare segment este reprezentată scena plecării pe mare a împăratului din portul Brundisium. În dreapta și în planul din fund se distinge orașul cu clădirile sale și cu un arc de triumf decorat cu statuile a trei divinități. Trupele, în costum de călătorie sînt îmbarcate pe trei nave de război maritime — naves Longae — cu mai multe punți și cu catarge și vele. Se disting clar două rînduri de rame la nava din primul plan (biremă?) și trei rînduri de rame la aceea din mijloc, (triremă?), la a cărei cîrmă stă chiar împăratul. Nava din ultimul plan este mai greu de identificat, fiind acoperită de cele din planurile mai apropiate. Aceasta, de altfel, ajunge la un țărm pe care se distinge un oraș, cu amenajări portuare tipice — țărm întărit cu ziduri și cu arcade — a cărui populație iese în întîmpinarea împăratului manifestîndu-și bucuria. (Cic LXXIX, LXXX/207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, EC LXVIII)*

98. *Împăratul Traianus Decius. Capul unei statui de bronz descoperit la Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Sec. III e.n. Muzeul din Deva.*

https://biblioteca-digitala.ro

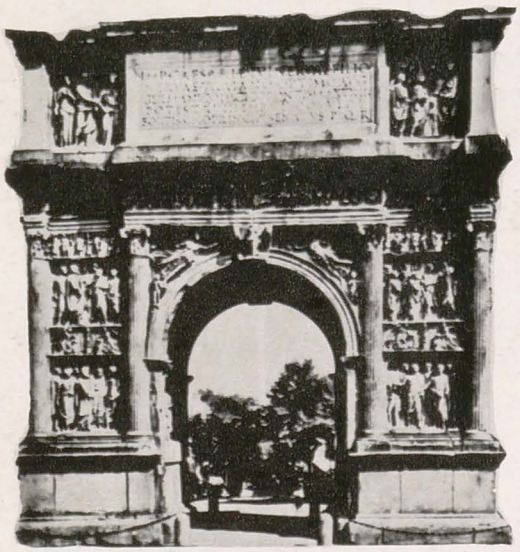

99

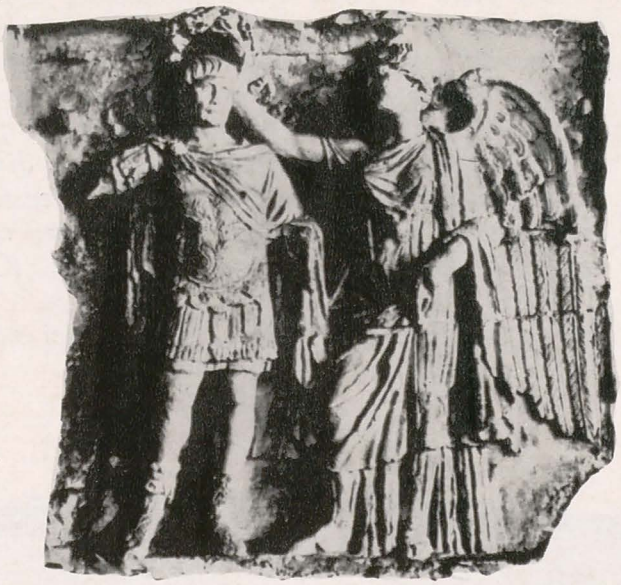

100

LXIX

118

https://biblioteca-digitala.ro

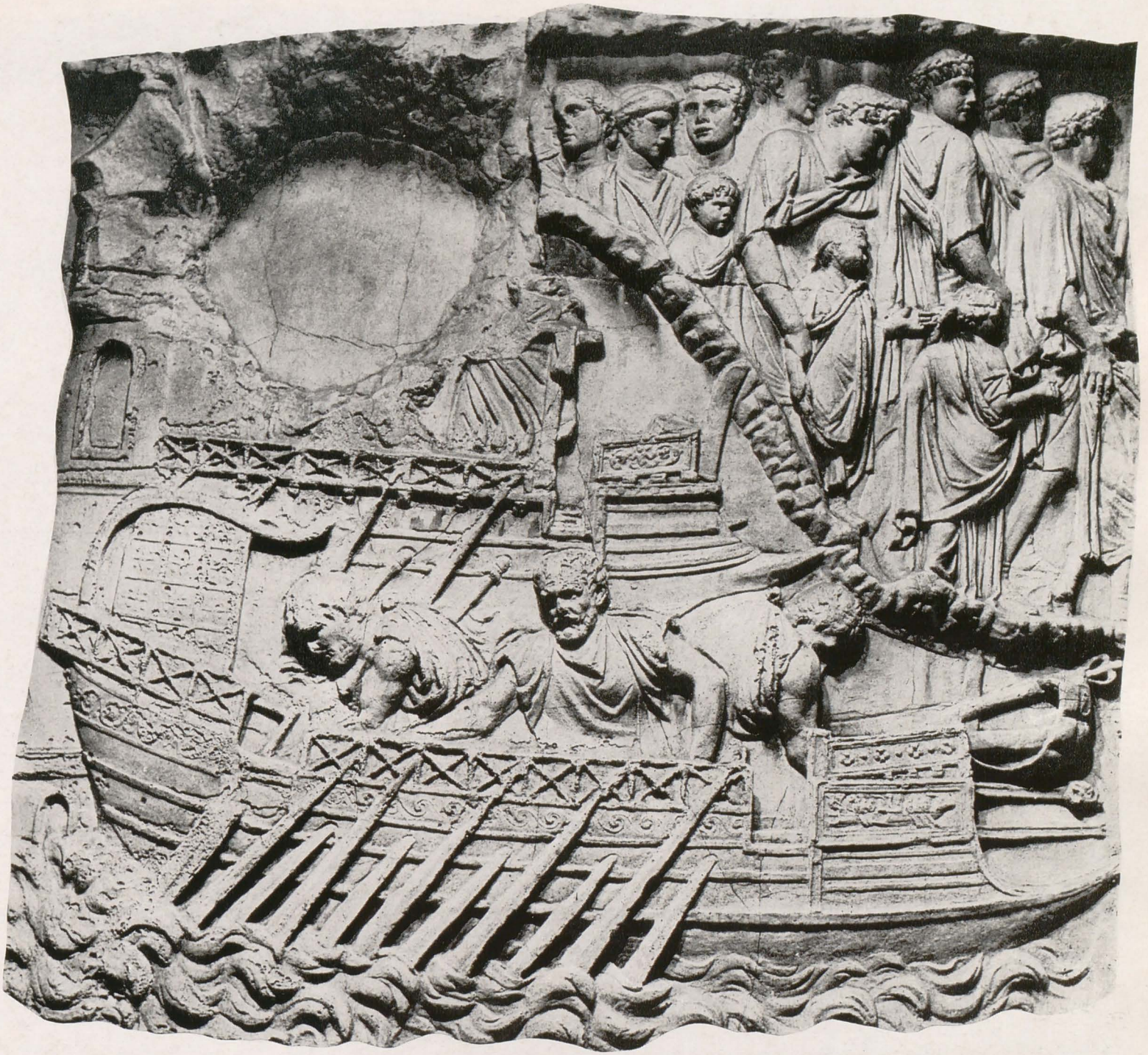

99. *Arcul de triumf de la Beneventum, construit între 114 — 117 e.n. pe şoseaua antică Beneventum — Brundisium, ca monument comemorativ al domniei fericite a lui Traian.*
100. *Zeiţa Victoria încoronează pe împăratul Traian — relief pe cheia de boltă a arcului lui Traian de la Beneventum.*

LXIX. *Fragmentul reprezintă continuarea scenei din LXVIII — într-un oraş din Dalmaţia. Grupul condus de Traian este întîmpinat de alt grup de bărbaţi în costum de călătorie — probabil tot soldaţi — în faţa unui sanctuar. (Cic LXXXI/214, 215, 216, EC LXIX)*

LXX. *Corăbiile lungi cu care armata lui Traian traversează Adriatica au acostat, în timp ce trupele debarcate se pregătesc pentru un sacrificiu solemn. (Cic LXXXII, LXXXIII/217, 218, EC LXX).*

https://biblioteca-digitala.ro

LXXI

LXXI. *Fragment dintr-o scenă de sacrificiu* — lustratio — *al cărei început se poate vedea pe fragmentul LXX. În dreapta împăratul îndreptîndu-se spre un altar. În stînga o poartă cu arcadă prin care intră trupele. (Cic LXXXIV/219, 220, EC LXXI)*

101. *Riton-ul de la Poroina — sec. III î.e.n. Vas de argint cu decor istoriat. Traco-elenistic. Muzeul Național de Antichități București.*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

LXXII. *Fragmentul reprezintă o scenă de sacrificiu — parțial. Spre stînga sacrificatorii —* poppae *— ținînd cîte doi tauri, constituie laturile extreme ale unui careu în mijlocul căruia este situat altarul de sacrificiu și pe care îl închide grosul trupei. În spate un castru cu turn de lemn deasupra porții, păzit de doi soldați auxiliari. Scena de sacrificiu în întregimea ei cuprinde și fragmentele LXX și LXXI. Se disting astfel, de la stînga la dreapta — un grup de soldați în costume de călătorie, cu cununi pe capete, mergînd spre dreapta. Între soldați se disting și trei copii, îmbrăcați în tunici lungi și cu toge —* camilli *— indispensabili la orice ceremonie religioasă. Grupul de soldați se îndreaptă spre dreapta, trecînd printr-o poartă cu arcadă — o limită — și are în frunte pe împărat, care este reprezentat în extrema dreaptă a grupului, lîngă altar. În partea opusă grupului este reprezentată o unitate militară*

LXXII

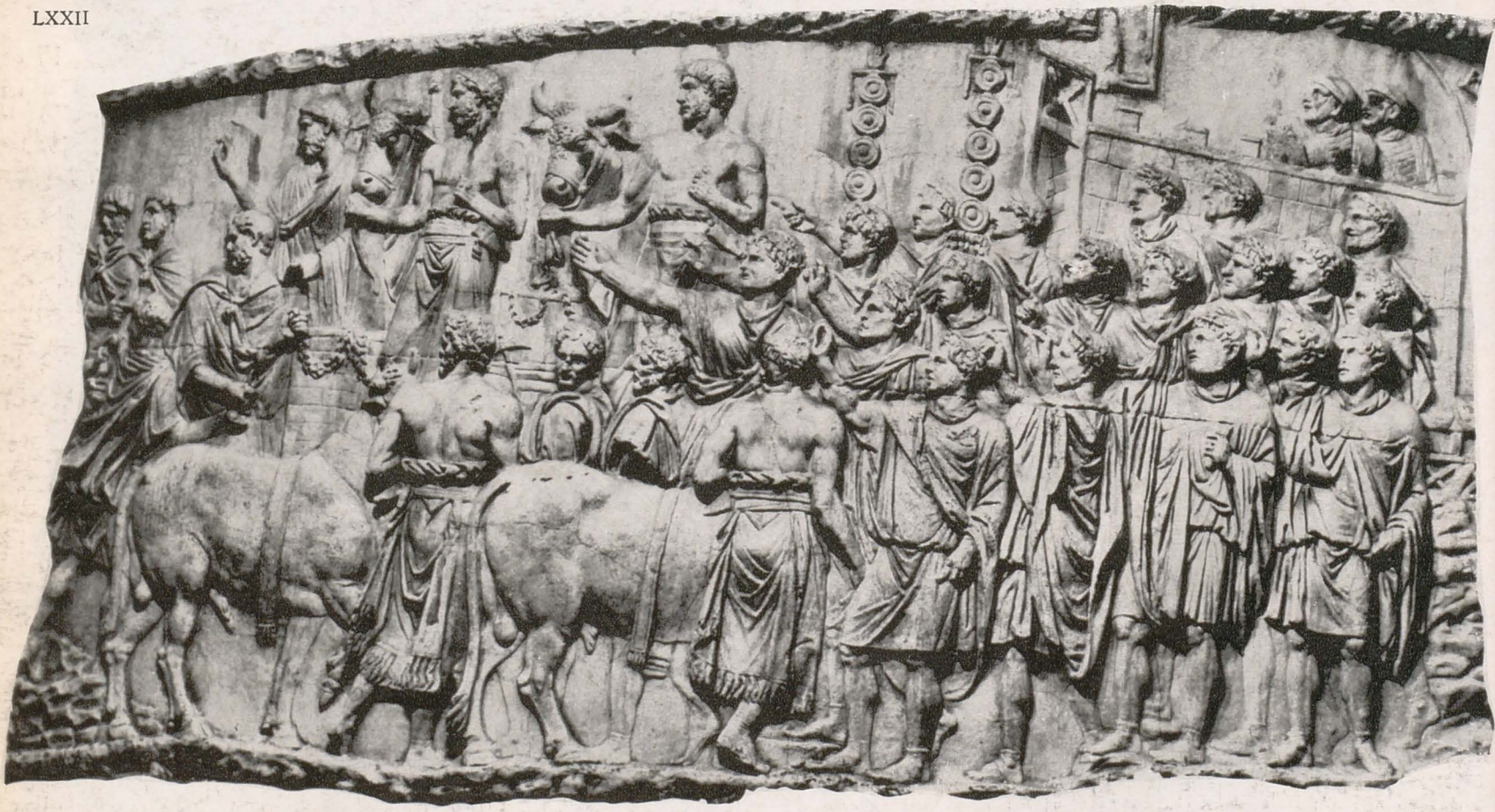

— probabil o legiune — cu două signa, *în fața unui castru, ai cărei soldați, îmbrăcați tot de călătorie și încununați, au făcut pregătirile de sacrificiu, și care fac gestul de întîmpinare, salutînd după obiceiul roman cu mîna întinsă. În mijlocul trupei, lîngă altar, un personaj cu figura puternic caracterizată. Cele două* signa *reprezentate nu seamănă cu acelea figurate în scena îmbarcării la Brundisium. De remarcat că peisajul este indicat numai prin castrul din dreapta scenei și că la scenă nu participă decît bărbați. Scena reprezintă evident, primirea împăratului într-un lagăr în care se adunau trupele în vederea campaniei dacice, imediat după traversarea Adriaticei. (Cic LXXXV/221, 222, 223, 224, EC LXXII)*

102. *Piatra Craivii — cetate dacică din sec. II î.e.n. — I e.n.*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

LXXIII. *Fragmentul reprezintă pe împăratul Traian, debarcînd, împreună cu trupele care-l însoțesc, într-un oraș unde săvîrșește un sacrificiu* — lustratio. *Ca de obicei în stînga este reprezentat corpul expediționar al împăratului, iar în dreapta orășenii care-l întîmpină pe Traian. În extrema stîngă se distinge prova unei corăbii lungi de pe care debarcă soldați în costum de călătorie. Între ei trei* signiferi, *purtînd aceleași* signa *ca și în scena îmbarcării. Trupa se îndreaptă spre o piață situată pe malul mării. Se distinge litoralul portului cu arcade. În centrul pieții este situat un altar pe care împăratul, asistat de* camillus *și de flautist aduce libație, în timp ce sacrificatorul,* poppa, *înjunghie un taur. Spre dreapta mulțimea orășenilor, îmbrăcați în tunici lungi și în toge, îl întîmpină pe împărat și iau parte la sacrificiu. Ultimul grup — femei și copii — se distinge în extrema stîngă a fragmentului LXXII, (Cic LXXXVI/225, 226, 227, EC LXXIII)*

LXXIV. *Pe fragment se disting trei secvențe. În stînga grupul de femei și copii, care face parte din scena de sacrificiu din fragmentul LXXIII, în centru una dintre corăbiile lungi ale expediției imperiale, ancorată după o stîncă importantă, iar în dreapta un grup de soldați, debarcînd, cu* signa *— aceleași ca și în scena îmbarcării — și cu împăratul în mijloc. (Cic LXXXVII/229, 230, EC LXXIV)*

LXXIII

https://biblioteca-digitala.ro

Imaginile din cele două pagini următoare reprezintă steaguri și arme dacice. Steagul dacic, așa cum ne este cunoscut de pe Columnă, este așa numitul draco, *simulacrul unui balaur, cu cap de lup. Din imaginile de pe Columnă* draco, *pare să fi avut o parte rigidă — capul de lup — probabil din metal, (aramă sau bronz) și cealaltă parte — corpul de șarpe — moale (din piele sau stofă), așa încît se umfla și flutura în vînt. Pe unele imagini se distinge chiar profilul în formă de tor simplu, care separa partea rigidă de aceea moale. O descoperire, astăzi în patrimoniul Muzeului Central Romano-Germanic din Mainz, ar putea fi tocmai capul de lup, din bronz al unui astfel de* draco *dacic. Tubular, de formă întru totul asemănătoare celei reprezentate pe Columnă, capul de lup de la Mainz prezintă și particularitatea torului, așa cum aceasta se distinge pe unele imagini. Așa cum se vede imaginea noastră despre* draco-ul *dacic este destul de aproximativă și incompletă.*

În ceea ce privește armele specifice, ne sînt bine cunoscute cuțitele și săbiile curbe — falces *— ale dacilor. Caracteristice de asemeni sînt scuturile ovale decorate, de obicei, cu motive solare. În afara acestor arme — am spune clasice — în diferite scene dacii mai apar ca folosind arcuri și săgeți, suliță, și chiar arme de asediu de tip roman — berbec și baliste. Într-o imagine, un șef dac — poate Decebal poartă sabie de tip* gladius.

LXXIV

https://biblioteca-digitala.ro

103

104

105

106

107

109

108

110

DRAPELE DACICE:

Imaginile 103, 104, 105 și 109 sînt detalii din segmentul LXVI; 106 este detaliu din XXIV; 107 este detaliu din XIX; 108 este detaliu din XXI; iar 110 este detaliu din LXIII.

https://biblioteca-digitala.ro

111

112

113

114

117

115

118

116

ARMELE DACILOR

Imaginea 111, cuțit curb dacic, este detaliu din segmentul L; 112 — Tarabostes *dac luptînd cu o sabie curbă este detaliu din LIII; 113 — șef dac purtînd* gladius *este detaliu din LXXXI;*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

114 — călăreți daci cu suliți detaliu din CXV; 115 — luptători daci cu arcuri; detaliu din XXIV; 116 — daci atacînd cu un berbec o cetate romană; detaliu din XXIV; 117 — luptători daci dau foc unei cetăți romane; detaliu din CI; 118 — dacii se apără prin aruncare de bolovani; detaliu din XCVI.

LXXV. *Pe fragment este reprezentată continuarea secvenței de pe LXXIV, dreapta. Se vede restul grupului de soldați romani, cu încă un* signum, *îndreptîndu-se spre un castru. Se disting două porți ale fortificației, o construcție importantă centrală și două portice, toate construite în piatră. Spre stînga castrului se distinge încă o construcție, mai mică. În fața acesteia un soldat duce de frîu doi cai. (Cic LXXVIII/231, 232, EC LXXV)*

LXXVI. *Secvența reprezentată pe acest fragment constituie continuarea firească a celei anterioare și deschide seria secvențelor care redau marșul pe uscat spre granițele Daciei. În planul al doilea se disting trei turnuri de pază din zidărie de piatră. Este posibil ca figurarea lor să constituie o indicație topografică legată de apropierea granței. În fața celor trei turnuri, o coloană de călăreți, pe două rînduri, în fruntea cărora se află însuși împăratul Traian. Călăreții sînt înarmați și poartă unii tunici de piele, peste care cade mantaua, prinsă pe umărul drept cu o fibulă, iar alții tunici scurte, fără mîneci, ca un hiton, de asemeni cu manta pe deasupra. Unul dintre călăreți poartă un* vexillum. *Primii trei călăreți, din imediata apropiere a împăratului, par, atît după costumul mai bogat, cît și după figurile mai caracterizate, a fi ofițeri superiori din anturajul împăratului. Scena reprezintă evident deplasarea rapidă a împăratului, după debarcare, către teatrul de război. Ea nu este reprezentată integral pe acest fragment, sfîrșitul ei aflîndu-se pe fragmentul următor, LXXVII. (Cic LXXXIX/233, 234, 235, EC LXXVI)*

LXXVI

https://biblioteca-digitala.ro

LXXVII. *Fragmentul reprezintă în stînga un grup de populaţie locală, în costum asemănător cu al dacilor — dar între care nu se disting* tarabostes, *cu* pileus-*ul tipic — ieşind în întîmpinarea împăratului, în faţa unui oraş. În dreapta, în faţa unei porţi în arcadă, împăratul aduce libaţie pe un altar, asistat de un* camillus *şi un cîntăreţ din flaut. Restul scenei este situat pe fragmentul LXXVIII. (Cic XC/236, EC LXXVII)*

INSTRUMENTE MUZICALE

119. Camillus — *copil, auxiliar al ceremoniei de sacrificiu — din scena de libaţie din segmentul LXXVII.*
120. Tubicines — *trîmbiţaşi — dintr-o scenă de sacrificiu, reprezentată în fragmentul VIII.*
121. *Cîntăreţ din flautul dublu, din scena de libaţie, reprezentată pe segmenul LXXVII.*
122. Cornicines — *corniști — dintr-o scenă de marş, reprezentată pe segmentul XLV.*

LXXVII

https://biblioteca-digitala.ro

119

120

121

122

https://biblioteca-digitala.ro

123

124

125

126

https://biblioteca-digitala.ro

123. *Femeie în costum de dacă din scena închinării populației locale din Moesia, din segmentul XXX.*
124. *Femeie în costum de dacă, din aceeași scenă ca și 123. (Clișeu ranversat).*
125. *Femeie în costum de dacă din scena de sacrificiu într-un oraș din Moesia, reprezentată pe LXXVIII.*
126. *Femeie în costum de dacă din aceeași scenă.*

LXXVIII. *Continuarea scenei de pe fragmentul LXXVII. În planul de fund patru sacrificatori* — poppae — *ținînd patru tauri, pentru sacrificiu. În planurile din față sînt redați participanții la sacrificiu din rîndurile locuitorilor orașului. Spre stînga locuitorii îmbrăcați în toge, însoțiți de soțiile și copiii lor, spre dreapta femei, bărbați și copii în costume dacice. Nici printre dacii din această scenă nu se disting* tarabostes. *(Cic XCI/237, 238, 239, 240, EC LXXVIII)*

LXXIX. *Pe fragment sînt reprezentați mai mulți soldați care deschid drum printr-o pădure. În dreapta sînt reprezentați soldații în costum de călătorie lucrînd la construirea unui drum care urcă în zig-zag, printr-un teren accidentat, asigurat continuu de o balustradă. În planul din fund, spre dreapta, un castru cu ziduri de piatră și turnuri de lemn. (Cic XCII/241, 242, EC LXXIX)*

LXXX. *Un grup de soldați defrișînd o pădure, într-un peisaj stîncos. În planul din fund un castru, după cîte se pare, încă în curs de construcție. (Cic XCII/243, 244, EC LXXX)*

LXXVIII

https://biblioteca-digitala.ro

LXXIX

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXI. *Ca și fragmentul LXXXII și acesta face parte dintr-o scenă mai mare reprezentînd atacul cetăților romane din Dacia — construite în urma păcii din 102 — de către daci. Pe acest fragment se distinge o fortificație dacică tipică, cu ziduri de piatră și porți cu profile simple, într-un peisaj stîncos. În spatele fortificației se înalță o creastă stîncoasă pe după care se strecoară un detașament de daci. În cetate un grup important de daci, iar din dreapta și din stînga, prin cele două porți, pătrund alte grupuri. Printre războinici, foarte mulți* tarabostes. *Dintre aceștia, unul purtînd spadă —* gladius *— a fost identificat cu Decebal. (Cic XCIII/245, 246, 247, EC LXXXI)*

LXXXII. *Fragmentul reprezintă un grup de daci abandonînd o luptă. În dreapta se distinge o fortificație romană — un castru — de pe zidurile căruia soldați auxiliari romani, lovesc cu sulițele în asediatorii daci de sub ziduri. Aceștia se retrag spre cetatea vizibilă în fragmentul precedent, către stînga. Alt grup se refugiază la adăpostul crestei stîncoase din al doilea plan, pe după care se strecoară spre cealaltă latură a cetății. O parte din asediatori, loviți de romani, cad sub zidurile cetății. Între asediatorii daci se distinge un singur* tarabostes, *cu* pileus-*ul caracteristic. (Cic XCIV/248, 249, EC LXXXII)*

LXXXI

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

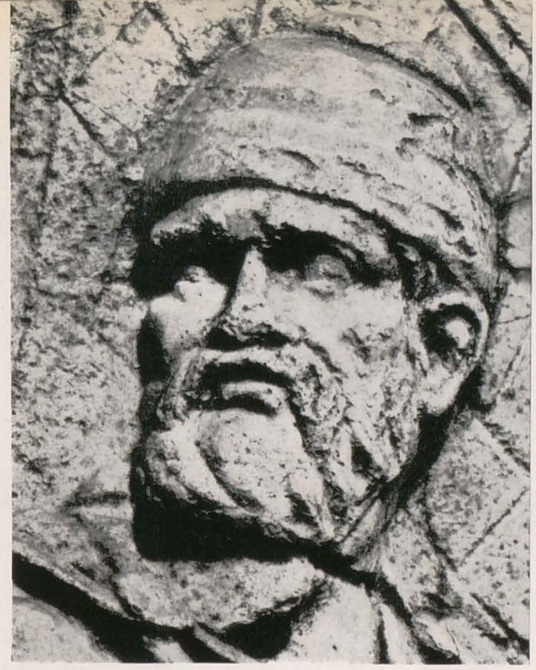

136

137

138

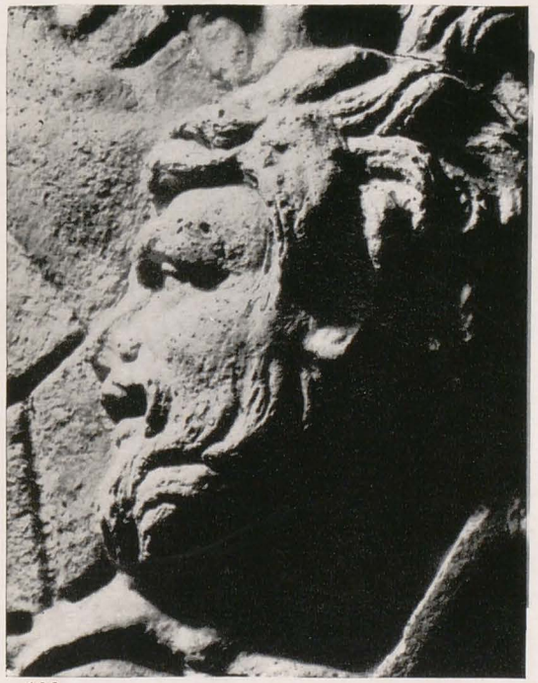

139

PORTRETE DE DACI

Imaginile 127, 128 și 129 sînt detali ranversate din segmentele XXIX, XIX și LXXXI. Imaginea 130 este un Symmachiarius *din segmentul LXXXVI. Iar portretele din imaginile 131, 135, 142, 143 sînt detalii din segmentul XXI; imaginile 132 și 141 sînt detalii din segmentul XIX; imaginile 133, 136 și 140 sînt detalii din segmentul LXXXI; imaginile 134, 137, 138 și 139 sînt detalii din segmentul XXIV.*

140

141

142

143

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

144. *Relief de pe unul dintre piedestalele coloanelor de pe fațada Arcului de triumf al lui Septimiu Sever, ridicat în 203 e.n. în Forul Roman din Roma. Relieful de pe pagina alăturată reprezintă un soldat roman ducînd legat un prizonier dac.*

LXXXIII. *Fragmentul reprezintă continuarea secvențelor din reliefurile LXXXI și LXXXII. Este reprezentat un castru roman asediat de daci și apărat de auxiliari romani. Castrul cu ziduri de piatră, dar fără creneluri și turnuri, are două porți vizibile. Latura lui stîngă se putea distinge pe fragmentul LXXXII. Pe fragmentul nostru se vede cea mai mare parte a acestui castru și o poartă. Auxiliarii lovesc cu sulițele de pe ziduri și ies la contraatac. Ei resping astfel asaltul dacilor, care prinși între zidurile castrului și o creastă stîncoasă, sînt nimiciți. Scena se leagă evident cu cele anterioare și reprezintă un mare asalt al dacilor împotriva garnizoanelor romane lăsate în urma păcii din 102 e.n. în Dacia. În dreapta fragmentului este figurată altă cetate romană, pe care o asaltează un grup de daci. Asaltul lor este de asemeni respins de soldații auxiliari din garnizoană, iar dacii căzuți se amestecă cu cei morți la asediul celeilalte cetăți. Întreaga scenă, cu cele trei sau patru secvențe, constituie una dintre scenele de motivare. Ea justifică declanșarea imediată a războiului, fără discuții sau solii preliminare. (Cic XCIV, XCV/250, 251, 252, EC LXXXIII)*

LXXXIII

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXIV

LXXXIV. *Fragmentul înfăţişează continuarea scenei reprezentată pe cele trei fragmente anterioare. În interiorul unor fortificaţii romane au pătruns luptători daci pe care soldaţii romani auxiliari din garnizoană îi resping cu dîrzenie. Dar după toate aparenţele forţele apărătorilor au fost copleşite, pentru că este necesară intervenţia împăratului, împreună cu o unitate de cavalerie şi cu soldaţi din legiuni, ca ca să pună capăt asaltului. Împăratul vine dinspre dreapta, ca şi cum ar fi ocolit poziţiile dacice, şi le-ar fi căzut asediatorilor în spate. Legionarii chiar ocolesc o creastă stîncoasă ca să ajungă la fortificaţia luată cu asalt de daci. Exegeţii au discutat mult pentru a stabili dacă secvenţa aceasta relatează o intervenţie reală a împăratului, care în această vreme se afla în drum spre front, undeva în Moesia, şi care după acest episod va fi reîntîlnit la Drobeta, unde inaugurează podul nou construit de Apollodor din Damasc, sau dacă este vorba numai de o figurare simbolică a lui Traian, pentru a semnifica faptul că aceeaşi* « Virtus imperatoris » *este forţa supranaturală care asigură şi de această dată victoria romanilor. (Cic XCVI, XCVII / 253, 254, 255, 256, EC LXXXIV)*

MONEDE ROMANE

145. Aureus *emis de Traian, avînd pe revers reprezentarea Columnei. Colecţia Pinacasteli, Forli. (determinare Octavian Iliescu).*
146. Sestertius *emis de Traian, avînd pe revers Victoria scriind pe un scut „Vic (toria) Dac (ica)". Bronz. Cabinetul Numismatic al Academiei R.S.R. (determinare Octavian Iliescu)*
147. Sestertius *emis de Hadrian avînd pe revers personificarea provinciei Dacia. Bronz. Cabinetul Numismatic al Academiei R.S.R. (determinare Octavian Iliescu).*
148. Sestertius *emis de Traian avînd pe revers templul lui Jupiter. Bronz. Cabinetul Numismatic al Academiei R.S.R. (determinarea Octavian Iliescu).*

https://biblioteca-digitala.ro

145

146

147

148

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXV. *Fragmentul înfăţişează pe împăratul Traian săvîrşind un sacrificiu — probabil o* lustratio *— în faţa podului construit de Apollodor din Damasc la Drobeta. În planul din fund se disting spre stînga un castru, cu zid de piatră, dar fără creneluri şi turnuri, şi cu un cort mare flancat de două construcţii dreptunghiulare, prelungi în interior. Spre stînga se distinge podul, cu cinci pile în loc de douăzeci, dar cu picioarele de zidărie şi cu tablierul de lemn, aşa cum fusese în realitate. În faţa acestora spre stînga, trupa, cu armuri de tip* lorica segmentata *— specifice pentru legionari — şi cu cele trei* signa *pe care le purta şi detaşamentul cu care s-a îmbarcat împăratul la Brundisium. În dreapta, împăratul, cu suita şi cu ajutoarele rituale, aduce libaţie. (Cic XCVIII, XCIX/257, 258, 259, 260, 261, EC LXXXV)*

LXXXVI

LXXXVI. *În continuarea secvenţei de pe fragmentul LXXXV, este redată primirea de către împărat, în faţa unui oraş, caracterizat, prin clădiri monumentale — amfiteatru, incintă fortificată, sanctuar —, a unor grupuri de populaţii « barbare ». Exegeţii au considerat că este vorba de solii ale populaţiilor din preajma teatrului de război. Alţii — Fl. B. Florescu şi Radu Vulpe — de solii ale aliaţilor dacilor. Trebuie remarcat că printre « barbarii » reprezentaţi în secvenţă nu se poate identifica nici un dac, şi că, în schimb, pot fi identificaţi unii care atît în primul război, cît şi în al doilea au figurat printre aliaţii romanilor. (Cic C/262, 263, 264, EC LXXXVI)*

149. *Podul lui Apollodor din Damasc, ridicat la Drobeta în 103—105. e.n. Detaliu din secvenţa* LXXXV.

150. *Culeea podului lui Apollodor din Damasc, de la Turnu Severin.*

151. *Castrul de la Drobeta. Faza cea mai veche a castrului, a servit drept cartier general în 105 e.n. A fost reparat în sec. III e.n., în sec. IV e.n. şi în sec. VI e.n.*

https://biblioteca-digitala.ro

149

150

151

https://biblioteca-digitala.ro

152

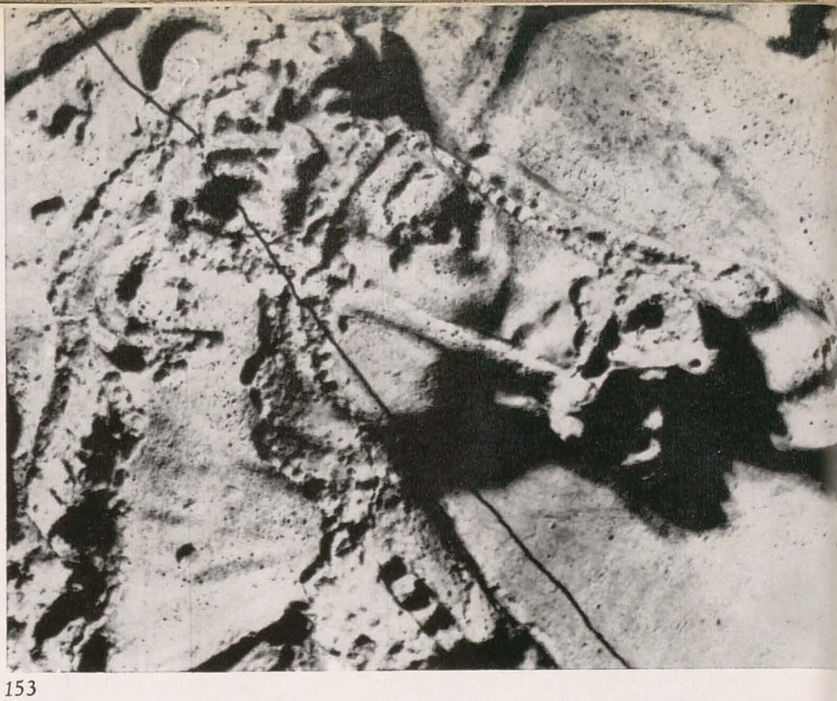

153

154

156

155

157

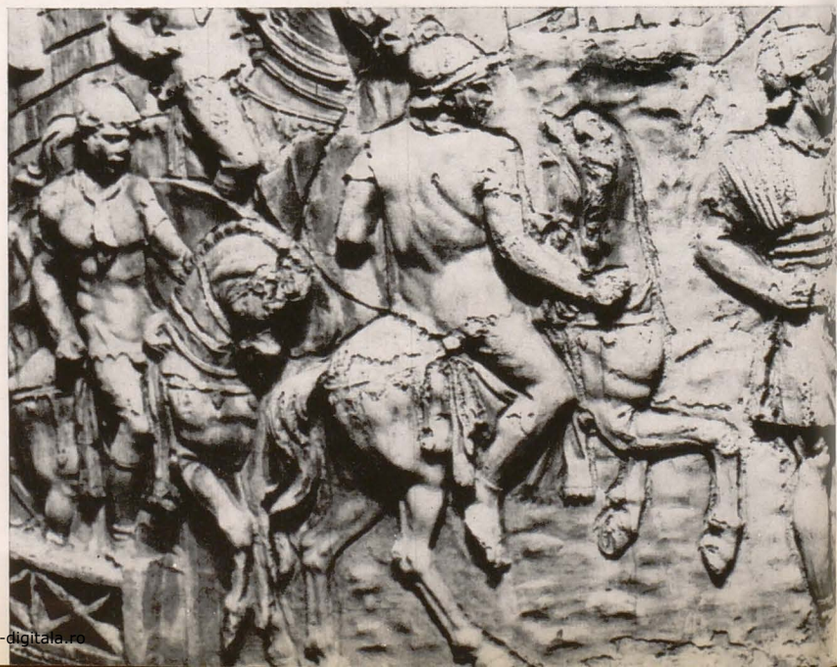

https://biblioteca-digitala.ro

CAII PE COLUMNĂ. *În imaginea 152, calul împăratului din secvența XXVII (clișeu ranversat). În 153 calul unui cavalerist din aceeași secvență. În 154, cavalerist cu caii la adăpat din secvența XXVII. În 155, călăreți daci trecînd Dunărea — secvența XXIV. În 156, călăreți daci urmăriți de romani — secvența CXV. În 157, o patrulă romană de cavalerie — detaliu din secvența XVI. În ansamblul lor, imaginile de cai se leagă de tradiția plastică antică, prin anatomia armonios proporționată, prin redarea jocului maselor de mușchi în mișcare și prin finisajul deosebit de sensibil al pielii. O particularitate a acestor imagini este redarea mult mai veristă a mișcării cailor, îndeosebi a galopului, care, în general, în toate artele are un caracter marcat convențional.*

LXXXVII

LXXXVII. *Marșul trupelor romane prin Dacia după ce au trecut podul de la Drobeta. De la stînga la dreapta se disting: mica punte care face legătura între portalul monumental al podului și uscat. Pe ea, și în continuare spre dreapta, un grup de soldați îmbrăcați în armuri de tip* lorica segmentata, *deci din legiuni. În fruntea lor se distinge un ofițer cu* lorica Graeca *— platoșe — și încă un personaj în costum de călătorie, cu tunică lungă și cu mantia azvîrlită pe umeri. Soldații poartă — ca și în alte secvențe asemănătoare — bagajul în vîrful sulițelor. Partea de sus a reliefului fiind ruptă, acestea nu se păstrează decît în parte. În fața acestor legionari un grup de cavaleriști, cu tunici de piele, în fruntea cărora merge însuși împăratul, tot călare. În dreptul lui, în planul din fund se distinge imaginea unei fortificații, cu o poartă cu fronton deasupra. (Cic CI, CII/265, 266, 267, 268, EC LXXXVII)*

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXVIII. *Continuarea scenei precedente, reprezentînd marşul romanilor prin Dacia, după trecerea podului de la Drobeta. În stînga banda este împărţită în două registre: în registrul superior, reprezentînd planul din fund, sînt redate elemente de peisaj caracteristice. De la stînga la dreapta se disting un sanctuar pe o înălţime, apoi o fortificaţie rotundă, fără turnuri şi creneluri, cu poartă cu arcadă, şi cu un cort mare în interior. În registrul de jos se vede o trupă de legionari, cu* signa *în frunte şi cu* cornicines, signa *sînt aceleaşi ca în secvenţa îmbarcării la Brundisium —precum şi cu un* victimarius, *care ţine un taur. După toate aparenţele este vorba de trupele care se pregătesc de sacrificiu şi ies în întîmpinarea împăratului. În partea dreaptă a reliefului, separată de secvenţa precedentă de un arbore care taie toată înălţimea benzii decorate, se desfăşoară o scenă de sacrificiu —*lustratio. *În interiorul unui castru, fără turnuri şi creneluri, împăratul, cu capul acoperit de o pulpană a mantalei —*velato capite *—aduce libaţie, asistat de flautist şi de* camillus, *în prezenţa ofiţerilor şi a unor soldaţi cu capetele încununate. În exterior soldaţii defilează —în frunte* tibicinii *şi* cornicines, *după care vin* victimarii, *conducînd un taur, o oaie şi porc, pentru jertfa tradiţională —* suovetaurilia *— după care urmează restul soldaţilor. (Cic CII, CIII/269, 270, 271, 272, 273, EC LXXXVIII).*

LXXXVIII

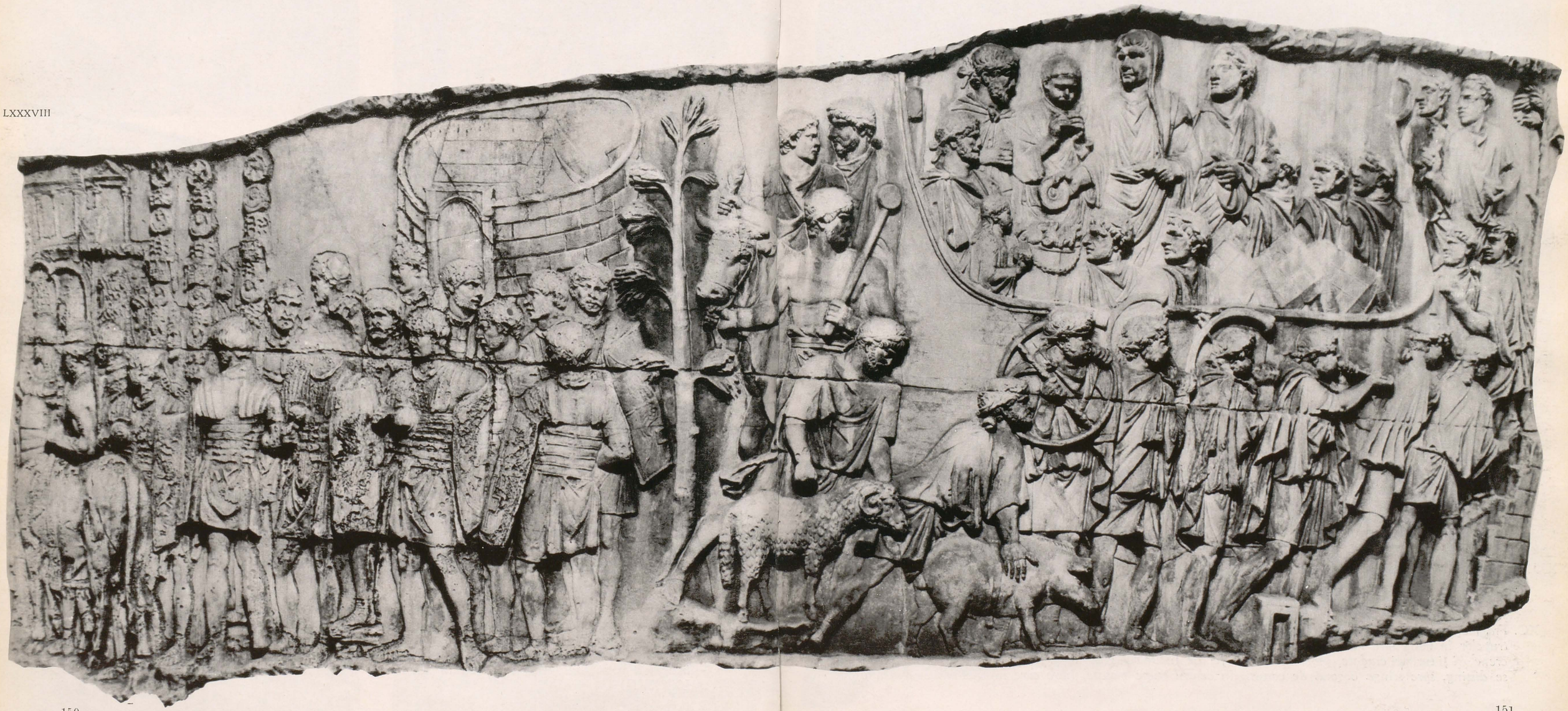

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXIX. *Pe fragment este reprezentată o scenă de* exhortatio *— cuvîntarea împăratului către trupe, înainte de deschiderea ostilităţilor. Pe un* suggestus *— împăratul însoţit de alţi trei ofiţeri, toţi cu arme, vorbeşte unui grup de legionari, cu scuturi împodobite şi cu panaşuri la casc între care se disting un* aquilifer *şi trei* signiferi, *care formează careul în faţa estradei. (Cic CIV/274, 275, 276, 277, 278, EC LXXXIX)*

XC. *Fragmentul reprezintă două scene distincte — în stînga un sfat de război, iar în dreapta plecarea trupelor în marş spre interiorul Daciei. În stînga este reprezentat un castru, cu ziduri de piatră, cu creneluri şi turnuri ciudate, proeminente, la fel de înalte ca zidurile şi de plan circular. În interior se disting, spre stînga o zonă de corturi, în centru trupe masate, între care un* vexillarium, *apoi o*

https://biblioteca-digitala.ro

estradă înaltă, pe care are loc sfatul de război. Împăratul stînd aşezat pe un fel de soclu cubic, iar în jurul lui trei generali, toţi îmbrăcaţi cu lorica Graeca, *par a avea o convorbire animată.*
Spre dreapta, pe două registre este reprezentat marşul trupelor. În registrul inferior, legionarii înarmaţi, în coloană, se îndreaptă în pas viu spre dreapta. În registrul superior se distinge un car cu două roate tras de catîri şi mînat tot de legionari. În continuarea carului, altă coloană de trupe. Scena se continuă şi pe fragmentul următor.
Într-o anumită măsură, succesiunea de scene de pe această porţiune a benzii decorate, repetă succesiunea de motive iconografice de la începutul ei — primul război dacic: trecerea Dunării, sfatul de război, sacrificiul solemn, cuvîntarea împăratului către trupe, după care începea reprezentarea marşului propriu-zis. (Cic CV, CVI/279, 280, 281, EC XC)

XC

https://biblioteca-digitala.ro

XCI. *Fragmentul reprezintă o scenă complexă, compusă din mai multe secvenţe. Jos în stînga, coloana de legionari, continuare a aceleia de pe fragmentul precedent, avînd în frunte un ofiţer, îmbrăcat în* lorica Graeca, *un* signifer, *un* vexillarius *şi un* aquilifer, *după care urmează trupa obişnuită. În registrul superior de asemeni se poate distinge capătul unei coloane, conduse de un ofiţer, îmbrăcat în* lorica Graeca.
În centrul segmentului, imaginea unui castru cu ziduri de piatră, porţi axiale şi un singur crenel. În interiorul acestuia, spre dreapta, în fund, se disting nişte construcţii cu acoperiş în două ape. În centrul castrului soldaţi auxiliari *descarcă două care trase de cai, de baloturi mari — probabil provizii. În faţa castrului o scară care coboară spre marginea benzii decorate. Pe platforma de sus a scării un soldat auxiliar în poziţie de sentinelă, iar la piciorul scării alt auxiliar, care ia apă într-un vas. Motivul iconografic al soldatului care ia apă se întîlneşte aci pentru a treia oară. În dreapta castrului, în registrul superior, o coloană de legionari, în arme, pornind în marş spre dreapta. În registrul inferior, o construcţie circulară, din zid de piatră, de înălţime inegală, cu două turnuri înalte şi înguste în centru. (Cic CVI, CVII/282, 283, 284, 285, EC XCI)*

https://biblioteca-digitala.ro

158

159

160

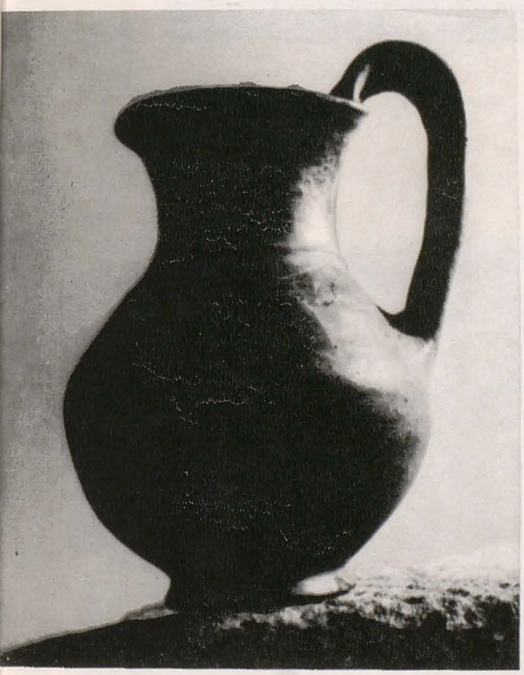

161

162

163

164

165

VASE DACICE ŞI ROMANE

În imaginea 158, soldat auxiliar roman luînd apă cu un vas, detaliu din segmentul XCI. În 159, «Fructieră», vas ceramic de la Zimnicea, sec. IV î.e.n. În 160, dacii asediaţi la Sarmizegetusa, împărţind ultima rezervă de apă dintr-un cazan, detaliu din secvenţa CII. În 161, vas ceramic — cană — de la Augustin, jud. Braşov, sec. I î.e.n. În 162, cupă cu picior de argint din tezaurul de la Sîncrăieni, jud, Harghita, sec. I î.e.n. În

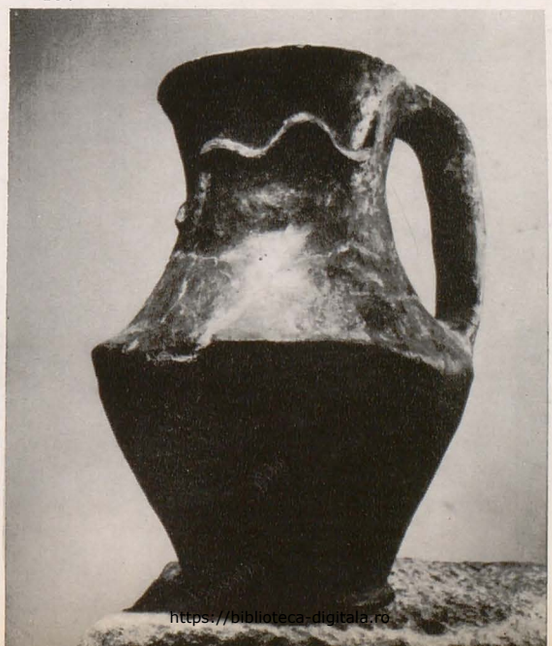

https://biblioteca-digitala.ro

165

167

XCII

https://biblioteca-digitala.ro

163, cană —vas ceramic de la Poiana, Vrancea, sec. I e.n. 164, cană, vas ceramic lucrat cu mîna, de la Zimnicea, sec. IV î.e.n. În 165, vas ceramic de la Poiana, Vrancea sec. II — I î.e.n.

166. *Coiful traco-getic de aur, cu decor istoriat în relief ciocănit, descoperit la Poiana-Coţofeneşti, jud. Prahova, sec. V î.e.n. Muzeul de istorie a R.S.R.*

167. *Coif de argint cu decor istoriat în relief ciocănit. Face parte din tezaurul descoperit în mormîntul unui şef traco-get, la Agighiol, jud. Tulcea, sec. IV î.e.n. Muzeul de istorie a R.S.R.*

XCII. *Pe acest segment se continuă secvenţa începută pe segmentul anterior. În registrul superior este reprezentată coloana de legionari care se distingea încă în extrema dreaptă sus a segmentului anterior. Capătul ei pătrunde într-un castru care ocupă centrul segmentului. În vîrful ei se află doi* cornicines, *apoi doi ofiţeri superiori, purtînd* lorica Graeca, *după care urmează un* aquilifer, *un* signifer *şi un* vexillarius. *În registrul inferior, paralel cu coloana legiunii, este reprezentat marşul unei coloane de auxiliari: arcaşi, cu coifuri conice, cămăşi de piele şi lungi tunici pe dedesubt, luptători cu măciuca, cu bustul gol, pantaloni strînşi pe pulpă şi părul înnodat pe o latură a frunţii, prăştiaşi, cu tunici şi mantale scurte, şi cu capul gol. Aceste două unităţi din urmă, poartă scuturi ovale. În centru şi în dreapta, tot cîmpul segmentului este ocupat de un castru, cu ziduri de piatră, fără turnuri şi creneluri, şi cu porţi axiale, în interiorul căruia un legionar îndeplineşte o acţiune greu de identificat. Trupele din legiuni pătrund înlăuntru prin poarta laterală stîngă. Un auxiliar stă de santinelă la poarta frontală a castrului. (Cic CVIII, CIX/ 286, 287, 288, 289, EC XCII)*

XCIII. *Segmentul înfăţişează o scenă complexă, compusă din mai multe secvenţe: în planul de fond este figurat un castru de zid, fără turnuri şi creneluri, cu corturi în interior. În faţa lui un grup de soldaţi seceră grîu, iar alţi trei aduc caii şi catîrii de la păşune. Spre dreapta, trei soldaţi, auxiliari, lîngă*

XCIII

https://biblioteca-digitala.ro

168

169

170

171

https://biblioteca-digitala.ro

un pîlc de arbori privesc o cetate dacică, pe o culme stîncoasă, ai cărei apărători au ieşit şi-i privesc şi ei pe romani. (Cic CX, CXI/291, 292, 293, EC XCIII)

SARMIZEGETUSA REGIA

168. *Vedere din pădurea de la Grădiştea Muncelului, cu ruinele zidului de incintă ale cetăţii dacice Sarmizegetusa Regia. Sec. I e.n.*
169. *Împrejurimile bastionului pentagonal care apără incinta sacră de la Sarmizegetusa Regia. Sec. I e.n.*
170. *Bastionul pentagonal care apără incinta sacră de la Sarmizegetusa Regia. Sec. I. e.n.*
171. *Vedere din pădurea de la Grădiştea Muncelului, cu ruinele zidului de incintă al cetăţii dacice Sarmizegetusa Regia. Sec. I e.n.*

XCIV. *Pe acest segment sînt înfăţişate începuturile ostilităţilor dintre daci şi romani, în cel de al doilea război dacic al lui Traian. Partea stîngă şi centrală a segmentului este ocupată de imaginea unei cetăţi dacice, cu creneluri şi turnuri, zidită din blocuri de piatră, şi cu intrarea printr-o poartă cu turn deasupra. O incintă mai mică, ca un bastion, precede spre stînga şi frontal, incinta mare. În interior luptători daci, în atitudini agitate —artistul a vrut să sugereze pregătirile de luptă. În exterior, spre stînga şi spre dreapta, într-un peisaj stîncos, de asemeni grupuri de luptători daci,* comati *şi* tarabostes, *care de asemenea fac gesturi sugerînd discuţia şi pregătirile. Central şi spre stînga jos, o în.— căierare între daci şi auxiliari şi* symmachiarii *romani, caracterizată tocmai prin înverşunarea luptei. Ca peste tot în reliefurile Columnei victoria este de partea romanilor. Se disting mai mulţi daci căzuţi iar cei cîţiva rămaşi, apărîndu-se cu furie. (Cic CXI, CXII/295, 296, 297, 298, 299, EC XCIV)*

XCIV

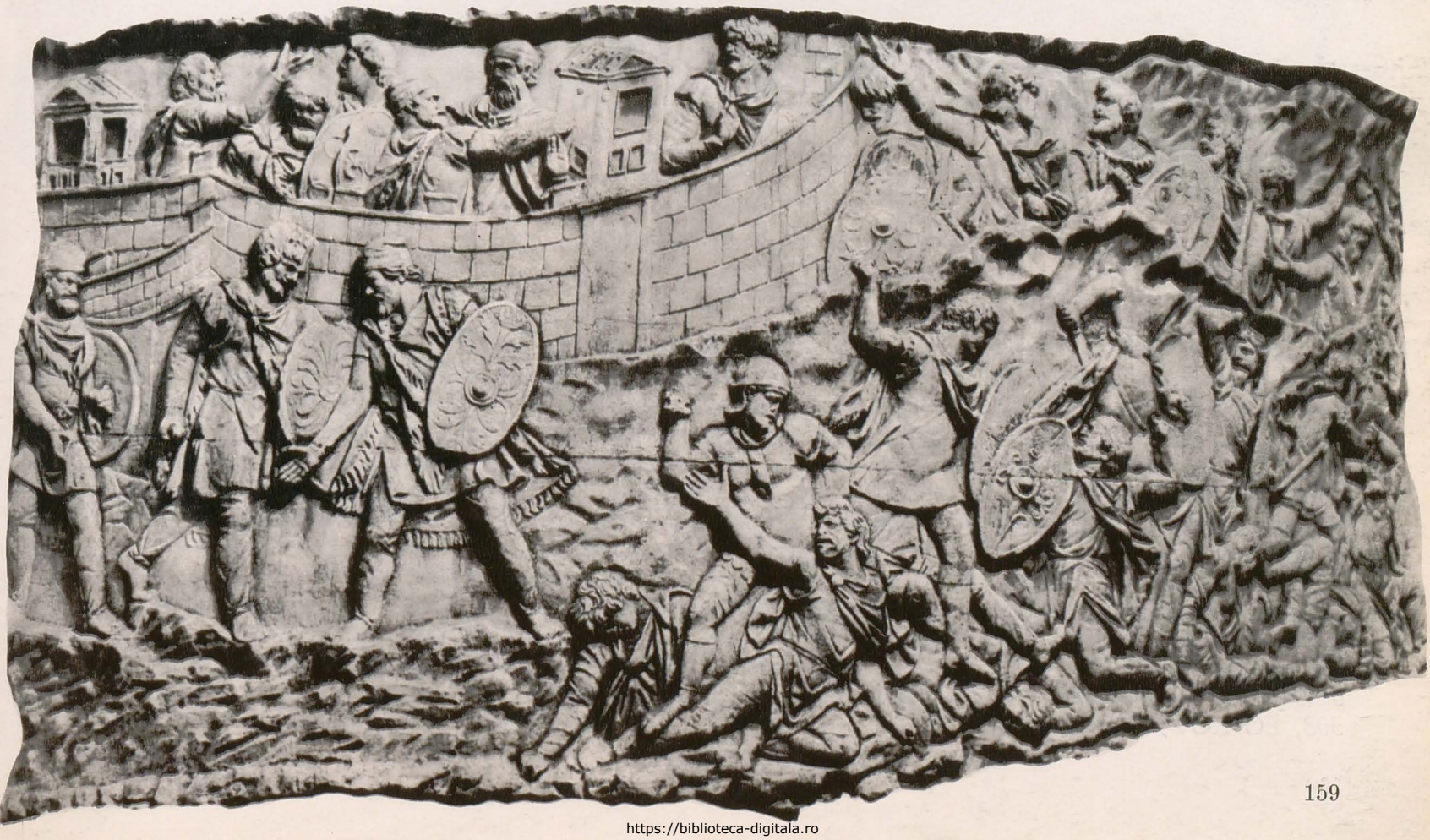

https://biblioteca-digitala.ro

XCV

XCV. *Segmentul reprezintă începutul operaţiilor din jurul capitalei dacilor Sarmizegetusa. În stînga este înfăţişat un castru roman, cu zid de piatră, fără turnuri, şi cu creneluri numai pe o latură, avînd o singură poartă spre stînga, păzită de doi soldaţi auxiliari înarmaţi. Castrul prezintă o particularitate: un zid se desprinde lateral din dreptul porţii şi se îndreaptă spre marginea de jos a benzii decorate. În interiorul castrului se distinge un mare cort. În dreapta, în planul de fond, o fortificaţie dacică, a cărei incintă este parţial constituită de un masiv stîncos, iar cealaltă parte de un zid de piatră, pe care o iau cu asalt un grup de soldaţi romani. Se disting, în centrul segmentului, un grup de luptători —legionari, auxiliari cu tunici de piele,* symmachiari *prăştiaşi. Între* auxiliari *se deosebesc unii care poartă scări de asalt. Dacii se apără cu înverşunare, dar romanii au şi ajuns sus pe ziduri. Totuşi se pare că nu au reuşit să cucerească cetatea, pentru că în secvenţele următoare nu se vede nici o scenă de ocupare şi incendiere a unei fortificaţii dacice, cum de obicei se procedează în celelalte episoade ale Columnei. De altfel apărătorii cetăţii ajung să bombardeze cu pietroaie şi pe asaltatorii de jos. În faţa castrului şi în spatele trupelor de asalt, doi* signiferi. *(Cic CXIII/300, 301, 302, 303, EC XCV)*

https://biblioteca-digitala.ro

XCVI. *Cu acest segment începe scena complexă şi lungă a asediului Sarmizegetusei. În planul de fond se distinge o cetate dacică, cu zid de bolovani, în asize alterne cu tiranţi, cu turnuri înguste, şi cu porţi de-a lungul traseului poligonal. În interior se distinge o clădire lungă şi îngustă, cu traseu în arc de cerc şi cu acoperiş în două ape. În colţul din stînga al acestei cetăţi, un grup de daci se luptă cu înverşunare ca să respingă atacul unui detaşament de asalt roman. În rîndurile acestuia luptă auxiliari cu tunici de piele, şi prăştiaşi* symmachiarii. *Dacii resping asaltul trăgînd cu arcurile, lovind cu suliţele şi azvîrlind cu bolovani. În dreapta un grup de trupe romane, pe zidurile unui castru de piatră, priveşte cetatea duşmană. În mijlocul acestui grup, format din soldaţi auxiliari, se poate distinge împăratul Traian însoţit de doi alţi ofiţeri, toţi trei îmbrăcaţi cu platoşe. După toate aceste elemente, scena reprezintă un sfat de război cu privire la asediul Sarmizegetusei, care nu a putut fi luată prin asaltul reprezentat în partea stîngă a segmentului. De altfel indicarea unui castru, sub zidurile cetăţii dacice, arată că lucrările de asediu începuseră încă din acest moment al naraţiunii. (Cic CXIII/304, 305, 306, 307, EC XCVI)*

https://biblioteca-digitala.ro

XCVII. *Segmentul reprezintă continuarea lucrărilor de asediu și asalturile locale încercate de romani. Pe planul de fond este redată, ca un motiv plastic continuu și general — puțin detaliat — incinta cetății dacice din segmentul precedent, care continuă și pe acesta. În fața cetății în stînga, un grup de soldați auxiliari și de legionari, formînd de fapt sfîrșitul grupului, înfățișat împreună cu Traian în castru, supraveghează și păzesc trei berbeci mecanici care bat zidurile cetății. Este interesantă maniera de redare a acestora, artistul urmărind nu atît justețea perspectivei și redarea mișcării, cît mai ales descrierea minuțioasă a structurii mașinilor de război.*

XCVII

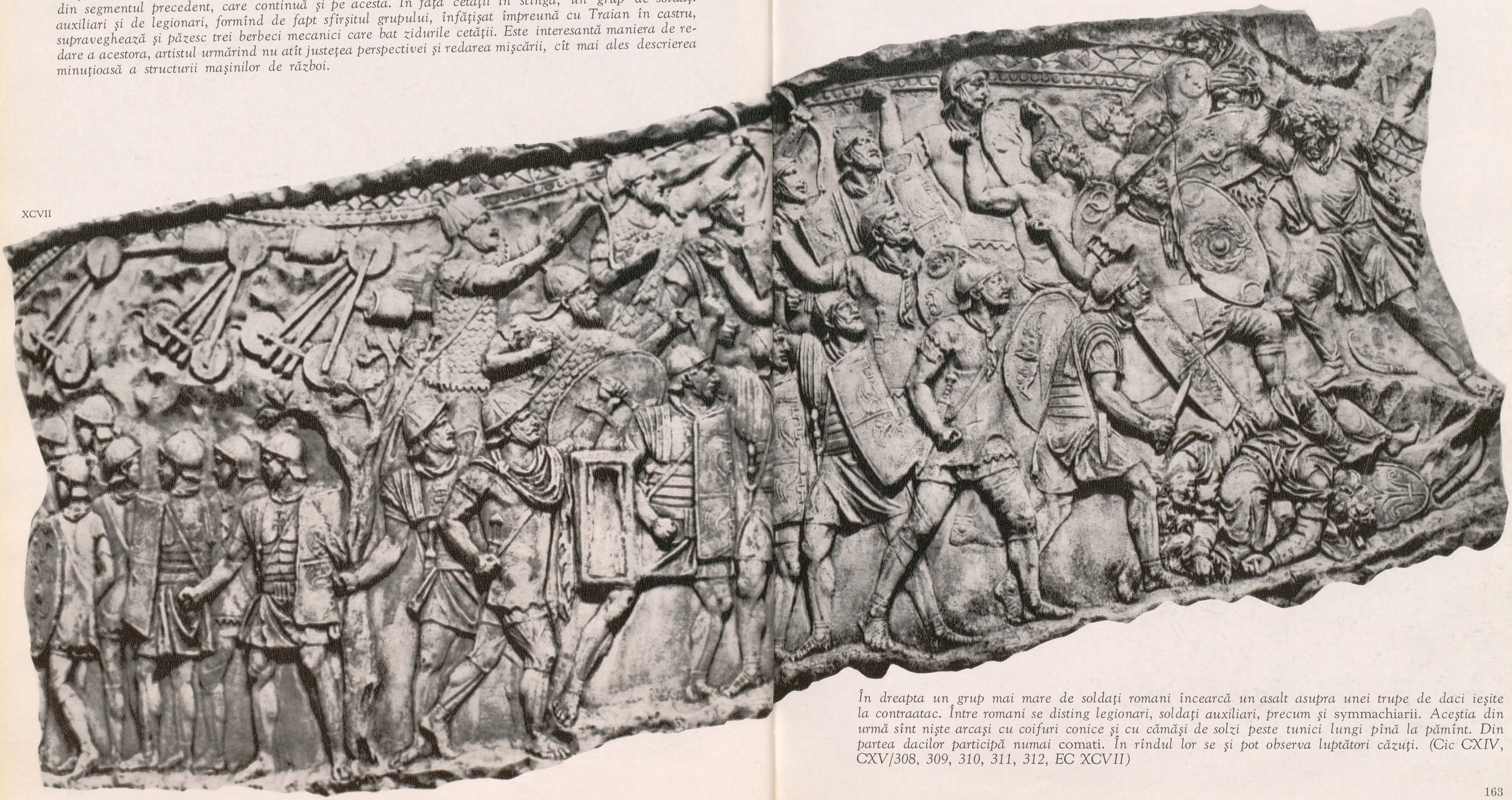

În dreapta un grup mai mare de soldați romani încearcă un asalt asupra unei trupe de daci ieșite la contraatac. Între romani se disting legionari, soldați auxiliari, precum și symmachiarii. *Aceștia din urmă sînt niște arcași cu coifuri conice și cu cămăși de solzi peste tunici lungi pînă la pămînt. Din partea dacilor participă numai* comati. *În rîndul lor se și pot observa luptători căzuți. (Cic CXIV, CXV/308, 309, 310, 311, 312, EC XCVII)*

https://biblioteca-digitala.ro

XCVIII. *Segmentul constituie încheierea marei scene a asediului Sarmizegetusei. Şi pe acest segment, tot registrul superior este ocupat de figurarea cetăţii ale cărei ziduri însă au alt caracter fiind construite, de la un anumit moment încolo, din blocuri mari, paralelipipedice. În interiorul cetăţii se disting apărătorii concentraţi în anumite puncte, în funcţie de desfăşurarea acţiunii istorice, după cum se va vedea. În stînga jos, se află grupul de* comati, *care a încercat contraatacul figurat pe segmentul anterior. O parte dintre ei, se întorc către dreapta unde romanii încearcă alt asalt. Unii dintre apărătorii din interiorul zidurilor sprijină contraatacul celor din exterior.*
În dreapta, un grup de legionari, cu tîrnăcoape şi securi, încearcă să creeze o breşă, dărîmînd o parte din zidul de piatră cubică, care iese în afară din linia generală a zidului cetăţii. Un detaşament de auxiliari, cu suliţe, îi acoperă, luptîndu-se cu dacii din cetate care s-au regrupat şi încearcă să-i împiedice pe romani să distrugă zidul. De asemenea, o parte din grupul din exterior se întoarce spre asaltatorii romani. Dacii aruncă cu suliţele în romani şi lasă să se prăvălească blocuri din zidul pe care vor să-l distrugă, în capetele apărătorilor celor ce distrug zidul. Întreaga secvenţă are un caracter foarte dinamic reuşind să redea pe deplin înverşunarea luptei, efortul romanilor şi dîrzenia dacilor, ca şi faptul că romanii nu izbutesc să pătrundă cu forţa în cetate. Printre dacii din interiorul cetăţii se disting şi cîţiva tarabostes. *În extrema dreaptă, un arbore care taie banda decorată pe toată înălţimea ei, separă această lungă scenă a asediului de secvenţele următoare. (Cic, CXV, CXVI/312, 313, 314, 315, EC XCVIII)*

172. *Sarmizegetusa Regia — Sanctuarul vechi patrulater. Sec. I î.e.n.*

XCVIII

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

IC. *Segmentul conține mai multe secvențe reprezentînd pregătirile de asediu. În stînga mai mulți legionari doboară copaci din pădure cu securile. După ce îi doboară, le curăță trunchiurile, și îi taie, obținînd bîrne de anumite dimensiuni. Cu aceste bîrne, alt grup de legionari în centrul imaginii, construiesc un eșafodaj. Astfel de eșafodaje se mai disting și în planul de fond, unde unul este gata construit, iar la altul lucrează alți doi legionari. Al treilea legionar îndeplinește o acțiune greu de interpretat. După gest și după caracterul — destul de vag — al obiectului pe care îl mînuiește, s-ar părea că vizează ceva.*

Judecînd după imaginea de la LII este vorba de reprezentarea construirii amplasamentelor mașinilor de asediu, în jurul cetății Sarmizegetusa. În dreapta jos, un grup de legionari, cară bîrnele pentru construcția eșafodajelor. În mijlocul benzii decorate și în extrema dreaptă apare o curioasă imagine a unui dreptunghi, care acoperă picioarele unui legionar ocupat cu construcția unui eșafodaj. Nu se poate da nici o explicație acestei figuri. În ansamblul ei scena este foarte animată și destul de încărcată de figuri, probabil în intenția de a sugera graba în care acțiunea de pregătire a asediului s-a îndeplinit. (Cic CXVIII/316, 317, 318, EC XCIX).

IC

https://biblioteca-digitala.ro

C. *Segmentul reprezintă altă secvență din timpul lucrărilor de asediu; un* tarabostes *dac vine să se supună împăratului. Scena este organizată pe două registre. În registrul superior, în stînga se distinge sfîrșitul unui eșafodaj din segmentul precedent. Apoi întreaga lungime a segmentului este ocupată de un front de soldați auxiliari, cu tunici de piele, mantii scurte și înarmați cu săbii și scuturi ovale. Motivul este animat de atitudinile variate ale fiecărei figuri, sugerînd participarea la scena care se petrece în registrul inferior. Acesta este tratat ceva mai complex, în stînga împăratul, însoțit de doi ofițeri și urmat de doi ostași. Atît împăratul cît și cei doi acoliți ai săi sînt în costum de călătorie, fără arme și fără armuri, ceea ce subliniază caracterul pașnic al scenei. În fața împăratului, un* tarabostes, *în costumul caracteristic, cu* pileus, *pe cap, în genunchi, întinzînd mîna într-un gest de implorare. Împăratul face un gest cu mîna dreaptă, ca și cum ar voi să-l ridice. O atitudine binevoitoare se poate vedea și la ofițerul din stînga împăratului. Restul registrului inferior este ocupat de auxiliari, a căror atitudine animată reflectă aceeași participare ca și la cei din registrul superior. Scena este încheiată de un arbore care taie toată înălțimea benzii decorate. (Cic CXVIII/319, 320, 321, 322, EC C)*

C

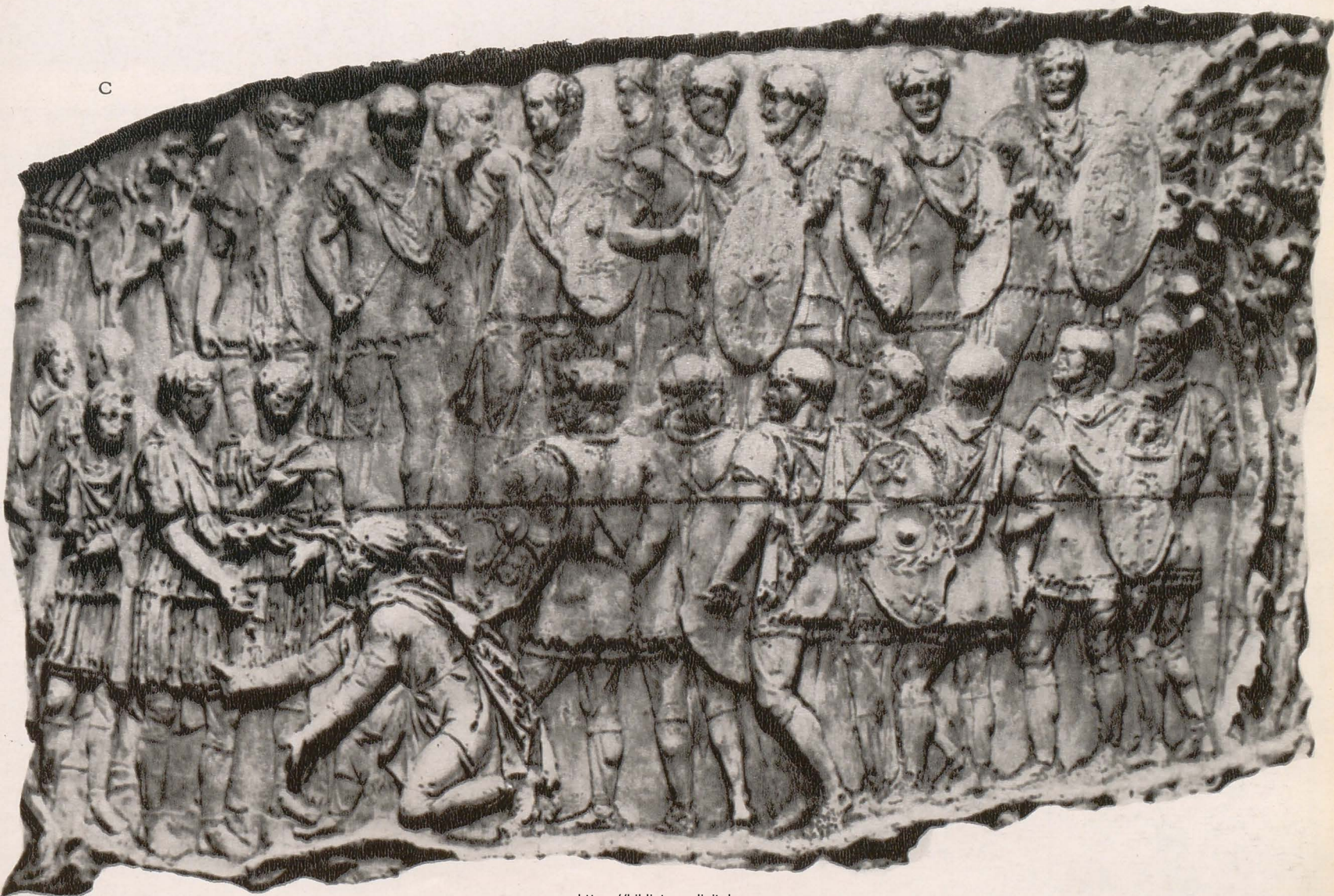

https://biblioteca-digitala.ro

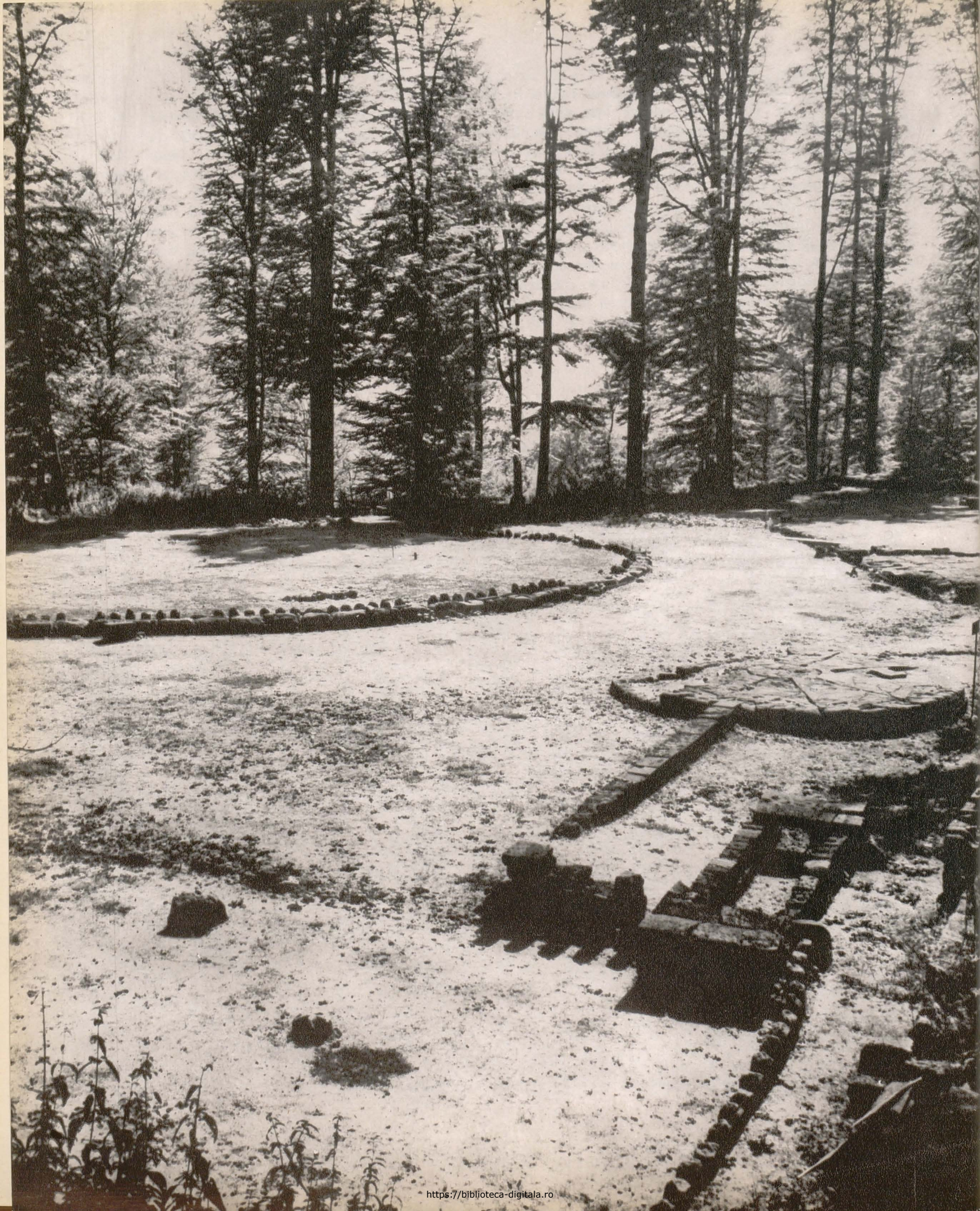

https://biblioteca-digitala.ro

173. *Sarmizegetusa Regia, Incinta sacră, sanctuarul mare circular, cu caracter de calendar şi altarul din lespezi, denumit soarele de andezit.*

CI. *Segmentul reprezintă o scenă care marchează începutul sfîrşitului rezistenţei dacice. Acţiunea se petrece în cadrul unei cetăţi dacice, cu ziduri din piatră de Falie şi cu incintă de traseu complex. Un grup de daci, majoritatea* tarabostes, *dau foc unor construcţii — turnuri rotunde şi patrulatere, construcţii dreptunghiulare, înalte, cu acoperiş în două ape. Toate acestea se află în afara incintei propriu-zise, dar înconjurate parţial cu ziduri avînd acelaşi caracter.*
În dreapta, în interiorul incintei cetăţii propriu-zise, o scenă foarte agitată, în care se disting cîţiva daci căzuţi, purtaţi pe braţe de tovarăşii lor de arme. (Cic CXIX/323, 324, 325, EC CI).

MIJLOACE DE LUPTĂ ALE ROMANILOR

174. *Legionar roman în atac — detaliu din secvenţa XCVI.*
175. *Cavalerişti romani urmărindu-l pe regele Decebal — detaliu din CXV.*
176. *Prăştiaşi* symmachiarii *în luptă — detaliu din LIII.*
177. *Auxiliari romani la atac — detaliu din LVI.*
178. *Arcaşi în fruntea unei coloane de* symmachiarii *în marş — detaliu din XCII.*
179. *Legionari făcînd* testudo *la asaltul unei cetăţi — detaliu din LVII.*
180. *Împăratul Traian venind în ajutorul unei cetăţi asediate — detaliu din LXXXIV.*
181. *Prăştiaşi, în plină luptă — detaliu din LIX.*

CI

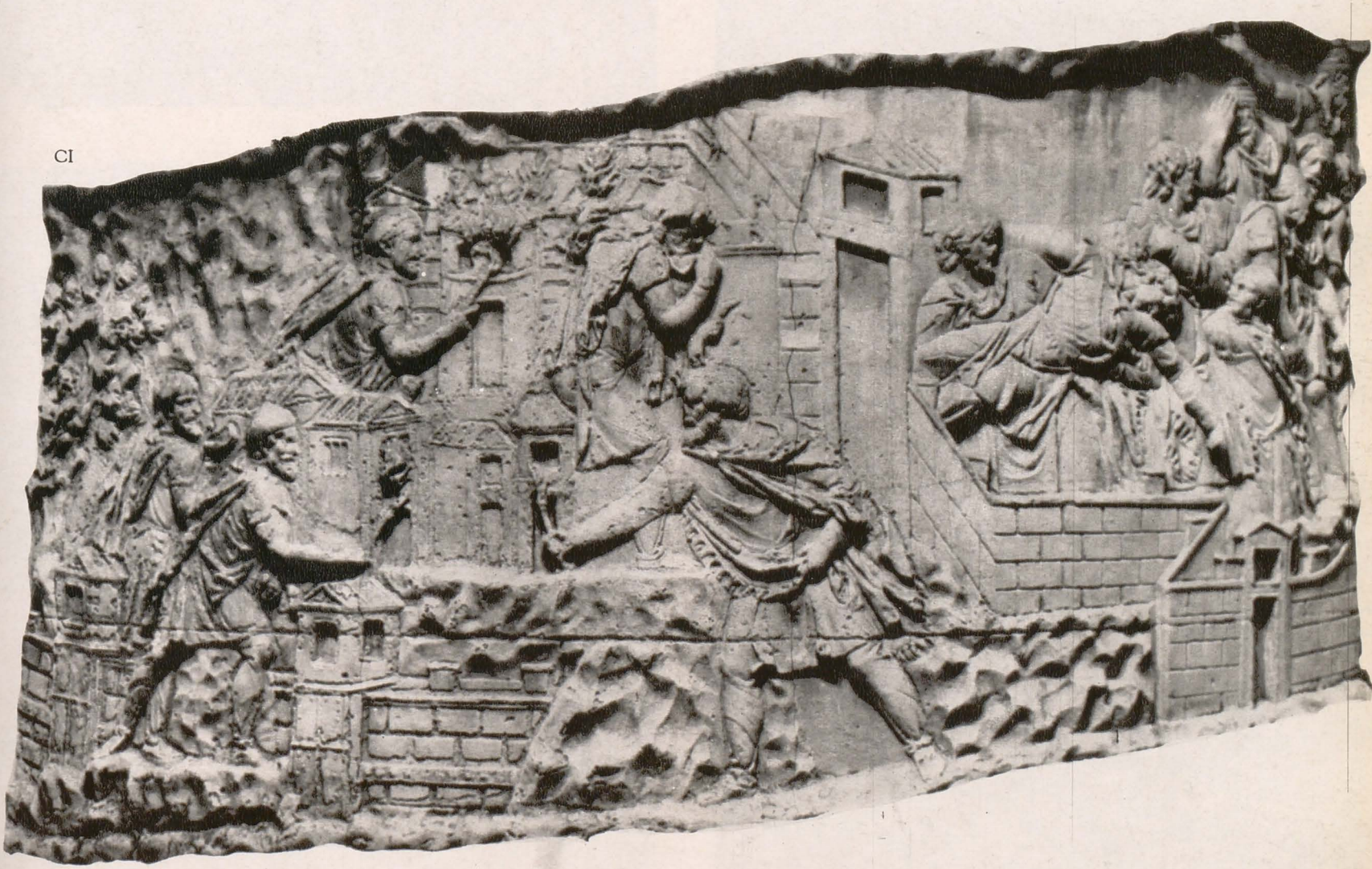

https://biblioteca-digitala.ro

174
178

175
179

176
180

177
181

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CII *Scena reprezentată pe segment este continuarea celei de pe segmentul precedent. Partea stîngă şi mijlocul imaginii este ocupată de o secvenţă în care un grup de daci, sub conducerea unui* tarabostes *impunător, cu trăsături nobile, îşi împart băutura dintr-un cazan. În dreapta acelaşi* tarabostes *îşi ia rămas bun de la alt nobil dac, care se înclină în faţa lui cu genunchiul la pămînt. În jurul lor alte cadavre de daci căzuţi. În extrema dreaptă, alt grup de daci iese din cetate, cu gesturi măsurate, ca şi cînd acţiunea ar avea un caracter tainic. Totul se petrece în cadrul cetăţii reprezentată parţial şi pe segmentul anterior. Scena a fost interpretată mai întîi ca sinuciderea în masă a şefilor daci asediaţi în Sarmizegetusa. Recent s-a propus interpretarea ei ca împărţirea ultimelor rezerve de apă în cetatea asediată, în care setea şi lipsurile începeau să facă victime. (Cic CXX, CXXI 326, 327, 328, 329, 330, EC CII)*

CIII

https://biblioteca-digitala.ro

CIV

182. *Scutul de fier de la Piatra Roşie, sec, I e.n. Muzeul de Istorie Cluj.*

CIII. *Scena reprezentată pe segment constituie continuarea celei de pe segmentul anterior, şi înfăţişează, în stînga, ieşirea dacilor din cetatea asediată. În fruntea lor merge un* tarabostes, *redat din spate, dar care pare asemănător cu acela care conducea, în secvenţa precedentă, împărţirea ultimelor rezerve de apă. Un arbore taie banda decorată pe toată înălţimea marcînd sfîrşitul marelui episod al asediului Sarmizegetusei. În dreapta acestuia un grup de legionari romani în arme. (Cic. CXXII, CXXIII/331, 332, 333, 334, EC CIII).*

CIV. *Spre stînga este reprezentat împăratul însoţit de doi ofiţeri şi urmat de legiuni — dintre care o parte au fost reprezentate pe segmentul anterior — în faţa căruia o mulţime de* comati, *se închină, în genunchi şi întinzînd mîinile pentru a cere îndurare. Împăratul şi ofiţerii sînt în arme, pentru a accentua caracterul forţat al supunerii. În dreapta se disting zidurile unei cetăţi. (Cic CXXIII/335, 336, EC CIV)*

https://biblioteca-digitala.ro

CV. *Segmentul înfățișează o cetate dacică asemănătoare cu aceea reprezentată în segmentele anterioare — adică cu Sarmizegetusa — atît ca traseu și detalii ale incintei, cît și ca tehnică a zidurilor și turnurilor în care s-au instalat romanii, înălțînd corturile pentru tabără. În stînga un grup de legionari și auxiliari, cară niște poveri în interiorul cetății. În centrul acesteia, în fața corturilor, împăratul ține o cuvîntare — exhortatio — soldaților. De data aceasta compoziția scenei este întrucîtva diferită. În mijloc, urcat pe suggestus, împăratul, însoțit de alt ofițer, amîndoi în lorica Graeca, vorbește, către dreapta. Trupele care-l ascultă sînt grupate atît în stînga — auxiliari — cît și în dreapta — auxiliari și legionari. În grupul legionarilor se disting și trei signa, care însă nu mai reproduc întocmai pe acelea reprezentate în scena îmbarcării la Brundisium. În extrema dreaptă, de fapt în afara incintei propriu-zise, doi auxiliari se îndreaptă spre dreapta. (Cic CXXIV, CXXV/338, 339, 340, 341, EC CV)*

CV

https://biblioteca-digitala.ro

CVI. *În stînga segmentului este reprezentată continuarea scenei anterioare cu sfîrşitul incintei cetăţii dacice, în interiorul căreia se disting corturi. Sus se deosebeşte coloana de soldaţi romani care iese din cetate, Este interesant de remarcat că la colţul zidului, în mare parte distrusă de o spărtură datorită schelei instalate pentru lucrările de restaurare din vremea papei Sixt al V-lea, se distinge un fel de poartă monumentală, prin care tocmai trece un soldat. Acest detaliu poate fi comparat cu altul mai puţin explicat, dar oricum similar din scena de pe segmentul CIII.*

Înspre dreapta naraţiunea continuă pe trei registre. În registrul de jos trei legionari în arme dar fără scuturi, croiesc drum prin pădure şi printre stînci, cu tîrnăcoape şi securi. Registrul din mijloc şi cel superior înfăţişează construirea unui castru (?). De o parte şi de alta a unui zid din blocuri de piatră, legionari cară blocuri şi le aşează. Ei sînt fără arme, cască şi scuturi, numai cu lorica segmentata *caracteristică. Scuturile şi căştile de altfel se văd rînduite jos în stînga. În dreapta, un arbore taie banda decorată pe toată înălţimea. (Cic CXXVI, CXXVII/342, 343, 344, 345, EC CVI)*

https://biblioteca-digitala.ro

CVII. *Segmentul prezintă alte secvențe din marele episod al lichidării rezistenței dacilor. În stînga se vede un castru, cu ziduri din blocuri de piatră, cu creneluri dar fără turnuri, și cu două porți în culise. În centrul castrului se află un cort mare flancat de două mai mici. Lîngă aceste corturi, două* signa, *asemănătoare cu acelea din* CV. *În fața castrului doi soldați auxiliari stau de pază, iar între ei sînt așezate, urmărind evident un efect decorativ, două scuturi cu căști de legionari. Purtătorii acestor elemente de armament sînt reprezentați în centrul imaginii. Aci cinci legionari cară bîrne de lemn și blocuri de piatră pentru a construi o incintă circulară, în interiorul căreia sînt figurate două care cu*

CVII

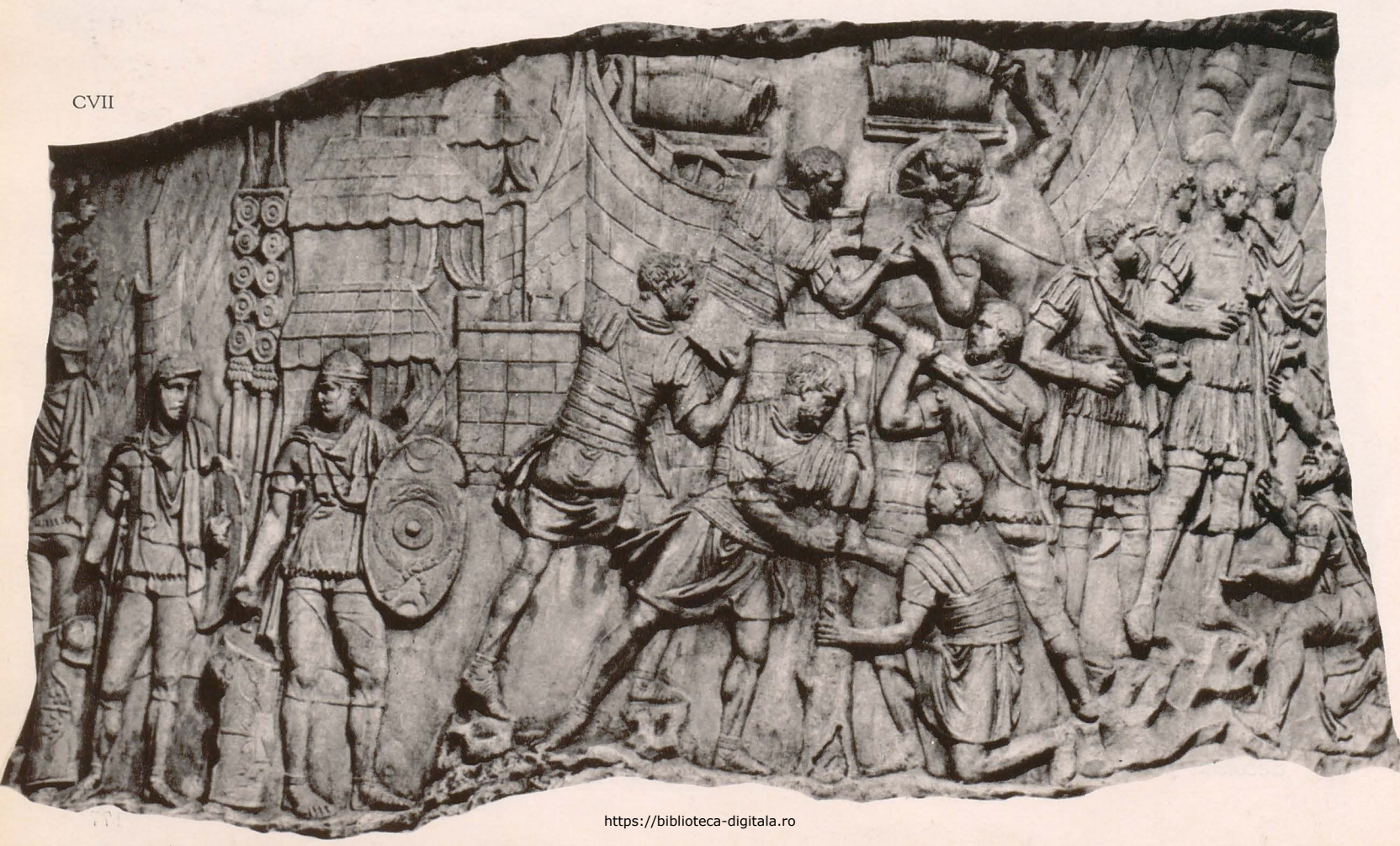

https://biblioteca-digitala.ro

183

*două roate, pe fiecare dintre ele fiind fixate cîte două butoaie. Incinta aceasta nu pare să aibă poartă, în schimb este legată de castru printr-un fragment de zid de piatră. În dreapta jos, împăratul, însoţit de trei ofiţeri, toţi îmbrăcaţi cu platoşe —*lorica Graeca *—, primeşte închinarea a trei* tarabostes *daci, dintre care doi sînt figuraţi în continuare pe segmentul următor. Deasupra acestui grup, în dreapta sus, relieful afectează desenul unor imbricaţii, poate figurarea convenţională a unui vîrf de munte. (Cic CXXVIII, CXXIX, CXXX/346, 347, 348, 349, EC CVII).*

183. *Detaliu al segmentului alăturat, reprezentînd o parte din incinta rotundă, cu cele două care cu butoaie şi cu doi legionari care lucrează la construcţia incintei.*

https://biblioteca-digitala.ro

184

https://biblioteca-digitala.ro

CVIII. *În colțul din stînga jos se disting doi* tarabostes *care fac parte din secvența anterioară, a închinării către împărat restul segmentului fiind ocupat de o scenă de trecere a trupelor peste un rîu. Fondul imaginii reprezintă, în stînga, frontul unei construcții militare așezată pe vîrful de munte figurat prin imbricații, amintit în descrierea segmentului anterior. Primul plan este ocupat de reprezentarea unui fluviu lat peste care este construit un pod format din 10 capre de bîrne și cinci podețe de dulapi. Pe acest pod trece un grup de soldați auxiliari în coloană de trei. (Cic CXXXI/350, 351, 352, 353, EC CVIII)*

184. *Falera de la Herăstrău. Disc decorativ de la o fibulă. Argint. Decor ciocănit. Face parte din tezaurul dacic de la Herăstrău, sec. I î.e.n. — I. e.n. Muzeul Național de Antichități București.*

CIX. *Pe segment sînt înfățișate mai multe secvențe pe două registre. În registrul superior în stînga se distinge o cetate de o construcție ciudată: frontal zidul de incintă este din blocuri de piatră, pe laturile celelalte incinta este construită dintr-un eșafodaj de bîrne. Alături se află o incintă circulară, tot de eșafodaje din bîrne. În interiorul ei doi legionari, în arme, lucrează la ceva, după cît se pare la scobitul unor bărci în trunchiuri de copac. Din prima cetate iese o trupă de* comati *daci care se îndreaptă spre dreapta. (Cic CXXXII, CXXXIII/354, 355, 356, 357, EC CIX)*

CIX

https://biblioteca-digitala.ro

185

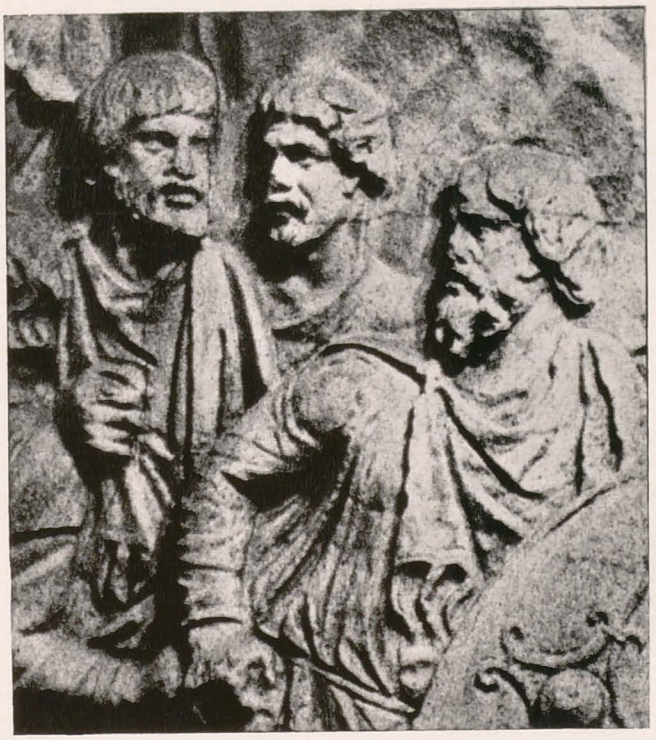

186

CX

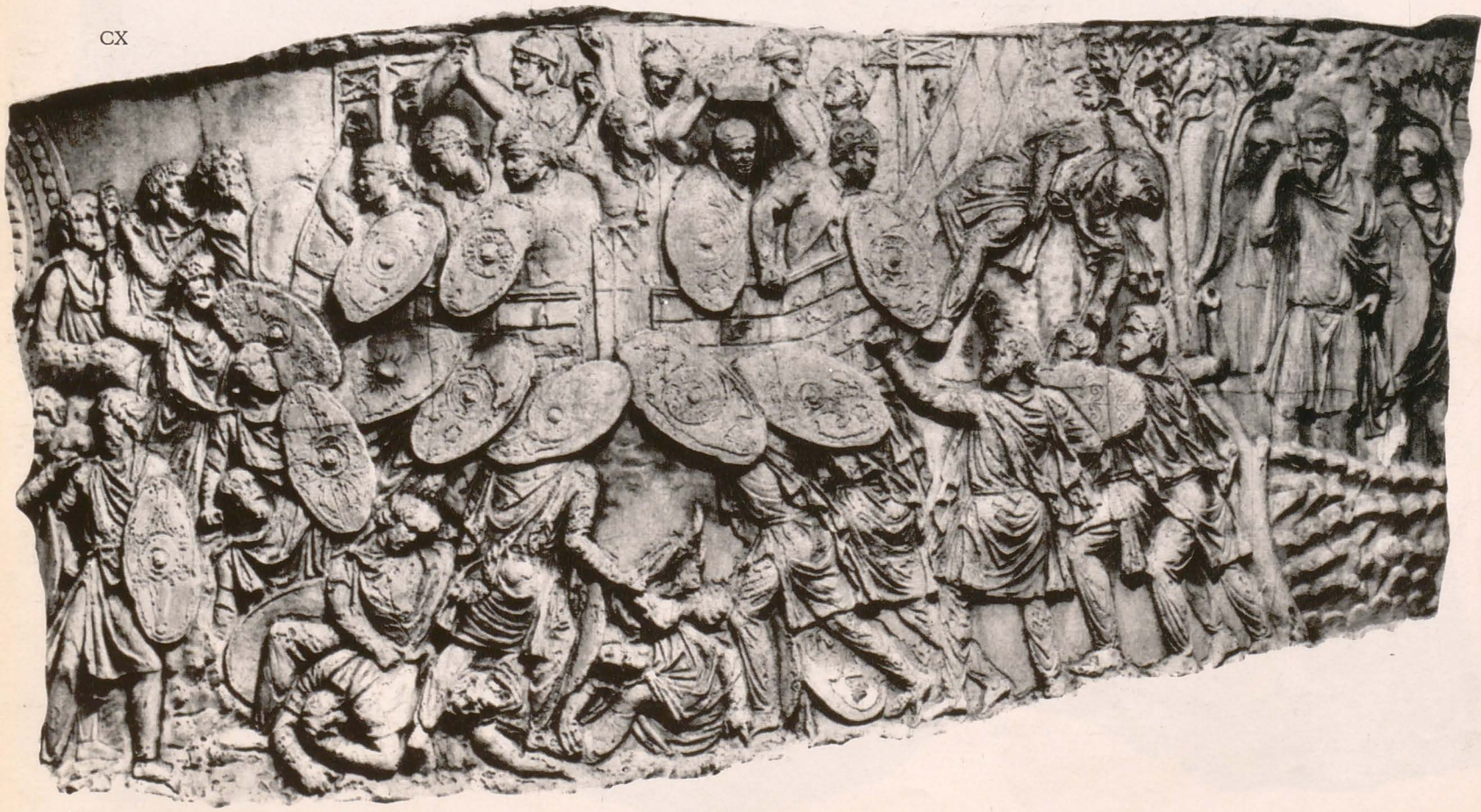

https://biblioteca-digitala.ro

CX. *Trupa de daci venind dinspre stînga — din segmentul anterior — se grupează în jurul unui* castru *roman pe care încearcă să-l ia cu asalt. Castrul este construit din blocuri. de piatră şi are turnuri de lemn. El este apărat de un grup de auxiliari, care lovesc cu suliţele şi cu blocuri de piatră în asaltatori. Dacii care asaltează castrul sînt numai* comati, *şi încearcă să urce la asalt înarmaţi cu suliţe şi săbii curbe, şi cu scuturi ovale, uşoare. Dar, ca de obicei, victoria este de partea romanilor, mulţi daci au şi căzut la picioarele fortăreţei. În dreapta, pe o înălţime stîncoasă trei* tarabostes *— dintre care unul a fost identificat cu Decebal — urmăresc cu îngrijorare lupta. (Cic CXXXIV, CXXXV/358, 359, 360, 361, EC CX)*

CXI. *Segmentul reprezintă continuarea celui anterior. În planul de fond, în stînga, pe o înălţime stîncoasă se află o fortăreaţă cu ziduri de piatră şi cu construcţii de piatră în interior. Se distinge o poartă frontală şi se pare şi una laterală. În dreapta se distinge un* castru *propriu-zis cu ziduri de piatră şi turnuri de lemn. În faţa cetăţii din stînga se vede un grup de daci —* comati *— care merg spre dreapta, dar se uită înapoi, ca şi cum s-ar retrage din lupta reprezentată pe segmentul anterior. În faţa castrului împăratul urcat pe un* suggestus, *ţine o cuvîntare —* exhortatio *— trupelor, între care nu se disting decît auxiliari, deşi în mod ciudat sînt reprezentate şi două* signa, *aceleaşi cu cele figurate în scena îmbarcării de la Brundisium. (Cic CXXXVI, CXXXVII/362, 363, 364, 365, 366, EC CXI)*

185—186. *Detalii cu daci din segmentul CXI.*

CXI

https://biblioteca-digitala.ro

CXII. *Segmentul cuprinde mai multe secvenţe diferite. Spre stînga se mai văd cîţiva soldaţi din secvenţa exhortaţiei. Centrul imaginei este ocupat de o scenă ciudată: trei legionari încarcă într-un peisaj stîncos şi împădurit, vase de metal pe samarele a trei cai. Scena a fost pusă în legătură cu altă relatare a unui izvor antic, după care Decebal ar fi pus să se ascundă comorile sale sub albia rîului Sargetia, în mare taină. Un alt dac Bicilis, care cunoştea secretul l-a trădat romanilor, care astfel au pus mîna pe comoară. Această ştire a fost coroborată cu datele mai certe, după care prada dacică a fost considerabilă, permiţînd împăratului ridicarea unor importante construcţii — între altele Forul lui Traian — precum şi scutiri de impozite pentru cetăţenii Romei. În aceeaşi zonă cu soldaţii care încarcă tezaurul se distinge şi un călăreţ dac — comatus (?) — cu calul de frîu. Nu se poate înţelege lesne legătura între acest călăreţ şi romani. S-ar putea să fie un cercetaş dac care să ducă vestea predării comorii celorlalţi daci. S-ar putea să fie şi Bicilis. În dreapta un grup de daci între arbori, discutînd cu aprindere. Secvenţa continuă şi pe segmentul următor. Între daci se disting atît* comati *cît şi* tarabostes. *(Cic CXXXVIII, CXXXIX, CXL/367, 368, 369, 370, 371, 372, EC CXII)*

ANIMALELE PE COLUMNĂ

187. *Berbec dintr-o scenă de sacrificiu — detaliu din* XL.
188. *Taur dintr-o scenă de sacrificiu — detaliu din* LXXII.
189. *Porc dintr-o scenă de sacrificiu — detaliu din* XL.
190. *Boi de povară dintr-o scenă de marş — detaliu din* XLVI.

CXII

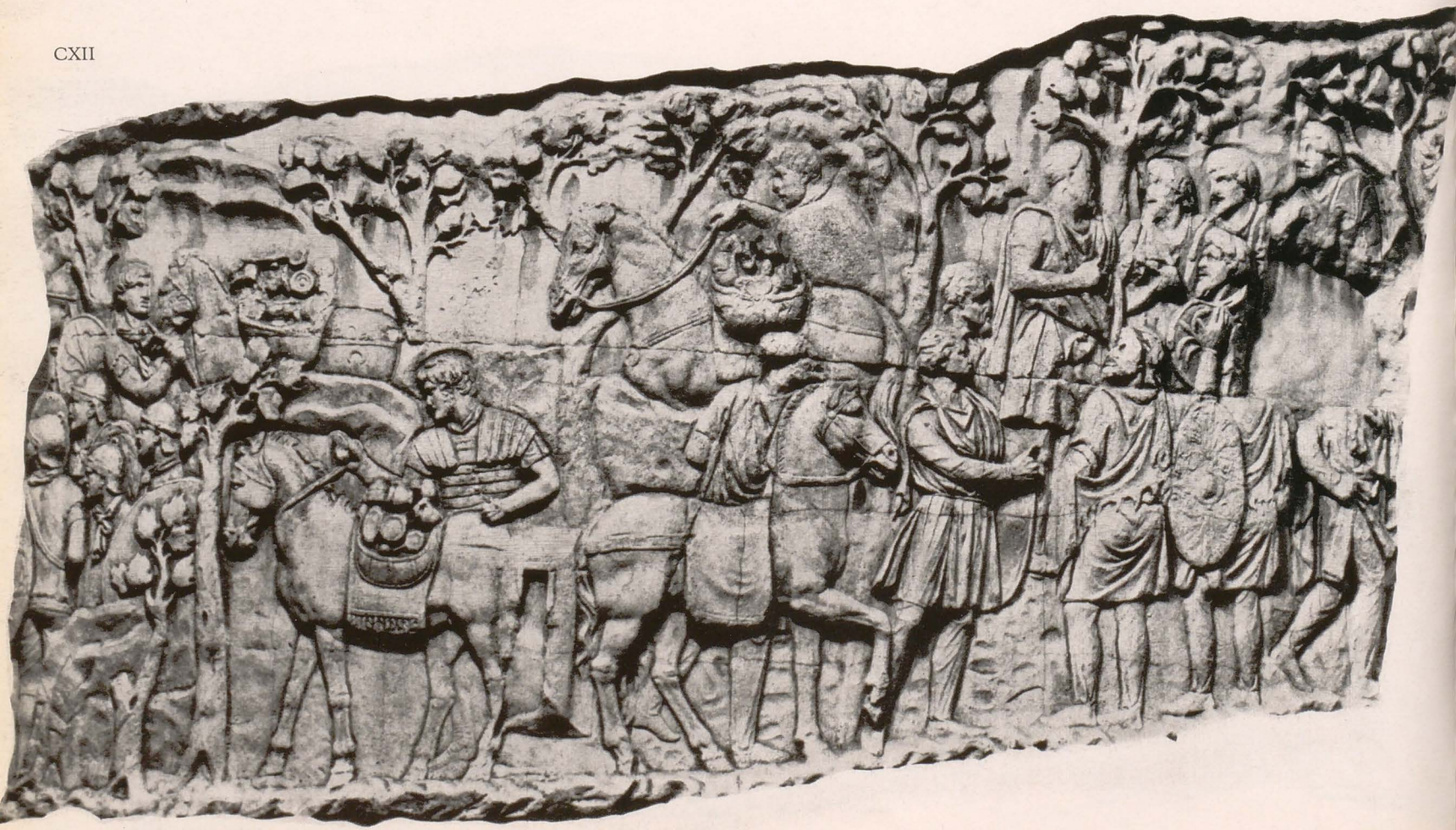

https://biblioteca-digitala.ro

187

188

189

190

https://biblioteca-digitala.ro

CXIII. *Segmentul reprezintă o scenă care constituie continuarea secvenței înfățișate în dreapta segmentului precedent CXII. În ansamblu scena reprezintă o întîmplare dramatică în tabăra dacilor. Într-un peisaj stîncos și împădurit un grup de daci — comati și tarabostes — discută cu aprindere. Unul dintre ei, ținînd un cal înșeuat de frîu, sosește dinspre stînga, din spațiul în care legionari romani încarcă comoara lui Decebal. O parte dintre daci se grăbesc să plece spre dreapta, uitîndu-se înapoi cu sfială. Tot în dreapta imaginii, jos, se disting mai mulți daci — unul este căzut străpuns de sabia lui proprie, altul se străpunge cu sabia. Al treilea strînge sabia în mînă iar figura lui exprimă o hotărîre dramatică. În sfîrșit alți doi daci sînt într-o postură dramatică: unul ridică sabia pentru a-l străpunge pe celălalt, îngenunghiat în fața lui și care întinde brațele în semn de supunere. Semnificația întregii scene e dificil de precizat. Este sigur că ea reprezintă sinuciderea unui grup de daci prilejuită de o întîmplare neobișnuită.* (Cic CXLI/373, 374, EC CXIII)

CXIII

https://biblioteca-digitala.ro

CXIV. *Segmentul reprezintă alt episod de închinare a populației locale către romani. În stînga este figurat un castru, cu ziduri de piatră și creneluri, așezat pe o înălțime. În interiorul castrului se distinge un mare cort. În fața acestuia împăratul, purtînd platoșă* —lorica Graeca— *însoțit de doi ofițeri și de patru soldați auxiliari, primește un* tarabostes *dac, care în genunchi, întinde mîinile în lături, într-un gest de renunțare. În spatele lui sînt figurați alți trei soldați auxiliari. În afara castrului se disting încă cinci* tarabostes *daci, în picioare, privind spre împărat și întinzînd mîna stîngă către acesta. Unul dintre dacii din afară poartă în mîna stîngă un platou pe care se află un obiect indistinct. În ansamblul ei scena reprezintă o scenă de supunere a populației locale. Faptul că cei ce vin să se supună sînt un grup de* tarabostes *și că unul poartă un obiect special indicat, dădea acestei scene o semnificație precisă, pe care noi astăzi nu o mai putem reîntregi. (Cic CXLI/374, 375, EC CXIV)*

CXIV

https://biblioteca-digitala.ro

CXV

CXV. *Cele două segmente reprezintă în continuare și împreună cu segmentul CXVI, marea și dramatica scenă a sinuciderii lui Decebal. În cele două segmente din figură este înfățișată cavaleria romană în urmărirea marelui rege. Spre stînga se văd un grup de cavaleriști romani, cu tunici de piele, coifuri caracteristice, cu apărători de ceafă și de obraji, și cu scuturi rotunde, care gonesc printr-o zonă stîncoasă și împădurită. De remarcat că deși sulițele propriu-zise — care erau probabil din metal, aplicate pe reliefuri — nu se mai păstrează, se poate distinge cu claritate că soldații poartă în mîinile drepte astfel de arme. În fața lor pe segmentul alăturat, un grup de daci fug uitîndu-se înapoi. Dacii poartă și ei scuturi ovale și în mîini au suliți. Este caracteristic faptul că nu au arșale la șei, arșaua este specifică pentru harnașamentul romanilor. Dintre daci unii se prăvălesc din șea, alții sînt căzuți, sub picioarele cailor, loviți evident, de sulițele urmăritorilor romani. Este interesant de asemeni de remarcat că toți dacii sînt* tarabostes. *În extrema dreaptă reapare detașamentul de cavaleriști romani, dintre care unii se întorc și se uită înapoi, ca și cum urmăritorii i-ar fi depășit pe fugari, lichidîndu-i. (Cic CXLII, CXLIII/376, 377, 378, 379, EC CXIV și Cic CXLI, CXLIV/380, 381, 382, 383, EC CXV)*

https://biblioteca-digitala.ro

ZEITĂȚI ROMANE

191. *Venus pudica, statuetă de bronz descoperită la Potaissa (Turda), sec. II e.n. Muzeul de Istorie Cluj.*
192. *Diana-Luna, Statuetă de bronz aurit descoperită la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, sec. II, e.n. Muzeul de Istorie Cluj.*
193. *Afrodita — capul unei statui de marmoră elenistică, descoperită la Tomis (Constanța). Muzeul Național de Antichități — București.*
194. *Bust Isiac — reprezentînd pe zeița Isis sau o preoteasă a ei. Marmoră, descoperită la Tomis (Constanța), sec. II — sec.III e.n. — Muzeul Național de Antichități București.*
195. *Cybele cu tympanon-ul, tronînd. Statuetă de marmoră, descoperită la Histria. Sec. I e.n. Muzeul Național de Antichități București.*
196. *Bacchantă, statuetă de bronz descoperită la Ilișua, jud. Bistrița, sec. II—III e.n., Muzeul de Istorie Cluj.*
197. *Capul Fortunei, detaliu al Statuii Fortunei Poliade cu Pontos, descoperită în tezaurul de sculpturi de la Tomis (Constanța), sec. II — sec. III e.n. Muzeul de Arheologie din Constanța.*
198. *Opaiț antropomorf — teracotă — provine de la Apulum (Alba Iulia) sec. II—III e.n. — Muzeul de Istorie Cluj.*

https://biblioteca-digitala.ro

191

192

193

194

https://biblioteca-digitala.ro

195

196

197

198

https://biblioteca-digitala.ro

CXVI. *Segmentul se leagă direct de celelalte două precedente din CXIV şi CXV reprezintă moartea lui Decebal. Călăreţii care îl urmăreau în cele două segmente precedente, după ce i-au depăşit şi lichidat garda, l-au ajuns pe viteazul rege, singur, undeva în codrul de munte în care este situată urmărirea. Regele nu mai are cal, cu puterile sfîrşite s-a aşezat la piciorul unui copac mare. Cavaleriştii romani încearcă să-l prindă viu: l-au înconjurat şi toţi au ridicat sulițele ca să-l împiedece să mai încerce să scape. Unul, chiar în faţa lui, face un gest, care datorită unei mici stricăciuni a pietrei chiar în locul respectiv nu mai poate fi exact înţeles, dar ar putea să fie gestul cu pumnul strîns şi policarul ridicat în sus, care în amfiteatre însemna cruţarea vieţii luptătorului învins. Dar regele refuză orice graţie şi cu*

CXVI

sabia curbă vrea să-şi taie gîtul, pentru a nu cădea viu în mîna duşmanilor săi. Dincolo de arbore alţi doi cavaleriști — unul dintre ei cabrează calul ducînd mîna la faţă, gest dificil de interpretat. Celălalt a descălecat şi — cu calul de frîu — se îndreaptă spre regele doborît. Acesta este unul dintre puţinele personaje de pe Columnă care poate fi identificat cu oarecare certitudine. Este vorba de Tiberius Claudius Maximus, fost subofiţer de cavalerie în Legiunea VII Claudia, şi care — aşa cum spune piatra sa de mormînt descoperită la Philippi în Macedonia, — pe vremea războiului dacic fiind decurion în ala II Pannoniorum, l-a prins pe regele Decebal şi i-a dus capul la Ranisstorum. (Cic CXLV/384, 385, 386, 387, EC CXVI)

199. *Decebal îşi curmă singur zilele — detaliu din segmentul CXVI.*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CXVII

CXVII. *Segmentul constituie continuarea episodului de pe segmentele anterioare, adică a prinderii şi sinuciderii lui Decebal. Cavaleriştii, care l-au urmărit şi prins pe rege, au continuat urmărirea. Astfel au ajuns din urmă un alt grup, din care făceau parte doi daci în puterea vîrstei —* un tarabostes *pe care l-au ucis şi un* comatus *pe care l-au luat prizonier — şi doi adolescenţi, pe care exegeţii în general i-au considerat ca fiind copiii lui Decebal. Pe aceştia i-au prins doi cavaleriştii printre arbori şi îi iau cu ei. Dincolo de o creastă stîncoasă un alt dac este prins. (Cic CXLVI/388, 389, EC CXVII)*

https://biblioteca-digitala.ro

CXVIII

CXVIII. *Segmentul cuprinde o singură scenă despărţită clar de cele precedente şi de acelea următoare prin cîte un arbore înalt care taie întreaga bandă decorată, pe toată înălţimea. Acţiunea se desfăşoară în interiorul unui castru, cu ziduri de piatră, creneluri şi porţi în culise, dar fără turnuri. În interior, în faţa unui mare cort, este adunată în careu trupa, căreia doi soldaţi îi arată capul lui Decebal tăiat. Relieful este parţial degradat aşa încît multe detalii nu se disting. Tot referindu-ne la inscripţia funerară a lui Claudius Maximus, putem identifica acest castru cu localitatea Ranisstorum. (Cic CXLVII/391, 392, 393, EC CXVIII)*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CXX

CXIX. *În continuare alt grup — mai numeros — de auxiliari, au prins într-un loc de asemenea sălbatec și pustiu doi daci. Unuia — datorită degradării pietrei — nu i se mai distinge capul. Celălalt este un* tarabostes. *(Cic CXLVIII/394, 395, EC CXIX)*

CXX. *Pe segment sînt figurate două secvențe din ceea ce s-ar putea numi « lichidarea ultimelor rezistențe dacice ». Într-un peisaj muntos și sălbatec, în care fiarele pădurii trăiesc în deplină libertate și cutreieră fără stînjeneală — acestea sînt figurate sus în stînga, la adăpat — sînt prinși doi* tarabostes *daci. Un grup de auxiliari duce cu forța pe un dac în puterea vîrstei, în dreapta jos. În stînga sus alt grup de auxiliari au prins alt dac, cu o figură mai puțin obișnuită, dar care nu se distinge suficient de clar, datorită faptului că piatra este stricată chiar în acel loc. (Cic CXLVIII, CXLIX/396, 397, 398, EC CXX)*

https://biblioteca-digitala.ro

CXXI. *Într-un peisaj stîncos și împădurit, de-a curmezișul căruia curge un rîu repede și învolburat de munte, două așezări dacice. Jos în stînga una formată dintr-o singură construcție de piatră, cu acoperiș în două ape. În apropierea ei un detașament de auxiliari a prins trei daci, toți trei* comati. *În dreapta sus o așezare din mai multe construcții, atît de piatră cît și de lemn, cu acoperișuri în două ape, înconjurate toate de o palisadă. În fața ei un detașament de auxiliari romani dă o luptă cu un grup de daci. Între aceștia se disting doi cu un bonet tronconic, înalt, deosebit de obișnuitul* pileus, *pe care îl poartă* tarabostes. *Lupta e înverșunată dar sfîrșitul ei nu este îndoielnic: primii daci au și căzut sub loviturile ostașilor lui Traian. (Cic CL/399, 400, EC CXXI)*

https://biblioteca-digitala.ro

CXXII. *Segmentul continuă şirul naraţiunii de pe acela anterior. Un alt grup de auxiliari, operînd în aceeaşi zonă muntoasă şi împădurită, au prins încă un dac — un* comatus. *Sus în dreapta doi auxiliari dau foc unei mici cetăţui, ultimul cuib al rezistenţei celor învinşi. (Cic CLII, CLIII/403, 404, 405,406, EC CXXII)*

https://biblioteca-digitala.ro

CXXIII

https://biblioteca-digitala.ro

CXXIV

CXXIII—CXXIV—CXXV. *Cele trei segmente reprezintă aceeași scenă, amplă dar relativ simplă, compusă astfel încît să se potrivească cu spațiul triunghiular rezultat din întîlnirea bandei spirale decorate cu gorgerin-ul capitelului doric roman al Columnei. Pe această îngustă fîșie este reprezentată la început continuarea secvenței precedente — arderea cetății care a servit pentru ultima rezistență a dacilor. În continuare un detașament de auxiliari romani adună și conduc un grup de daci — bărbați, femei, copii spre o destinație necunoscută. Interesante sînt indicațiile de peisaj: începutul scenei se plasează într-un peisaj muntos. Se distinge chiar o creastă stîncoasă, din spatele căruia un mic grup de daci privește întîmplarea. Capul coloanei dacilor, în frunte merg animalele de casă — oi și capre — se află într-o cîmpie nu lipsită de arbori, stejari. Scena a fost interpretată de unii exegeți ca evacuarea dacilor în afara granițelor provinciei propriu-zise. Alții au văzut în ea reprezentarea reîntoarcerii dacilor la casele lor după terminarea războiului. De curînd H. Daicoviciu a propus altă interpretare și anume: transplantarea dacilor din cetățile din munte în cîmpia transilvăneană. În acest sens pledează, de altfel, și indicațiile de peisaj, ca și înfățișarea grupului de daci de după creasta stîncoasă — deci din afara provinciei — care asistă la evacuarea fraților din provincie spre cîmpie. (Cic CLIV/406, 407, 408, EC CXXIII; Cic CLV/409, 410, 411, EC CXXIV; Cic CLV/412, 413, 414, EC CXXV)*

CXXV

https://biblioteca-digitala.ro

Narațiunea săpată în piatră a celor două războaie daco-romane s-a terminat. S-a terminat cu acel tablou idilic al animalelor păscînd pe cîmpia întinsă, străjuită de stejari bătrîni, din centrul coroanei carpatice. Pacea a revenit și o lume nouă și-a început cursul pe vechile meleaguri carpatice. Dar povestirea cu dalta și ciocanul, în marmoră, a crîncenelor lupte care au precedat această pace, din care avea să se nască poporul român, a rămas peste veacuri, supraviețuind războaielor, păcii care le-a urmat, vremii în care pe aceste meleaguri a hălăduit imperiul, precum și aceleia în care semințiile din răsărit și miază-noapte au trecut în goana cailor peste ruinele provinciei, lăsînd în urma lor un mileniu de jale și suferințe. A supraviețuit păstrîndu-se în marmora Columnei, pentru ca povestirea pierdută și uitată să fie astăzi reînviată, iar imaginile ei să devină parte integrantă a conștiinței colective a unui întreg popor. Dar după ce ai parcurs-o de la un cap la altul, povestirea aceasta săpată în marmoră nu numai că îți spune o mulțime de lucruri despre desfășurarea și împrejurările celor două războaie dacice, dar îți lasă și o impresie puternică, o emoție complexă și un sentiment profund așa cum numai marile opere de artă o pot face. Aceasta se întîmplă tocmai pentru că narațiunea în imagini este efectiv o mare operă de artă, una dintre cele mai îndrăznețe lucrări de sculptură din cîte s-au încercat de-a lungul veacurilor.

Una dintre cele mai remarcabile trăsături ale frizei istoriate a Columnei este unitatea de concepție și de compoziție. Fără îndoială, felul în care narațiunea se desfășoară, cum este împărțită în scene și secvențe, felul în care acestea se leagă între ele, diferă de felul în care un artist modern ar înțelege același subiect. Pentru a sesiza în întregime nu numai semnificația și importanța fiecărei scene dar și tonul ei afectiv și valoarea ei în cadrul întregului, este necesar să ne amintim că reliefurile au un model literar, și, că de fapt, ele traduc în forme specifice, regulele compoziției literare ale genului istoric. De asemeni tot modelului literar i se datorește și ideea dominantă a compozițiilor —aceea de Virtus imperatoris, *concretizată în însăși persoana împăratului —idee care formează în același timp și criteriu de selecție a scenelor și detaliilor semnificative. Dar ceea ce rămîne autentic și propriu artei acelui genial artist, identificat de Ranuccio Bianchi-Bandinelli, este felul cum știe să umanizeze toată această narațiune — lungă, complexă și care împletește faptele de arme propriu-zise cu ceremoniile religioase și cu consiliile de război —punînd accentul afectiv apropiat pe fiecare secvență: solemnitatea sacrificiilor, sentimentul festiv, ca de paradă, al trecerilor trupelor peste podurile Dunării, tensiunea luptelor, dramatismul ultimelor urmăriri și tragismul întunecat al sinuciderii lui Decebal. Dar dincolo de aceste accente particulare, proprii fiecărei scene, artistul a știut să păstreze un ton general, ton pe care tradiția îl atribuie lui Traian însuși, dar pe care artistul Columnei a știut să-l înțeleagă și să-l păstreze. Este vorba de sentimentul cavaleresc pe care întreaga povestire îl respiră. Dacii sînt cruzi, duri, dîrji dar nu sînt nici lași, nici trădători și chiar în supunere sau în înfrîngere nu se arată josnici. Pe de altă parte romanii urmăresc fără cruțare obținerea victoriei finale, dar nicăieri nu sînt arătați înjosindu-și sau rușinîndu-și vrăjmașii —lucru de altfel nu chiar rar în antichitate. Este semnificativ și faptul că șirul povestirii se încheie cu scena de pace a animalelor păscînd în cîmpie și nu cu o scenă de triumf, cum poate că ar fi fost normal. De aceeași mentalitate « cavalerească » ține de asemenea și caracterizarea protagoniștilor: Traian cel datorită căruia întregul război merge din victorie în victorie, comandantul înțelept și neadormit, care prevede totul și a cărui prezență galvanizează pe luptători, și Decebal, încarnare a mîndriei și neînduplecării poporului dac, care și-a confundat în atît de mare măsură propria soartă cu aceea a libertății dacice, încît nu poate supraviețui înfrîngerii, sînt doi eroi, în sensul propriu, mitologic și teologic, al cuvîntului. Din acest punct de vedere, al sentimentului cavaleresc, friza Columnei se întîlnește peste veacuri cu cele mai bune tradiții ale artei clasice, ale acelei arte care a creeat Gigantomahia din Pergam sau Amazonomahia din Magnesia.*

Astfel actul de naștere al Poporului Român, nu este numai un hronic, bogat în evenimente și personaje ci și un poem plin de atmosferă eroică a epopeii, de sentimente mărețe și nobile, potrivite cu măreția și tragismul evenimentelor reprezentate.

https://biblioteca-digitala.ro

200. *Capitelul Columnei, cu echina decorată cu ove.*

https://biblioteca-digitala.ro

Autorul este recunoscător
Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România,
conducerii de la Soprintendenza delle Antichita della Citta di Roma,
pentru ajutorul acordat la realizarea acestui album,
precum și întreprinderii Agfa — Gevaert Leverkusen, pentru calitatea specială a unor materiale fotografice puse cu amabilitate la dispoziție.

https://biblioteca-digitala.ro

COLUMNA LUI TRAIAN

STUDIU ARHEOLOGIC DE RADU FLORESCU

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Este aproape un truism pentru orice studios al antichității, afirmația că unul dintre cele mai importante și mai interesante monumente ale lumii romane este Columna lui Traian.

Pentru istoricul de artă, monumentul în discuție constituie cap de serie atît pentru tipul monumental al Columnelor caelatae — sau centenarii — cît și pentru așa numitul *stil continuu*, etapă superioară de dezvoltare a sculpturii istorice.

Pentru istoric, Columna este un izvor documentar de mare valoare, în măsura în care constituie singurul ansamblu de informații integral păstrate referitor la unul dintre cele mai importante evenimente ale istoriei romane: războaiele dacice, și, implicit, la una dintre cele mai mari personalități ale Imperiului roman, împăratul Traian, figură intrată în legendă.

Pentru specialistul în antichități romane, Columna constituie un izvor nesecat de știri și mai ales de imagini, cu privire la arme, uniforme, costume, construcții, harnașamente ș.a.m.d.

Dar ea este mai ales de o neasemuită valoare pentru istoricul meleagurilor noastre, constituind, așa precum pe drept cuvînt s-a spus, actul de naștere al poporului român.

Toate aceste considerații justifică preocupările vechi și deosebit de intense, al căror obiect monumentul de care ne ocupăm, l-a format încă de timpuriu. Mai mult decît atît, aceste premise îndreptățesc satisfacția cu care cercurile de specialitate ca și publicul larg din țara noastră au întîmpinat aducerea în România a copiilor după decorul în relief al Columnei; ele îndreptățesc și afirmația că de la această dată înainte vor putea și specialiștii români să se dedice studiului exegezei și descifrării artistice a monumentului. Fără îndoială, un studiu exhaustiv, cu noi puncte de vedere și cu încercări de interpretare istorică mai complexă, nu este încă posibil, în scurtul răgaz scurs de la aducerea pieselor-copii în țară și pînă astăzi.

De altfel, nici cadrul acestui album nu permite o dezvoltare mai importantă a studiului, care ar comporta cu totul altă organizare a ilustrației, precum și alt plan al lucrării.

Ceea ce însă constituie o necesitate absolută a oricărei publicații referitoare la Columnă este prezentarea monumentului ca atare, precum și definirea stadiului în care se află studiul său și conturarea problemelor mai importante pe care acesta le ridică.

Columna lui Traian a constituit obiectul unor preocupări la început de natură « anticărească », încă din perioada Renașterii. În sec. XVII, papa Sixtus al V-lea a luat măsuri pentru restaurarea ei, cu care prilej a fost așezată — în locul statuii împăratului Traian, prăbușită în împrejurări necunoscute, cîndva în cursul Evului Mediu — o statuie a apostolului Petru, operă a sculptorului Gerolamo della Porta. Tot cu acest prilej, pe abacă (lespedea patrată de deasupra capitelului doric al Columnei) a fost gravată o inscripție care consemna efectuarea lucrării și data la care a avut loc (anul 1589 sau 1590) [1]

Din aceeași epocă datează și gravurile reprezentînd Columna datorită artiștilor Villamena, Bartoli și Piranesi. Dintre acestea, unele constituie documente pline de interes, în măsura în care redau situația Columnei în ansamblul de ruine al Forului lui Traian din aceea vreme, în timp ce altele încearcă să

https://biblioteca-digitala.ro

redea înfrumusețînd-o după concepția artistică a vremii, și prin aceasta interpretînd necritic detaliile, succesiunea scenelor istorice de pe fusul Columnei. [2]

Cea mai veche publicație a monumentului — anume aceea a lui Bartoli — rămîne tributară acestei mentalități anticărești, reproducînd în gravură reliefurile, pe care le divide mai mult sau mai puțin arbitrar, și, comentîndu-le relativ simplist, în funcție de ceea ce îndeobște se știa, la data apariției, despre războaiele lui Traian cu dacii. Ediția următoare, datorită lui W. Froehner [3] este prima care încearcă o identificare istorică propriu-zisă a scenelor, după o delimitare a lor relativ rațională și după o confruntare cu informațiile puținelor izvoare păstrate.

Dar prima publicare sistematică a Columnei trebuie considerată aceea a lui Conrad Cichorius. [4] Încercînd să definească scenele, delimitîndu-le unele de altele după criterii relativ unitare, învățatul german și-a propus să le identifice atît prin referirea la știrile din izvoarele literare — atîta cît ele se păstrează cît și prin comparație cu terenul pe care îl analizase în cursul a două călătorii efectuate în România, însoțit și ajutat de Grigore Tocilescu. Împărțirea pe scene propusă de el a rămas pînă astăzi general acceptată și este folosită în mod curent pentru referiri.

După Cichorius, încă doi învățați vor încerca să reia problema: Salomon Reinach [5], care, în cadrul preocupărilor sale mai ample cu privire la reliefurile romane, va discuta mai ales latura artistică a monumentului, și Teohari Antonescu [6]. Arheologul român va relua problema identificării pe teren a locurilor — și în consecință și a scenelor — reprezentate pe Columnă, dar handicapat de stadiul încă incipient al dezvoltării arheologiei românești — și chiar al arheologiei în general — în ciuda cercetărilor sale minuțioase și a observațiilor sale sensibile, va propune soluții de exegeză, adesea, de-a dreptul fanteziste. Interpretările acestea, ale lui Teohari Antonescu, au ridicat un semn de întrebare ce stăruie pînă astăzi asupra posibilităților metodice de localizare și chiar de exegeză în general.

Cam în aceeași vreme apărută, lucrarea lui Petersen [7], avea să redeschidă discuția asupra exegezei Columnei. Adunînd toate știrile din izvoarele de altfel — literare sau epigrafice — cunoscute în aceea vreme, arheologul german redeschidea o discuție izbutind să aducă noi identificări și localizări, între care cea mai importantă este aceea a bătăliilor din Moesia Inferior, la *Nicopolis ad Istrum* și la *Tropaeum Traiani (Adamclisi)*.

Un pas important în înțelegerea monumentului fusese făcut, dar nu se putea considera că discuția asupra Columnei ajunsese încă din această vreme într-un stadiu definitiv. Acest fapt avea să-l demonstreze cu prisosință noua publicare a Columnei de către K. Lehmann-Hartleben [8]. Lehmann-Hartleben avea să încerce o regrupare a scenelor, atît prin prisma noilor identificări propuse de Petersen, cît și din punctul de vedere al unor considerații de sintaxă artistică proprie Columnei, să includă în exegeza lui Cichorius elementele noi, cîștigate între timp, și să completeze studiul marelui său înaintaș printr-un studiu iconografic, pe care acesta, de altfel, și-l inscrisese în program, dar pe care nu reușise să-l ducă la bun sfîrșit. Nici această nouă ediție n-a închis discuția, mai întîi pentru că nu încercase un studiu iconografic și de limbaj artistic complet, ci numai identificarea detaliilor iconografice, arme, steaguri, uniforme și insigne — cu realități cunoscute pe altă cale în cadrul disciplinei antichităților, și apoi pentru că probleme importante, cum ar fi aceea a valorii de izvor a Columnei, a fidelității ei în redarea evenimentelor, le rezolva într-o formulă relativ simplistă, acceptînd succesiunea generală a evenimentelor, dar contestînd exactitatea amănuntelor.

Despre ultima publicare a reliefurilor Columnei, datorată etnografului român Florea Bobu Florescu [9], nu se poate spune altceva decît că nu aduce nimic nou, afară de încercarea forțată de a demonstra că sarmații, reprezentați pe Columnă ca adversari ai romanilor și tovarăși de luptă ai dacilor, erau în realitate tot daci, îmbrăcați după moda sarmată.

Ampla discuție asupra exegezei Columnei avea să genereze o problematică paralelă destul de vastă și care curînd a devenit la fel de importantă pentru înțelegerea Columnei ca și identificarea scenelor însăși.

Această problematică privea în primul rînd condițiile în care a fost ridicată Columna, funcțiile și data înălțării ei sau, mai bine zis, datele succesive la care fusese ridicată, decorată și folosită ca mausoleu, modelul care a stat la baza reprezentărilor istoriate care o împodobesc și artistul sau artiștii care le-au conceput și care le-au executat, în sfîrșit, valoarea de document istoric a monumentului.

Părerile în aceste privințe au fost variate, și dacă pentru unele probleme s-a realizat un oarecare consens al specialiștilor, altele rămîn pînă astăzi în discuție.

https://biblioteca-digitala.ro

Cel dintîi Conrad Cichorius a pus problema valorii documentare a Columnei, afirmînd, pe baza confruntării cu terenul, așa cum el o realizase, deplina sa încredere în exactitatea reprezentărilor și încercînd să argumenteze multe identificări de detaliu. Cît de precise erau aceste identificări o spune și numai faptul că, pe vremea cînd marele învățat german își scria opera, nu erau cunoscute cetățile dacice din Munții Orăștiei în jurul cărora se desfășoară cele mai importante dintre luptele reprezentate pe Columnă. Aceste lupte Cichorius le localiza în jurul Ulpiei Traiane, colonia fundată de Traian, pe care o confundă cu Sarmizegetusa lui Decebal. [10]

O atitudine mai circumspectă și mai interesantă a știut să adopte alt învățat german, Th. Birt, care, comparînd desfășurarea spiralei cu reliefuri istoriate de pe fusul Columnei cu aceea a unui *volumen* — manuscris pe un sul de papirus sau pergament — decorat cu miniaturi, avansa ipoteza că la baza narațiunii figurate a Columnei stătea aceea literatură a *Comentariilor* pierdute ale lui Traian despre războaiele cu dacii, care avuseseră fără îndoială un caracter de cronică oficială, caracter pe care îl transmiseseră și reliefurilor Columnei. [11]

Într-o lucrare, succedînd la mică distanță în timp după aceea a lui Birt, arheologul englez H. Stuart Jones [12] avea să emită primele îndoieli cu privire la valoarea istorică — documentară a Columnei, scoțînd în evidență tocmai dificultățile unei interpretări istorice cu pretenții de precizie în detaliu. Părerea lui Stuart Jones avea să găsească un adversar hotărît în americanul G. A. T. Davies [13], care, plecînd tocmai de la precizia reprezentărilor topografice de pe Columnă și de la detaliile care diferențiază clar fiecare situație topografică de alta similară, a emis ipoteza unor schițe — similare imaginilor culese de corespondenții de război sau acelora ale unui jurnal de campanie — luate la fața locului de artiști aflați în suita împăratului.

O atitudine mult mai rezervată avea să exprime K. Lehmann-Hartleben care, în lucrarea amintită mai sus contestă valoarea informațiilor de detaliu ce pot fi abstrase din reliefurile Columnei. [14]

Eugenia Strong [15], la rîndul său, situînd Columna în seria monumentelor înrudite, avea să afirme că redînd în imagini cronica oficială a războaielor dacice, ba chiar mai mult, selectînd faptele reprezentate în funcție de participarea la ele a împăratului, Columna nu are decît o valoare generală de caracter simbolic religios, ea neconstituind un adevărat jurnal de campanie, ci numai o prezentare de fapte de arme și de situații tipice sau de natură să ilustreze gloria romană și imperială, în succesiunea lor generală istorică. Mai categorică avea să fie atitudinea învățatului englez I. A. Richmond [16] care, studiind reprezentarea pe Columnă a corpurilor de trupă, cu uniformele, armamentul, insignele și drapelele lor specifice, ajungea la concluzia că nu se poate pune nici un fel de temei pe fidelitatea Columnei, nici în ceea ce privește detaliile caracteristice, nici în ceea ce privește succesiunea evenimentelor. Mai ponderată dar și mai vagă a fost atitudinea lui Carl Patsch [17] care lăsa oarecare valoare generală documentar-istorică mult discutatelor reliefuri, fără însă să precizeze nici limitele fidelității și ale autenticității lor, nici criteriul de discernere a elementelor autentice de cele convenționale.

În fond, întreaga discuție se purta în jurul caracterului convențional al reprezentărilor istoriate de pe fusul Columnei. Un considerabil pas înainte avea să facă în acest sens R. Bianchi Bandinelli [18], care, plecînd de la analiza de stil a reliefurilor, avea să stabilească indubitabila unitate de concepție a decorului sculptat și istoriat al monumentului, în ciuda faptului că, din punctul de vedere al execuției fizice a reliefurilor, se pot identifica cu siguranță mai multe mîini. Persoana acestui artist genial care a dat unitatea de concepție și a ordonat execuția, asigurînd o anumită omogenitate a limbajului artistic, a fost identificată cu aceea a lui Apollodor din Damasc, prietenul lui Traian, arhitect și general al trupelor de geniu, care l-a însoțit pe împărat în cursul celor două campanii. Faptul acesta al unității de concepție, și, în consecință, al omogenității de limbaj artistic, esențial pentru exegeza Columnei, a rămas însă pînă astăzi incomplet exploatat în analiza și interpretarea momentului.

Între timp o nouă contribuție avea să complice încă și mai mult discuția. Este vorba de intervenția învățatului arheolog și specialist în topografia romană Giuseppe Lugli [19], care a izbutit să stabilească funcția triplă de monument comemorativ, triumfal și funerar totodată al Columnei și a avansat ipoteza unei realizări în două etape a monumentului. El susținea că inițial Columna fusese proiectată fără ornamentul bandei de reliefuri numai ca monument comemorativ al construirii forului lui Traian, cu uriașe eforturi și cu mijloace materiale puse la dispoziție de prada dacică. Ideea decorării cu reliefurile istoriate i-a venit lui Apollodor din Damasc atunci cînd a primit misiunea amenajării forului.

https://biblioteca-digitala.ro

În sfîrșit, ultima intervenție în acest sens, aceea a arheologului român Hadrian Daicoviciu [20], avea să rezume de fapt stadiul actual al cunoștințelor noastre, arătînd că trebuie să considerăm relieful continuu al Columnei drept o transcriere plastică a *Comentariilor* lui Traian despre războaiele cu dacii, în cadrul cărora se pot recunoaște principalele episoade și împrejurări, dar că limbajul plastic convențional al Columnei, datorită prelucrării conform canoanelor esteticii clasice, nu permite identificarea precisă a fiecărui loc și circumstanțe, a fiecărui corp de trupă sau a fiecărui trib dușman romanilor.

În realitate, întreaga discuție este departe de a fi închisă. În adevăr, ea a folosit mai ales pentru a circumscrie zona faptelor cunoscute cert de aceea a celor probabile și, în sfîrșit, de sfera celor pe care le ignorăm. Ar fi interesant de urmărit felul în care progresele istoriografiei și arheologiei romane în general s-au reflectat în discuția cu privire la exegeza Columnei, cum acestea au generat noi probleme — sau noi implicații ale unor probleme încă de mult ridicate și care uneori primiseră chiar soluții mai mult sau mai puțin acceptate. Dar locul unei asemenea discuții cu aspecte de istorie a științei și de metodologie nu este aici.

Rezumînd întreaga dezbatere, reiese clar că astăzi putem afirma cu certitudine că monumentul înălțat de Traian la Roma în 113 a căpătat pe lîngă sensul inițial comemorativ, și unul funerar și totodată triumfal, că din punct de vedere al concepției a fost opera unui singur artist, deși la realizarea lui au participat mai mulți sculptori și că relieful continuu istoriat a urmărit să celebreze victoria armatelor romane asupra dacilor, victorie considerată expresia acelei entități divine pe care anticii o denumeau *Virtus imperatoris* [21]. Pentru realizarea acestui program artistic s-a încercat traducerea operei literar-istorice a împăratului însuși, operă care avea calitatea de cronică oficială, într-un limbaj artistic convențional, depărtat — datorită stilizărilor — de un « jurnal de campanie în imagini ». Această « traducere » a făcut imposibilă identificarea unor detalii exacte de pe teren și din cursul evenimentelor, chiar dacă narațiunea respectă ordinea cronologică și conținutul principal ale celor mai importante episoade.

A mai rezultat încă o concluzie clară prin compararea și coroborarea izvoarelor literare cu relieful istoriat al Columnei: nu se poate ajunge la completarea continuă a primelor — care ni s-au păstrat cu mari lacune — după cum nici nu se pot recunoaște toate episoadele și evenimentele reprezentate în marmură în acelea povestite de texte.

Bilanțul acesta, oricît de sumar ar fi, precum și coroborarea lui cu preocupările actuale în arheologia clasică lasă să se întrevadă și alt unghi sub care poate fi abordată problema Columnei. Unele dintre problemele ce se pot aborda în această viziune, au un caracter mai mult sau mai puțin tehnic, altele se referă mai ales la gramatica artistică a decorului sculptat; în sfîrșit, o serie se raportează mai ales la lărgirea sferei comparațiilor, utilă atît pentru înțelegerea gramaticii artistice a monumentului, cît și pentru exegeza istorică a scenelor reprezentate.

Prima, în ordinea logică, deși importantă mai mult prin consecințele sale indirecte, este aceea a modului în care s-a făcut trasarea și repartiția scenelor pe fusul Columnei. Ceea ce știm astăzi este faptul că întregul fus este înfășurat într-o bandă sculptată spirală, cu 23 sau 24 de spire (depinde de punctul din care acestea sînt numărate), bandă împărțită de o scenă simbolică în două mari episoade, corespunzînd celor două războaie. Știm de asemenea că această bandă are o lungime de cca. 200 m. Nu știm însă, în primul rînd cum a fost trasată banda însăși pe fusul Columnei și dacă s-a urmărit realizarea unei anumite lungimi și a unei anumite proporții între lățimea bandei și lungimea ei, în așa fel încît să se asigure o repartizare armonică a scenelor pe toată lungimea sa și, în cadrul fiecărei scene, o anumită proporție a figurilor. Fără îndoială, dacă presupunem un program decorativ precis, adică tocmai acea transcriere plastică a Comentariilor lui Traian despre războaiele cu dacii, trebuie să acceptăm și o anumită organizare rațională a spațiului de decorat. Această organizare rațională extinsă pe o distanță atît de mare comportă anumite procedee de trasare derivînd din principii simple de ritm și simetrie, care însă rămîn deocamdată necunoscute.

Problema se complică însă și mai mult dacă ținem seama de faptul că, în desfășurarea reliefului narativ continuu, se pot distinge și unele cazuri, despărțind între ele episoade mai mari sau mai mici: sînt faimoșii arbori care taie banda pe toată înălțimea sa, observați de altfel și folosiți și de Cichorius. De asemenea, analiza compoziției permite să se distingă unele scheme tipice, am spune — folosind termeni de tehnică cinematografică modernă — panoramice și travelinguri, despre care nu știm în

https://biblioteca-digitala.ro

ce măsură sînt riguros respectate și nici în ce măsură se repetă ritmic, sau măcar după un criteriu oarecare. Cu atît mai greu este de definit raportul dintre trasajul și împărțirea bandei spirale și aceste scheme compoziționale.

La fel de puțin cunoscută este de fapt și iconografia Columnei. În adevăr, dacă Lehmann-Hartleben s-a ocupat de identificarea arheologică a diferitelor detalii iconografice, dacă I. A. Richmond[22] a încercat să analizeze armamentul, uniformele și insignele militare ale romanilor, așa cum aceștia sînt reprezentați pe Columnă, iar Davies[23] a studiat diferitele situații topografice reprezentate în diferențele lor specifice, nimeni nu le-a studiat în calitate de elemente ale unui limbaj plastic. Cu alte cuvinte, nimeni n-a încercat să întocmească un releveu și un repertoriu complet al elementelor, ansamblelor și subansamblelor iconografice, să analizeze raporturile dintre ele și nici raporturile dintre diferitele elemente iconografice și diferitele particularități stilistice specifice pentru fiecare manieră individuală de artist executant, după cum nimeni nu a încercat compararea acestor elemente cu cele corespunzătoare, reprezentate pe monumentele înrudite fie formal, fie prin conținut (Monumentul triumfal al lui Traian de la Adamclisi și Columna lui Marcus Aurelius).

Toate aceste lacune metodologice au avut drept rezultat faptul că noi, pînă astăzi, n-am reconstituit limbajul artistic al Columnei nici în gramatică, nici în semnificațiile lui, așa încît orice încercare de comparație cu alte izvoare sau cu alte monumente este, am spune, « empirică » și ghidată numai de intuiția cercetătorului în cauză.

Iată de ce, oricît de certe ar fi unele identificări — cum sînt de exemplu aceea a asediului Sarmizegetusei sau aceea a sinuciderii lui Decebal — întreaga exegeză istorică — și cu atît mai mult cea artistică — vor trebui să fie readuse în discuție după ce studiile privind limbajul și gramatica plastică a reliefurilor istoriate vor permite reconstituirea, am spune ideală, a narațiunii. Numai atunci vom putea să apreciem cu mai multă certitudine și precizie valoarea documentar-istorică a monumentului. «Actul de naștere» al poporului român, cu alte cuvinte, rămîne încă în mare măsură, să fie descifrat de cercetările viitoare, cercetări pentru care prezentarea de față nu poate constitui decît un simplu tur de orizont.

Columna era unul din elementele importante ale Forului lui Traian. Marea piață, servind drept centru civic și al activității economice și culturale, fusese ridicată din ordinul marelui împărat de către prietenul său, arhitectul Apollodor din Damasc, cu mijloacele materiale furnizate de prada dacică, în perioada mergînd de la sfîrșitul războaielor și pînă în anul 112 e.n. Operația avusese o deosebită amploare și importanță urbanistică, integrînd în ansamblul forurilor imperiale o zonă vagă, cu construcții mizere și cu un relief accidentat și dificil, care constituia o adevărată pată neagră în centrul monumental al Romei imperiale. În locul acestei zone de slabă organizare orășenească, Traian a pus să se înalțe un splendid ansamblu urbanistic, cel mai mare și cel mai monumental dintre foruri, pe care l-a mărginit spre nord-est cu clădirile unui imens ansamblu comercial. [24]

Forul însuși, orientat nord-vest, sud-est, era constituit din mai multe elemente. Venea întîi o mare piață patrulateră, în centrul căreia era situată statuia împăratului și în care se pătrundea pe latura de sud-est, din forul lui Augustus, printr-o poartă monumentală de forma unui arc de triumf, flancată de două portice cu exedre centrale. Latura de nord-vest a pieții, era închisă de construcția grandioasă a Basilicii Ulpia, edificiu amplu, comportînd o aulă centrală, înconjurată de un dublu portic, avînd cîte o absidă la capetele axului sud-vest, nord-est. Din basilică se ieșea într-o mică piață pătrată, flancată de edificiile simetrice ale celor două biblioteci — greacă și latină — după care se trecea într-o altă piață complet închisă, în formă de potcoavă, al cărei centru era ocupat de templul Divinului Ulpius adică al lui Traian însuși. În centrul micii pieți pătrate, dintre biblioteci, se înalță Columna. Este singurul element al ansamblului care nu a suferit modificări în decursul timpului — cu excepția înlocuirii statuii împăratului. Columna era construită din marmură de Carrara și comportă mai multe elemente arhitectonice diferențiate.

Ea era ridicată pe un piedestal cubic, construit din patru asize de blocuri imense, paralelipipedice. Prima asiză era netedă, încheindu-se cu un profil în dusină, între două baghete torsate. Cele două asize următoare erau decorate cu reliefuri reprezentînd arme dacice și sarmatice, dispuse în compoziții asimetrice față de axul fiecărui perete. Ultima asiză constituia aticul aediculei, cu o cornișă profilată simplu, deasupra căreia se retrăgeau două trepte. Cea inferioară era decorată cu ghirlande în relief, cea superioară avea la colțuri cîte o acvilă imperială.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe una din fețele soclului cubic era situată intrarea în interiorul Columnei, mărginită de un profil simplu, continuu, iar deasupra acesteia era așezată inscripția dedicatorie:

SENATVS ● POPVLVSQVE ● ROMANVS
IMP ● CAESARI ● DIVI ● NERVAE ● F ● NERVAE
TRAIANO ● AVG ● GERM ● DACICO ● PONTIF
MAXIMO ● TRIB ● POT ● XVII ● IMP ● VI ● COS ● VI ● P ● P ●
AD ● DECLARANDVM ● QVANTAE ● ALTITVDINIS
MONS ● ET ● LOCVS ● TANTIS ● OPERIBVS ● SIT ● EGESTVS

adică « Senatul și poporul Roman (au ridicat monumentul) Împăratului Caesar, fiul divinului Nerva, Nerva Traian Augustul învingătorul germanilor, învingătorul dacilor, mare pontif, avînd pentru a XVII-a oară putere de tribun aclamat pentru a VI-a oară ca biruitor, consul pentru a VI-a oară, părinte al patriei, pentru a se arăta cît de înalt era muntele și locul săpat cu atîtea osteneli ». [25]

Inscripția — afară de atestarea imensului efort necesitat de construirea forului — este o inscripție votivă cu caracter comemorativ și nu conține nici măcar o aluzie la caracterul triumfal al monumentului. Este ceea ce l-a determinat pe Giuseppe Lugli să propună ipoteza decorării ulterioare a Columnei cu reliefurile istoriate cu caracter triumfal. [26]

Pe ultima treaptă a piedestalului cubic era așezat un tambur în formă de tor, a cărui decorație sculptată îi dădea aspectul unei coroane de lauri; el constituia baza fusului, dispoziție neobișnuită pentru o coloană dorică, dar întîlnită la ordinul toscan sub forma unei plinte pătrate.

Pe această bază se înalță fusul, aproape cilindric și prezentînd galba caracteristică, constituit din 18 tamburi. Pe fus se înfășura banda continuă de reliefuri istoriate, povestind cele două războaie cu dacii. Banda aceasta, lungă de 200 m. era de lățime crescîndă: la bază măsura 0,89 m., iar către sfîrșitul ei 1,25 m. Această creștere proporțională a lățimii benzii decorate, era o corecție destinată să compenseze eroarea optică datorată distanței variabile de la ochiul privitorului la înălțimea la care erau situate reliefurile. [27]

Fusul suporta un capitel doric, avînd echina decorată cu ove în relief și o abacă pătrată, aceasta forma plinta pentru alți doi tamburi, cu un profil sinuos, constituind soclul statuii împăratului care încorona întregul monument. [28]

Coloana cu baza și capitelul măsoară 29,78 m. adică 100 de picioare romane, dimensiune aleasă anume și care i-a dat numele de *Columna centenaria*. Această dimensiune de 100 de picioare avea să devină înălțime tradițională pentru toate coloanele comemorative și triumfale ridicate mai tîrziu (Columna lui Antonius Pius, Columna lui Marcus Aurelius), care toate au fost, sau sînt, *columnae centenariae*. [29]

În interiorul fusului, în grosimea tamburilor, au fost săpate treptele unei scări în spirală, luminată de mici ferestre dreptunghiulare, al căror contur se poate distinge pe fața convexă a Columnei; scara urcă la platforma de deasupra capitelului, pe care se înalță statuia împăratului.

Înălțimea totală a Columnei, fără statuie, este de 39,83 m. din care 5,37 m. reprezintă înălțimea soclului, iar 4,66 m înălțimea celor doi tamburi care constituiau soclul statuii. [30]

Banda decorată cu reliefuri este lungă de 200 m. Ea este împărțită în două părți importante și sensibil egale, fiecare parte corespunzînd narațiunii dintre cele două războaie. Între cele două părți este situată o scenă simbolică reprezentînd, între două trofee, o Victorie scriind pe un scut. Întreaga bandă conține peste 2 500 de figuri și învățații au distins 124 de episoade în care ar fi împărțită narațiunea. [31] Această repartizare este însă evident convențională, reprezentînd o ipoteză a criticii arheologice moderne și ea nu corespunde împărțirii originare, pe care noi nu sîntem încă în măsură s-o reconstituim.

Narațiunea sculptată se desfășoară complex, adesea pe un singur plan, uneori admițînd mai multe planuri, suprapuse ca niște mici registre sau acoperindu-se parțial. Ea include elemente de peisaj, de natură să localizeze evenimentele, grupuri de personaje cu costume și atribute caracteristice și îndeplinind acțiuni specifice, care diferențiază narațiunea, în sfîrșit personaje mitologice, al căror rost este fie să precizeze unele circumstanțe de timp — noaptea, de ex. — fie să dea un anumit sens sacru întregii reprezentări. Narațiunea curge continuu, fără granițe certe între diferitele episoade mici, și numai în rare cazuri, între cele de amploare mai mare. Este probabil că dintre toate episoadele povestite de

https://biblioteca-digitala.ro

Comentarii, artistul care a conceput decorul istoriat al Columnei le-a selectat numai pe acelea care aveau directă legătură cu activitatea împăratului Traian, deoarece acesta nu numai că apare în toate episoadele, cu excepții neînsemnate și care își au justificarea lor, dar chiar constituie centrul de interes al fiecărui episod. Referindu-ne mai îndeapropape la excepțiile amintite mai sus, trebuie remarcat că acele episoade în care împăratul nu apare sînt necesare pentru a explica o acțiune ulterioară a acestuia.

O ultimă remarcă se impune cu privire la sensul spațial de desfășurare a acțiunii. Înfășurîndu-se de jos în sus și de la stînga la dreapta pe fus, banda spirală decorată constrîngea ca și sensul narațiunii sculptate să urmeze aceeași direcție, indiferent care era sensul real al acțiunii, nu numai raportată la — să zicem — punctele cardinale, ceea ce ar fi constituit un sistem de referință obiectiv, ci chiar prin referire la acțiuni anterioare. Astfel, atît înaintarea romanilor, în cursul primei campanii a primului război dacic, cît și întoarcerea lor atunci cînd efectuează expediția împotriva detașamentului daco-sarmat pătruns în Moesia, sînt situate într-o perfectă continuare și se dezvoltă amîndouă în același sens, adică de la stînga la dreapta și de jos în sus.

★

Toate interpretările controversate se reduc în esență la identificări diferite ale locurilor servind de teatru al unor acțiuni sau ale grupurilor de luptători. Deși aparent simple, aceste interpretări controversate au dat naștere la discuții adesea importante, dezbaterea științifică continuînd pînă astăzi.

Un inventar complet al acestor controverse n-ar folosi prea mult expunerii noastre, pe lîngă faptul că ar constitui un plictisitor de lung pomelnic de chestiuni de amănunt. Dar o trecere în revistă a principalelor discuții și probleme ridicate de încercările de interpretare a reliefurilor este fără îndoială folositoare, în măsura în care dă o imagine de ansamblu asupra stadiului de dezvoltare a exegezei Columnei.

Deosebirile de vederi se manifestă încă de la primele scene și anume de la aceea a trecerii Dunării. Cichorius considera că podul dublu constituie o reprezentare sintetică, abreviată a două poduri de vase, situate în două localități diferite: Drobeta și Lederata [32]. Exegeții de după el au stabilit că cele două localități sînt de fapt Dierna și Viminacium-Lederata, amîndouă situate la vest de Porțile de Fier ale Dunării. [33] La aceasta din urmă au aderat mulți din cei care s-au ocupat mai tîrziu de Columnă. Dar dacă ideea trecerii pe la Viminacium-Lederata oferă avantajul de a putea explica prezența a două localități din Banat — Berzobis și Aizis — în unicul fragment păstrat din Cartea I a *Comentariilor* despre războaiele cu dacii ale lui Traian, [34] nu este dovedit că reprezentarea podului dublu are de fapt semnificația existenței a două poduri din două puncte diferite.

Unii au încercat să vadă în podul dublu un singur pod întrerupt de o insulă — insula Ostrova [35] din fața orașului Viminacium. Recent, C. Daicoviciu a arătat că ideea că o coloană a armatei romane ar fi luat drumul de pe Valea Cernei, strîns între munți și primejdios, este inadmisibilă. [36] Rezultă, deci, că oastea traiană a trecut Danubiul numai pe la Viminacium.

Altă problemă mult discutată a fost — și este încă — aceea a grupurilor etnice care au luat parte la lupta de la Adamclisi sau mai precis spus, la campania din Moesia. Froehner cel dîntîi, remarcînd cataphractarii reprezentați pe Columnă, considera că la această campanie a luat parte și un grup de sarmați, interpretare coroborată și de menționarea unui triumf sarmatic al lui Traian. [37] Descoperirea și publicarea Monumentului triumfal *Tropaeum Traiani* de la Adamclisi avea să complice discuția, întrucît pe metopele acestuia se puteau distinge trei grupări etnice. Dacă unul dintre grupuri era fără îndoială acela al dacilor, deoarece atît costumul cît și armamentul erau în linii mari aceleași, atît pe Trofeu cît și pe Columnă, celelalte două nu-și găsesc corespondențe directe în reprezentările de pe aceasta din urmă. În adevăr, nici luptătorii îmbrăcați în caftan, reprezentați numai ca prizonieri, pe elementele înalte ale balustradei corpului cilindric, și nici luptătorii cu bustul gol și cu părul adunat într-un nod, într-o parte a frunții, nu se reîntîlnesc printre adversarii romanilor de pe Columnă. Această situație a dus la nenumărate interpretări diferite. Cele mai recente, dar prea puțin convingătoare, aparțin etnografului Fl. B. Florescu și profesorului Radu Vulpe. Cel dintîi îi consideră daci pe toți adversarii romanilor reprezentați atît pe Columnă, cît și pe Tropaeum Traiani [38]. Al doilea, admițînd că pe monumentul de la Adamclisi sînt înfățișați luptători și prizonieri din trei sau chiar patru seminții diferite, socotește că germanii reprezentați nu sînt bastarni ci buri de neam suebic. [39] Această ipoteză nu ține însă de loc seama de nepotrivirile între Columnă și Trofeu; în adevăr, dacă

https://biblioteca-digitala.ro

pe monumentul de la Adamclisi purtătorii de *nodus* sînt dușmani ai romanilor, pe Columnă ei luptă de partea acestora.

Și alte scene au interpretarea propusă contestată sau pusă sub semnul îndoielii. Astfel prin referire la un pasaj din Dio Cassius [40] păstrat, ca întreaga relatare a războaielor dacice, numai într-un rezumat al călugărului bizantin Xiphilinos se consideră în general că scena din segmentele XLIX — L reprezintă atacul dat prin Valea Jiului de călăreții mauri ai lui Lusius Quietus, împotriva dacilor [41]. Dacă identificarea călăreților cu tunici scurte și picioarele goale, care călăresc pe deșelate, cu maurii este aproape sigură, localizarea traseului înaintării lor, care se întemeiază numai pe menționarea faptului că au atacat pe daci « prin altă parte », din textul lui Xiphilinos, nu este prin nimic asigurată. Secvența de pe Columnă îi înfățișează pe cavalerii mauri atacînd pe două coloane care se înfiltrează de-a lungul a două văi paralele. Nu s-a putut identifica pe valea Jiului nici o situație topografică asemănătoare.

Altă scenă a cărei interpretare nu este pe deplin asigurată este aceea care reprezintă un grup de femei, în costumul femeilor dace, chinuind un grup de captivi (XXXV). Îndeobște se acceptă interpretarea ei drept o scenă care justifică acțiunea consecutivă a împăratului și a trupelor romane; femeile dace chinuiesc pe prizonierii romani, ceea ce provoacă întoarcerea trupelor pe frontul din Carpați și reluarea ofensivei [42]. În afara faptului că ideea unei reacții față de chinuirea prizonierilor ține mai mult de timpurile moderne decît de antichitate, secvența în discuție este unitar încadrată în episodul moesic și raportarea ei la zona carpatică nu se poate face decît în măsura în care se acceptă absența oricărui criteriu de localizare la artistul Columnei.

Aceleași obiecții se pot aduce altei secvențe (XXII) așa numita secvență a surorii lui Decebal. Ea reprezintă îmbarcarea unei femei dace, însoțită de o întreagă suită de femei și copii, pe o corabie, în prezența împăratului. Un pasaj din Dio Cassius [43], pomenind de prinderea surorii lui Decebal de către Laberius Maximus a fost raportat la această secvență, de unii din exegeții Columnei. [44] În realitate secvența nu reprezintă prinderea și nici măcar prezentarea la împărat a unei prizoniere. De altfel, scena e plasată pe columnă curînd după lupta de la Tapae și înainte de atacul daco-sarmatic în Moesia, în timp ce Dio Cassius vorbește despre prinderea surorii regelui spre sfîrșitul primului război dacic [45].

În sfîrșit, de curînd a apărut încercarea de a identifica o localitate pomenită de o inscripție legată direct de războaiele dacice — *Ranisstorum* — cu o fortificație reprezentată pe Columnă (185 — 186) și mai departe cu cetatea descoperită la Piatra Craivii, lîngă Alba Iulia [46]. Încercarea este întemeiată numai pe considerații generale asupra drumului lui Traian și al armatei romane prin Dacia după cucerirea Sarmizegetusei, și de fapt pe parțiala ignorare a existenței pe aceste meleaguri a unui important centru preroman, capitală a tribului apullilor, el însuși purtînd numele de Apulum [47].

Considerațiile de pînă acum arată cu claritate cît de însemnată și cît de complexă este problema de principiu a valorii istorice, documentare a Columnei. Așa cum a arătat îndeosebi Hadrian Daicoviciu [48], Columna nu reprezintă un ansamblu de documente directe, releveuri și crochiuri luate de pe cîmpul de luptă, cu privire la cele două războaie dacice ale lui Traian, ci transcrierea plastică a narațiunii acestora așa cum ea era redactată de împăratul Traian în opera sa, elaborată după modelul lui Caesar. Ea constituie deci un izvor monumental, plastic, în aceeași măsură în care opera împăratului constituia un izvor literar. Din acest punct de vedere însă faptul că reliefurile Columnei se grupează într-o narațiune continuă, construită după un plan și ordonată coherent, cu ajutorul unor convenții artistice și al unor procedee raționale, de repartiție a spațiului și de compunere a reprezentărilor, este mai degrabă un avantaj. [49] Acest avantaj este același pe care îl are — dacă ne putem permite această comparație — spectatorul unui film față de cel care încearcă să reconstituie o narațiune după ilustrațiile izolate ale acesteia. Desigur, în legătură tocmai cu caracterul ordonat, stilizat, convențional al narațiunii în imagini de pe Columnă, se ridică două probleme: prima este aceea de a ști în ce măsură transcrierea textului lui Traian în imagini l-a denaturat sau nu. Acest lucru este cu atît mai important cu cît la transcriere au lucrat mai mulți colaboratori, care de altfel pot fi identificați prin diferențele de detaliu, de stil, care-i caracterizează. [50] Din acest punct de vedere se pare că situația reliefurilor Columnei este fundamental asemănătoare cu aceea a majorității izvoarelor literare, care transcriu sau transpun, după un plan propriu și cu ajutorul unor reguli de compoziție retorică și de stil, specifice fiecărui autor, informații sau chiar judecăți istorice, provenind din surse nu numai diferite ci chiar de natură deosebită (narațiuni istorice, documente, folclor ș.a.)

https://biblioteca-digitala.ro

Desigur, în raportul dintre cele două tipuri de izvoare și istoricul zilelor noastre există o deosebire importantă: în timp ce pentru lectura izvorului literar este suficient să știi limba în care a fost scris — uneori chiar nici atît — pentru interpretarea reliefurilor istoriate ale Columnei ca și a celorlalte monumente de același fel, este necesar să se reconstituie limbajul artistic al acestora, atît în structurile sale fundamentale cît și în detaliile de stil individuale ale fiecărui artist. Această operație de restituire a limbajului plastic este însă frînată de ceea ce s-ar putea numi prejudecățile estetice ale istoriei de artă moderne. În adevăr, epoca imperială romană, prin crearea stilului istoric continuu, a deschis calea unui întreg șir de monumente, între care se numără atît reprezentanții sculpturii istorice romane cît și aceia ai plasticii și picturii religioase medievale [51]. Transmițînd direct — fără intermediul unui text scris — conținuturi istoric-narative și simbolice totodată, imaginile sculpturii istorice romane ca și ale artei religioase medievale, erau înțelese fără efort, cheia limbajului lor transmițîndu-se prin tradiție pentru public și prin intermediul caietelor de modele de atelier pentru artiști. Deși raportîndu-se la altă epocă decît aceea la care prezenta lucrare se referă, poate nu este de prisos să se amintească faptul că pentru pictura bizantină aceste caiete de modele — așa numitele erminii — aveau un caracter de canon absolut. [52]

Eliberarea inspirației artistice din legăturile tradiționale și adoptarea principiilor iluzionismului plastic și pictural, au determinat — după Renaștere — pierderea cunoașterii acestui limbaj plastic. Mai mult, estetica academistă a sec. al XIX-lea a determinat chiar în rîndurile istoricilor de artă o anumită opacitate, ceea ce a avut drept consecință nu numai faptul că nu s-a încercat nici o reconstituire a acestui limbaj, dar chiar și pe acela că monumentele de acest fel — adică aparținînd stilului istoric continuu — au fost subapreciate ca realizare artistică.

Dar înainte de a aborda problema valorii artistice a Columnei, este necesar să se contureze încă un aspect al valorii istorice a monumentului. Este vorba anume de obiectivitatea *Comentariilor lui Traian*. Fără îndoială, ca și acelea ale lui Caesar, *Comentariile* nu constituiau numai o cronică, ci și un manifest politic, dar urmărind nu să justifice uzurparea puterii politice în cadrul unui regim republican ci să fundamenteze, pe plan ideologic, însăși ideea puterii imperiale.

Dar afară de acest program politic al operei, aceasta trebuie să fi suferit și din punct de vedere al informației. În adevăr, chiar dacă împăratul — deci autorul ei — a participat direct la operații, el nu a putut să se mărginească a povesti numai ceea ce cunoscuse direct, prin simțurile proprii, ci pe de o parte a folosit și informații provenind de la alte persoane, subordonate lui, în care deci realitatea era transformată cel puțin în măsura în care, realitatea este transformată în raporturile ierarhice, pe de alta a prelucrat informațiile de detaliu, creînd imagini globale, unitare, complexe și diferențiate pentru fiecare eveniment. Fără îndoială, aceleași procedee erau folosite și de ceilalți autori și, în consecință, aceleași incertitudini și inexactități grevau și grevează și celelalte izvoare literare contemporane. Critica de text și critica istorică se însărcinează însă să le debaraseze de adaosul intenșional și să selecteze informația — ca să spunem așa — pură. Este ceea ce trebuie și se poate face și în cazul Columnei.

★

Încă din vremea Renașterii, Columna a impresionat imaginația privitorilor prin monumentalitatea și singularitatea ei și a atras prin enigma pe care o reprezentau reliefurile ei istoriate. Aceasta a și determinat preocupările de restaurare și de punere în valoare din vremea papei Sixtus al VI-lea. [53]

Arheologia și istoria artei de la sfîrșitul sec. al XIX-lea au formulat însă importante rezerve cu privire la valoarea artistică a reliefurilor, care, evident, nu corespundeau canoanelor clasicismului grecesc. [54] În adevăr, nu numai că fiecare figură, fără să fie lipsită de o anumită corectitudine în proporții și în tratarea anatomică, este tratată cu oarecare duritate și asprime, dar mișcarea și expresia sînt adesea de o violență de-a dreptul opusă serenității clasice. Mai mult decît atît, compoziția complexă, tumultuoasă, cu planuri multiple, este mai degrabă înrudită cu patosul și frămîntarea unor frize tîrzii, ca aceea de pe altarul lui Zeus și al Atenei din Pergam, decît cu armonios ritmatele creații ale secolului lui Pericle. De altfel, însăși ideea frizei imense și subțiri, înfășurîndu-se ca o panglică spirală pe fusul Columnei este fundamental neclasică. [55]

Fără îndoială,pentru noi, astăzi, un asemenea mod de judecată, cu referire la canoanele artei clasice, sau mai mult, la rețetele academiste, este perimat. Sensibilitatea contemporană este mult mai deschisă

https://biblioteca-digitala.ro

și mai permeabilă unor forme de artă care se îndepărtează considerabil de gramatica artistică academistă a sfîrșitului secolului XIX. În acest cadru și relativ la valoarea artistică a Columnei se ridică, totuși, două probleme. Prima este aceea, elementară, de a defini în ce constă această valoare, care sînt calitățile artistice, care sînt inovațiile evidente în forma și decorul monumentului, în ce măsură Columna ca atare constituie sau nu o creație. Cea de a doua, de altfel, strîns legată de prima, este aceea a locului Columnei în cadrul artei romane. Pe lîngă aceste două probleme specifice se mai poate contura încă una, omisă de obicei în analizele de istorie a artei, dar nu mai puțin interesantă. Aceasta este chestiunea semnificației pe care o are monumentul pentru noi, astăzi, pentru sensibilitatea și înțelegerea noastră, diferite, desigur, de acelea ale anticilor.

Însăși ideea unui monument singular de tipul unei Columne, pe care să se înfășoare în spirală banda decorată cu reliefuri istoriate, era o idee de mare originalitate. Columne și stîlpi cu rost comemorativ fuseseră ridicate înainte de Traian — de ex., columnele rostrate — și chiar dacă originea acestui tip de monumente este încă în discuție, ele făceau parte din repertoriul de forme ale artei romane [56]. De asemenea, ideea decorării cu reliefuri a fusului unei columne apăruse încă de la construcția templului Artemidei din Efes, unde pentru prima dată au fost folosite așa numitele *columnae celatae* [57]. Fără îndoială, Apollodor din Damasc a plecat tocmai de la aceste antecedente, dar felul în care a folosit mijloacele de expresie artistică pe care amintitele forme mai vechi le conțineau latent a fost cu totul nou, ducînd pînă la limită toate virtualitățile de expresie. Astfel, a proporționat Columna așa încît să capete alură monumentală și a făcut din ea centrul unui întreg ansamblu de o grandoare și de o largheță de tratare nemaiîntîlnite pînă atunci în arhitectura și urbanistica romană.

Dar interesul artistic al Columnei nu constă numai în concepția grandioasă a monumentului și nici în semnificația simbolică. Mijloacele artistice folosite, ele însele sînt remarcabile. Astfel compoziția nu numai a fiecărei scene sau secvențe dar a întregului relief istoriat, este riguros construită. Dacă dezvoltarea continuă a narațiunii figurate maschează întrucîtva structura benzii decorate, o analiză sumară releva cu ușurință ordinea simetrică a articulațiilor mari ale ansamblului; două părți importante, corespunzînd fiecare cîte unuia dintre cele două războaie și despărțite prin scena alegorică a Victoriei flancată de trofee, conțin fiecare cîte trei episoade principale. Fără îndoială, plecînd de la această tramă, se putea imagina un procedeu de împărțire ritmică a întregii benzi. Totodată ea constituia împărțirea logică, poate corespunzînd tocmai împărțirii pe cărți a *Comentariilor* lui Traian, care înlesnea înțelegerea narațiunii de către privitor.

Această împărțire este folosită de altfel cu o deosebită abilitate de artist, fie mascînd ritmul, prin continuitatea plastică a narațiunii, fie, dimpotrivă, prin marcarea unor cezuri, de importanță și caracter diferit, dar care oricum dau timpuri de odihnă pentru atenția spectatorilor și diferențiază povestirea. Pe această cale se constituie scenele și secvențele, dînd ansamblului o complexitate de structură comparabilă numai cu aceea a filmelor cinematografice. La rîndul lor, fiecare scenă și secvență este compusă cu grijă, după scheme diferite, în funcție — probabil — de conținutul pe care trebuia să-l transmită. Pentru descrierea acestor scheme compoziționale, cea mai potrivită cale este din nou apelul la asemănarea cu procedeele cinematografice. În adevăr între compozițiile reliefurilor Columnei se întîlnesc destul de frecvent unele asemănătoare cu procedeele grosplanului, ale travelingului și panoramicului. Folosirea acestor procedee aduce după sine și o construcție în perspectivă mult mai complexă, diferită de aceea cu puncte de fugă și cu mult mai multe posibilități de expresie, îndeosebi pentru redarea unei narațiuni. Dincolo de aceste procedee care dau compozițiilor schemele de bază se întîlnesc în scenele de pe Columnă și multe dintre procedeele tradiționale: grupările ritmate, mișcările balansate de alte mișcări, masele de corpuri care se compensează reciproc. Dar mai mult decît toate aceste procedee artistice savant folosite, ceea ce animă reliefurile și le dă o viață rar întîlnită este expresia și mișcarea, de o mare varietate și adesea de o mare îndrăzneală, fără însă a ajunge vreodată la patosul debordant al manierismului elenistic.

În ansamblul ei, Columna se relevă ca un monument perfect înscris în tradiția rațională a artei greco-romane, îmbinînd structura de idei și compoziția echilibrată, geometric gîndită, a artei grecești cu realismul și narativismul artei romane. Dar ceea ce îi dă valoarea deosebită este faptul că exprimă perfect spiritualitatea vremii în care a fost făcută, fecunditatea artistică și ideologică a societății romane în momentul de apogeu al Imperiului. Constituind — în ciuda precedentelor de care se leagă — o noutate de mare originalitate, Columna era de fapt — așa cum a arătat Gilbert Charles Picard [58]

https://biblioteca-digitala.ro

— un monument votiv închinat acelei entităţi divine, rod al elaborării teoretice a teologiilor imperiale, denumită *Virtus Imperatoris*. Considerată din această perspectivă, tripla ei semnificaţie se îmbină de fapt într-un singur concept complex şi superior elaborat. Pentru această idee nouă şi care avea să joace un rol important în dezvoltarea ideologiei imperiale, marele artist care a fost Apollodor din Damasc a conceput o formă nouă, legată totodată de tradiţiile artei imperiale, triumfale, dar mai complexă şi polivalentă, şi a creat şi un limbaj plastic nou: stilul istoric continuu.

De la acest monument au derivat apoi o serie întreagă de alte monumente similare. [59] Nu cunoaştem — pentru că nu au ajuns pînă la noi decît părţi mai puţin importante pentru sculptura istorică — Columna lui Antoninus Pius. Aceea a lui Marcus Aurelius are evidente caractere baroce din punctul de vedere al formelor şi compoziţiei, dar în privinţa calităţilor artistice proprii, nu se poate spune decît că este o imitaţie mai monotonă şi mai lipsită de vigoare a Columnei lui Traian. Fără îndoială, nuanţa etică pe care o capătă în tratarea acestei Columne conceptul de *Virtus Imperatoris* este un lucru nou şi care pregăteşte apariţia artei creştine, dar arta imperială este evident în decadenţă [60].

Monument de mare originalitate, rod al gîndirii artistice a unui mare arhitect şi plastician, capăt de serie atît pentru tipul de Columne imperiale cît şi pentru relieful istoric continuu, ce valoare şi semnificaţie are Columna pentru oamenii secolului nostru, depărtaţi cu peste 1800 de ani de vremea creării ei?

Pentru omul de astăzi Columna este înainte de toate un simbol; una dintre minunile antichităţii, emblema Imperiului roman, a forţei, a importanţei şi a civilizaţiei sale. Faptul că reproduceri după reliefurile ei se găsesc în cîteva mari muzee ale lumii [61] demonstrează concludent această afirmaţie.

Dincolo însă de această valoare de simbol pe care îl prezintă, Columna a avut întotdeauna, şi în ciuda aprecierilor reţinute ale secolului al XIX-lea, o însemnată valoare artistică, în măsura în care a constituit una dintre cele mai vechi şi mai complexe încercări de a transmite un conţinut simbolic şi epic, în acelaşi timp, cu ajutorul unui limbaj plastic şi al unor efecte monumentale. Prin aceasta, Columna a constituit una dintre îndrăznelile spiritului omenesc, şi ca atare a avut totdeauna această valoare de fapt fundamental şi pozitiv omenesc. Chiar şi în vremurile în care amintirea evenimentelor şi personalităţilor care au generat-o se pierduse, ea nu a încetat să uimească şi să impresioneze spiritul şi imaginaţia privitorilor.

Dar pentru omul zilelor noastre, Columna are şi altă însemnătate, izvorîtă dintr-un raport spiritual calitativ nou, care se stabileşte între vechiul monument şi sensibilitatea modernă. Omul modern, a cărui cultură începe să fie din ce în ce mai mult vizuală, este incontestabil mai interesat şi de conţinutul narativ al reliefurilor, şi de motivarea psihologică a înălţării şi decorării ei, şi chiar de procesul tehnic al ridicării monumentului.

Mai mult decît atît, Columna constituie unul din exemplele de artă folosind formulele precinematografice, ceea ce îi conferă un interes pasionant şi invită la descifrare.

După 1850 de ani Columna lui Traian este nu numai modernă, ci chiar la modă.

https://biblioteca-digitala.ro

P r e s c u r t ă r i

Cic. = C. Cichorius: "Die Reliefs der Trajansäule in Rom" Numerele consecutive reprezintă: cele în cifre romane numărul de ordine al scenelor așa cum ele au fost stabilite de Cichorius, iar cele arabe, numărul de ordine al segmentelor de mulaj.

E.C. = Expoziția Columna lui Traian din Lapidariul Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România—numărul consecutiv reprezentînd numărul de ordine al reliefurilor în cadrul expunerii.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

[1] Salomon Reinach, *La colonne trajane au Musée de Saint-Germain*, Paris, 1886, p. 12—15; cf. C. Daicoviciu şi H. Daicoviciu, *Columna lui Traian*, ed. II, p. 10—11; W. Froehner, *La Colonne Trajane*, p. 52.

[2] Gravurile lui Francisco Villamena constituie un album comentat în F. Alphonso Ciacono (Ciaccone), *Historia utriusque belli Dacici a Trajano Caesare gesti, ex simulacris quae in columna eiusdem Romae visuntur collecta*, Romae, 1576, 1585, 1616; Pietro Santi Bartoli, *Colonna Traiana, nuovamente disegnata et intagliata da. . .*, Roma, 1672; Giovanni Battista Piranesi, *Colonna di Trajano* (1775) şi *Vues de Rome* (vol. II); cf. Luigi Canina, *Architettura antica*, Roma, 1844, pl. 202, 204.

[3] W. Froehner, *La Colonne Trajane*, Paris, 1865.

[4] Conrad Cichorius, *Die Reliefs der Trajanssäule*, Berlin, 1896—1900, 2 vol. text, 2 vol. planşe.

[5] Salomon Reinach, *op. cit.*

[6] Teohari Antonescu, *Columna Traiană studiată din punct de vedere arheologic, geografic şi artistic*, Iaşi, 1910.

[7] E. Petersen, *Trajans Dakische Kriege*, Leipzig, 1889—1903, 2 vol.

[8] Karl Lehmann-Hartleben, *Die Trajanssäule. Ein Römisches Kunstwerk zu Beginn der Spätantike*, Berlin-Leipzig, 1926, 1 vol. text, 1 vol. planşe

[9] Florea Bobu Florescu, *Die Trajanssäule. Grundfragen und Tafeln*, Bukarest & Bonn, 1969. Deşi numai lucrare de popularizare, mai bogată în contribuţii: Constantin Daicoviciu şi Hadrian Daicoviciu, *Columna lui Traian*, ed. I, Bucureşti, 1966; ed. II, Bucureşti, 1968.

[10] Conrad Cichorius, *op. cit.*, p. 3—9 şi *pass.*

[11] Theodor Birt, *Die Buchrolle in der Kunst. Archäologisch-antiquarische Untersuchungen zum antiken Buchwesen*, Leipzig, 1907, p. 269—282.

[12] H. Stuart-Jones, *The Historical Interpretation of the Reliefs of Trajan's Column*, Papers of British School at Rome, V (1910) p. 433—461.

[13] G. A. T. Davies, *Topography and the Trajan's Column*, în *Journal of Roman Studies*, X, 1, 1920, p. 1—28 şi în special p. 1—5.

[14] Karl Lehmann-Hartleben, *op. cit.*, p. 150—152.

[15] Eugenia Strong, *La Scultura romana da Augusto a Costantino*, vol. II, p. 156—187.

[16] I. A. Richmond, *Trajan's Army on the Trajan's Column*, Papers of the British School at Rome, XIII, p. 1—40.

[17] Carl Patsch, *Der Kampf um der Donauraum unter Domitian und Trajan*, Wien und Leipzig, 1937, p. 62—106.

[18] R. Bianchi-Bandinelli, *Una problema di arte romana: il maestro delle imprese di Traiano*, în *Le arti*, I, 1938—1939.

[19] Giuseppe Lugli, *Il triplice significato: topografico, storico e funerario della Colonna Traiana* în *Analele Academiei Române*, 1943, Mem. Secţ. Ist., III, t. XXV, mem. 20, p. 835—842; idem, *La tomba di Traiano* în *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, p. 333—338.

[20] Hadrian Daicoviciu, *Osservazioni intorno alla Colonna Traiana* în *Dacia*, N. S., III, 1959, p. 311—323; Constantin Daicoviciu şi Hadrian Daicoviciu, *op. cit.*, ed. II, p. 15—21.

[21] Gilbert Charles Picard, *Les trophées romains. Contribution a l'histoire de la religion et de l'art triomphal e Rome*, Paris, 1957, p. 389—391.

[22] V. nota 16.

[23] V. nota 13.

[24] G. Lugli, *I monumenti antichi di Roma e suburbio*, vol. I, La zona archeologica, p. 58—85; Fl. B. Florescu, *op. cit.*, p. 19—24.

[25] W. Froehner, *op. cit.*, p. 62—63; C. Daicoviciu şi H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 12; Fl. B. Florescu, *op. cit.*, p. 28—37, unde se reia — de altfel cu analiză superfluă şi ostentativă specific diletantică — întreaga problemă.

[26] G. Lugli, *Il triplice significato. . .*, p. 6—8; cf. C. Daicoviciu şi H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 13.

[27] W. Froehner, *op. cit.*, p. 53—57; C. Daicoviciu şi H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 10—11; Fl. B. Florescu, *op. cit.*, p. 38—56, cf. fig. 13.

[28] W. Froehner, *op. cit.*, p. 51; C. Daicoviciu şi H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 10—11; Fl. B. Florescu, *op. cit.*, p. 51 şi 57—60.

[29] Giovanni Becatti , *La colonna coclide istoriata. Problemi storici, iconografici, stilistici*, Roma, 1960.

[30] Vezi nota 27.

[31] C. Daicoviciu şi H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 11; C. Cichorius, *op. cit.*, p. 5 distinge 155 de scene (77+1+77).

[32] C. Cichorius, *op. cit.*, vol. III, p. 31—33.

[33] E. Petersen, *op. cit.*, p. 15—16; C. Daicoviciu şi H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 29; cf. Fl. B. Florescu, *op. cit.*, pl. IV—V.

[34] Priscianus, *Inst. gram.*, VI., 13.

[35] C. Cichorius, *op. cit.*, vol. III, p. 31—33.

[36] C. Daicoviciu, în *Steaua*, Cluj, an. XX, 1969, nr. 11, p. 73—74.

[37] W. Froehner, *op. cit.*, p. 95—97; E. Petersen, *op. cit.*, p. 51—52; Teohari Antonescu, *op. cit.*, p. 208.

[38] Fl. B. Florescu, *op. cit.*, p. 117.

[39] R. Vulpe, *Les Bures alliés de Décébale dans la première guerre dacique de Trajan* în *Studii clasice*, V. 1962, p. 223—247.

[40] Cassius Dio, LXVIII, 6.

[41] C. Cichorius, *op. cit.*, pl. XLIV, XLV, scena LXIV.

[42] C. Cichorius, *op. cit.*, pl. XXXIV, scena XLV; cf. C. Daicoviciu şi H. Daicoviciu, *op. cit.*, pl. 23.

[43] Cassius Dio, LXVIII, 9.

[44] R. Vulpe, *Capturarea surorii lui Decebal*, în *Sargetia*, IV, p. 75—96.

[45] H. Daicoviciu, în *Acta Musei Napocensis*, VII, 1970, p. 118—119.

[46] M. P. Speidel, *Ranisstorum, ultimul punct de sprijin al lui Decebal*, în *Acta Musei Napocensis*, VII, 1970, p. 511—515.

[47] I. Berciu, *Cetatea dacică de la Piatra Craivii*, în M. Macrea, Oct. Floca, N. Lupu, I. Berciu, *Cetăţile dacice din sudul Transilvaniei* p. 45—57.

[48] H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 323.

[49] Cf. C. Daicoviciu şi H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 20—31.

[50] R. Lehmann-Hartleben, *op. cit.*, p. 144—150.

[51] E. Strong, *op. cit.*, p. 156; G. Becatti, *op. cit.*,

[52] Ch. Diehl, *Manuel d'art byzantin*, Paris, 1926, vol. I, p. 319—328.

[53] Cf. S. Reinach, *op. cit.*, p. 12; W. Froehner, *op. cit.*, p. VII—VIII.

[54] E. Strong, *op. cit.*, p. 157.

[55] G. Becatti, *op. cit.* E. Strong, *op. cit.*, p. 155—156.

[56] G. Becatti, *op. cit.* E. Strong, *op. cit.*, p. 155.

[57] G. M. A. Richter, *Handbook of Greek Art*, ed. IV, Londra, 1965, p. 18; J. Durm, *Baukunst der Griechen*, Leipzig, 1910, p. 318—319.

[58] V. nota 21.

[59] Columnele lui Antonius Pius şi Marcus Aurelius, obeliscul lui Arcadius de la Constantinopol ş.a.

[60] Cf. Gilbert Charles Picard, *op. cit.*, p. 434, 441—442.

[61] Museo della Civilta romana — Roma, Musée des Antiquités Nationales — Saint-Germain-en-Laye, Albert and Victoria Museum — Londra.

https://biblioteca-digitala.ro

Apărut 1971. Comanda nr. 152. Coli de tipar 25,5. Hîrtie: 125 g/m². Format 8/70×100.C.Z. pentru biblioteci 725.945 (45) „01"; 9 (398.2): 725.945 (45) „01"

Tiparul executat sub comanda nr. 1533 la Intreprinderea poligrafică „Arta Grafică" București, Calea Șerban Vodă nr. 133, Republica Socialistă România

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro